

LEGEA ȘI VIAȚA

Publicație științifico-practică
ISSN 1810-309X

Întreprindere de stat
Fondator – Ministerul Justiției
al Republicii Moldova
Certificat de înregistrare
nr. 10202264 din 11.02.1993

Publicație acreditată de Consiliul
Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică
al Academiei de Științe a Moldovei prin
Hotărârea nr. 169 din 21.12.2017
Revista este inclusă în baza științifică
internațională Index Copernicus International
(Republica Polonă)

Tipul C

Asociați: Curtea Constituțională, Curtea Supremă de
Justiție, Institutul de Științe Penale și Criminologie
Aplicată, Institutul de Cercetări Juridice și Politice al
Academiei de Științe a Moldovei, Academia „Ștefan cel
Mare” a MAI, Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu”
(Cahul), Universitatea Slavonă, Universitatea „Spiru
Haret” (Constanța), Universitatea „Petre Andrei”
(Iași), Universitatea de Stat din Herson (Ucraina).

Se editează din ianuarie 1991

Nr. 7(319) 2018

Redactor-șef L. Arsene

Colegiul de redacție:

Gh. Alecu, doctor în drept, profesor universitar
(Constanța, România); T. Barzo, doctor hab. în drept,
profesor, (Miskolc, Ungaria); Gh. Costachi, doctor hab.
în drept, profesor univ.; V. Cușnir, doctor hab. în drept,
profesor univ.; D. Garadjaev, doctor în drept, profesor,
Judecător la Curtea Constituțională (Bacu, Azerba-
idjan); E. Haritonov, doctor hab., profesor, membru
cor. al AND (Odesa, Ucraina); E. Ișcenco, doctor hab.
în drept, profesor (Moscova, FR); T. Kolomoș, doctor
hab. în drept, profesor (Zaporojie, Ucraina); J. Kovac,
doctor hab. în drept, profesor, Universitatea Paneu-
ropeană (Bratislava, Slovenia); A. Lonciacov, doctor
hab. în drept, profesor (Habarovsk, FR); V. Strato-
nov, doctor hab. în drept, profesor (Herson, Ucraina);
V. Șepitico, doctor hab. în drept, profesor, membru cor.
al AND (Harcov, Ucraina).

Adresa redacției:
Casa presei, et. 5
str. Pușkin 22, mun. Chișinău, MD - 2012,
Republica Moldova
Tel.: 022-233 790;
022-234 132 (contabilitatea)

E-mail: legea_zakon@mail.ru

Index: RM 77030

© Legea și viața

Pagina web: www.legeazakon.md
www.legeasiviata.in.ua

SUMAR

Gheorghe COSTACHI. Cetățeanul și socie- tatea civilă ca obiect și subiecți ai politicii de securitate	6
Dumitru BALTAG, Adelina FLOREA. Lega- litatea și libertatea - elementele determinante ale realizării principiului egalității de drept..	12
Vlada CALMÎC. Obiectul contractului de vânzare la distanță.....	18
Lilia GULCA. Criterii de impozitare locală a imobilelor.....	24
Adelina BĂCU. Modalitățile de invocare a nulității - aspecte comparative între legislația procesual civilă a Republicii Moldova și cea a României	29
Marcel BOȘCANEANU, Mihai BOȘCA- NEANU. Factorii criminogeni ai infracțiunii de poluare a apei	34
Igor SOROCEANU. Dreptul la întrunire – reper fundamental într-un stat de drept și de- mocratic.....	40
Юрий МИХАЛАКЕ, Ольга ТАТАР. Безы- мянные договоры - следствие реализации принципа свободы договора в граждан- ском праве	44
Борис СОСНА, Ремус МОРОЗ. Дисци- плинарная ответственность прокуроров...	49
Александр СОСНА, Николай ЗАХАРИЯ. Правовое регулирование труда медицин- ских работников	54

www.criminology.md

IPÎ INSTITUTUL DE ȘTIINȚE PENALE ȘI CRIMINOLOGIE APLICATĂ
Republica Moldova, MD – 2032, mun. Chișinău, str. Voluntarilor, 8/3;
Tel./fax: 022 47 04 18; e-mail: criminology_md@mail.ru.

EXTRAS

din procesul-verbal nr. 4 din 14 iunie 2018 al ȘEDINȚEI SENATULUI Institutului de Științe Penale și Criminologie Aplicată

Prezenți: din 15 membri al Senatului, prezenți – 13 persoane, absenți – 2 persoane.

Ordinea de zi:

3. Conferirea titlului onorific „Doctor Honoris Causa” dlui Arsene Leontie, redactor-șef al revistelor științifice „Legea și viața” și „Jurnal juridic național: teorie și practică”.

Raportor: Victor Guțuleac

S-a discutat:

3. Propunerea vizând conferirea titlului onorific „Doctor Honoris Causa” dlui Arsene.

Profesorul Guțuleac Victor a comunicat: Leontie Domnul Arsene Leontie născut la 21 iulie 1943 în satul Milești, raionul Nisporeni. La 21 august 1960, începe activitatea pe tărâmul educațional, fiind numit în funcția de învățător și rămâne pe acest segment de activitate și până în prezent.

Anii de tinerețe au fost consacrați activității comsomoliste, iar, mai apoi, și activității de partid în funcții de: șef al secției școlii al Comitetului raional Ungheni al Komsomolului din Moldova; Secretar al aceluiași Comitet raional; membru al Comitetului Central al Komsomolului din Moldova; șef al secției propagandă al Comitetului raional de partid; instructor al Comitetului Central al Partidului Comunist al Moldovei; secretar al Comitetului raional de partid Florești; prim-loctiitor al șefului secției de propagandă și agitație al Comitetului Central al Partidului Comunist al Moldovei.

Începând cu anul 1989, activitatea domniei sale este legată de industria „mass-media”, fiind numit în funcția de redactor-șef al revistei republicane „Tribuna”.

În august 1990, dl Arsene Leontie propune ca pe baza revistei „Tribuna” să fie editată o revistă juridică. Această propunere a fost acceptată în ședința Biroului Central al Partidului Comunist al Moldovei și, începând cu ianuarie 1991, apar revistele „Legea și viața” și „Закон и жизнь”. În anul 1994, revistele au obținut statut juridic de reviste științifice și au fost primele ediții juridice acreditate în Republica Moldova.

Ca redactor-șef al acestor reviste, dl Arsene Leontie depune eforturi enorme nu numai pentru sporirea activității colegiilor de redacție a revistelor sus-menționate, dar și întreprinde un șir de măsuri de altă natură pentru dezvoltarea și propagarea științelor juridice. Pe lângă revistele indicate apar și suplimentele: „Revista de criminologie, drept penal și

criminalistică”, „Buletinul Arbitrajului de Stat”, „Buletinul Judecătorei Economice”, „Buletinul Curții Supreme de Justiție”, „Justiția Constituțională” etc.

Domnia sa a acordat sprijin considerabil la fondarea revistei juridice a Universității de Stat din Moldova „Revista Națională de Drept” și a săptămânalului „Drept”, a fost primul redactor-șef al acestora.

În calitate de redactor-coordonator, el a contribuit la organizarea activității revistelor Academiei de Științe din Moldova: „Istoria Moldovei” și „Revista Moldovenească de Drept Internațional”.

Domnul Arsene Leontie a fost membru al grupului de inițiativă pentru fondarea și înregistrarea „Uniunii Juriștilor din Moldova” și, până în prezent, este membru al acestei organizații obștești.

Colaborarea domniei sale cu „Universitatea de Criminologie din Moldova” (2003) și „Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată” sa a adus la fondarea „Revistei de criminologie, drept penal și criminalistică” și a revistei „Jurnal juridic național: teorie și practică” (2013). Ultima, este nu numai un izvor foarte important pentru procesul de predare și învățare, dar și un poligon important pentru desfășurarea activității științifice a cadrelor didactice și activității științifice studențești.

La frumoasa vârstă de 75 ani, Leontie Arsene este plin de energie și continuă să participe activ în procesul de predare-învățare și educare a colectivului nostru, membru de facto a căruia este deja de mulți ani.

În contextul celor relatate propun acordarea titlului onorific de „Doctor Honoris Causa” dlui Arsene Leontie, redactor-șef al revistei „Legea și viața”.

În discuții au participat: Bujor Valeriu, rector al Institutului de Criminologie, președintele Senatului, membru al colegiilor de redacție a revistelor „Legea și viața” și „Jurnal juridic național: teorie și practică”, doctor în drept, profesor universitar; Crivenchii Alexei, prim-prorector; Bejan Octavian, prorector, redactor științific al revistei „Jurnal juridic național: teorie și practică”, doctor în drept; Comarnițaia Elena, doctor în drept; Buga Larisa, doctor în drept; Iacub Irina, doctor în drept, care au menționat suportul eficient al dlui Arsene Leontie în desfășurarea procesului de instruire și cercetare al instituției și au susținut propunerea de a conferi dlui Arsene Leontie, titlul onorific „Doctor Honoris Causa” al Institutului de Științe Penale și Criminologie Aplicată.

S-a decis:

3. Pentru activitatea fructuoasă în propagarea și dezvoltarea științelor juridice, participarea activă în procesul didactic, științific și educativ al Institutului de Științe Penale și Criminologie Aplicată și în legătură cu aniversarea a 75 ani de la ziua de naștere de a conferi domnului Arsene Leontie titlul onorific de „Doctor Honoris Causa”.

Votat: pro – unanim.

Președinte al Senatului

dr., prof. univ., Bujor Valeriu

Secretar

dr., Iacub Irina

CZU: 342.1/.5:061.2

CETĂȚEANUL ȘI SOCIETATEA CIVILĂ CA OBIECT ȘI SUBIECTI AI POLITICII DE SECURITATE

Gheorghe COSTACHI,
doctor habilitat în drept, profesor universitar

REZUMAT

Scopul studiului rezidă în elucidarea calității cetățeanului și a societății civile de obiect al politicii de securitate a statului (deci, obiect de protecție), precum și de subiecți ai acestei politici, adică de factori importanți implicați în procesul elaborării și realizării acesteia.

În viziunea autorului, cercetarea acestei problematici permite o aprofundare substanțială a teoriei securității în cadrul statului de drept. Sub aspect aplicativ, se consideră că, prin investigarea profundă a principalelor aspecte ale acesteia, este posibilă identificarea unor soluții importante pentru asigurarea calității și eficienței politicii de securitate a statului.

Cuvinte-cheie: securitate, securitate națională, politica de securitate a statului, societate civilă, cetățean.

CITIZEN AND CIVIL SOCIETY AS THE OBJECT AND SUBJECTS OF THE SECURITY POLICY OF THE STATE

Gheorghe COSTACHI,
Candidate of Legal Sciences, professor

SUMMARY

The purpose of the study is to elucidate the quality of the citizen and the civil society to be subject of the state security policy (the object of protection), and the subjects of this policy, an important factors involved in the process of its elaboration and realization.

In our vision, researching this issue allows for a substantial deepening of security theory within the rule of law. From the applicative point of view, we believe that by thorough investigation of its main aspects, it is possible to identify important solutions for ensuring the quality and efficiency of the state security policy.

Keyword: security, national security, the state security policy, civil society, citizen.

Introducere. Semnificația teoretică a acestui subiect derivă din însăși valoarea cetățeanului și a societății civile într-un stat de drept, care după cum se știe reprezintă un pilon de rezistență al acestuia, de importanță majoră pentru consolidarea sa.

Din perspectiva dată, se impune de la sine ideea că cetățeanul și societatea civilă trebuie privite atât ca valori ce trebuie protejate prin politica de securitate a statului, cât și ca factori cu o pondere importantă în însăși procesul de elaborare și realizare a acestei politici.

Scopul studiului rezidă în elucidarea calității cetățeanului și a societății civile de obiect al politicii de securitate a statului (deci, obiect de protecție), precum și de subiecți ai acestei politici, adică de factori importanți implicați în procesul elaborării și realizării acesteia.

În viziunea noastră, abordarea acestei problematici vine să aprofundeze substanțial teoria securității în cadrul statului de drept. Mai mult, sub aspect aplicativ, considerăm că, prin investigarea profundă a principalelor aspecte ale acesteia, este posibilă identificarea unor soluții importante pentru asigurarea calității și eficienței politicii de securitate a statului.

Rezultate și discuții. Pornind de la scopul prestabilit, ne vom structura studiul în două compartimente: în primul – vom aborda specificul cetățeanului și al societății civile ca obiect al politicii de securitate, iar în al doilea – particularitățile acestora de a fi subiecți ai politicii în cauză.

Cetățeanul și societatea civilă ca obiect al politicii de securitate. Potrivit *Concepției Securității Naționale a Republicii Moldova:*

„Securitatea națională nu este numai securitatea statului, ci și securitatea societății și a cetățenilor Republicii Moldova, atât pe teritoriul Republicii Moldova, cât și peste hotarele ei” [2]. După cum se poate observa, aceste prevederi consacra expres statutul cetățeanului ca obiect al politicii de securitate, deci ca valoare protejată prin intermediul acesteia.

Referitor la statutul societății civile ca obiect al politicii de securitate, considerăm că, deși nu este consacrat expres, acesta poate fi dedus pornind de la faptul că societatea civilă reprezintă atât un rezultat al exercitării și realizării de către cetățeni a drepturilor și libertăților lor, cât și un instrument utilizat pentru realizarea și apărarea acestor drepturi și interese. Deci, văzută astfel, societatea civilă indubitabil reprezintă un obiect

al politicii de securitate a statului, mai ales că dezvoltarea democratică a statului, ca obiectiv al acestei politici, practic este de neconceput în lipsa dezvoltării societății civile.

În vederea accentuării importanței și actualității momentelor enunțate, atragem atenția că recunoașterea priorității intereselor omului în contextul problematicei securității este de dată recentă (finele sec. al XX-lea), întrucât destul de mult timp subaprecierea omului și neglijarea valorii vieții umane, a fost una tradițională, condiționând abordarea constantă a securității cu prioritate sub aspectul securității statale. Pornind de la aceasta, în doctrina contemporană tot mai mult se evidențiază că respectarea echilibrului celor mai vitale interese ale omului în societate este unul dintre principiile fundamentale ale asigurării securității statului [26, p. 39].

În ceea ce privește Republica Moldova, precizăm că, în prezent, aceasta se dezvoltă potrivit standardelor internaționale, inclusiv în materia drepturilor omului. Dar, în pofida consacării la nivel constituțional și legislativ a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, dar și a altor valori democratice, lipsește o concepție clară a securității persoanei, care să prevadă protecția persoanei față de diferite amenințări și pericole, prin aceasta garantându-se dezvoltarea liberă și durabilă [22, p. 8]. Prin esență, aceasta este cea mai importantă omisiune a politicii de securitate a Republicii Moldova la momentul actual, care desigur necesită a fi remediată prin elaborarea și fundamentarea științifică a *concepției securității persoanei în statul de drept*.

Cetățeanul și societatea civilă – ca subiecte ale politicii de securitate. Abordând în general rolul cetățeanului în statul de drept, precizăm că acesta indubitabil este o figură importantă într-un astfel de stat prin însăși acțiunile de apărare

a drepturilor sale, fapt ce condiționează implicit ordonarea activității statului și a agenților săi. Totodată, cetățeanul este important prin implicarea sa activă în exercitarea puterii publice și în desfășurarea procesului decizional. Privit în această postură, cetățeanul reprezintă un important factor al democrației.

Dintr-o altă perspectivă, menționăm că orice stat poate deveni un stat stabil, social și democratic doar în condițiile în care este dezvoltată societatea civilă. Această ipoteză este confirmată de importantele funcții care îi revin societății civile, printre care în mod special: - protecția drepturilor și libertăților omului; - exercitarea controlului asupra statului și a autorităților acestuia; - neadmiterea ingerinței acestora în viața cetățenilor și activitatea asociațiilor obștești, care acționează în limitele legii [6, p. 5-6].

În același timp, recunoaștem că succesul funcționării societății civile în cadrul statului nu depinde în totalitate doar de existența condițiilor favorabile în acest sens, dar și de nivelul de pregătire al cetățeanului de a-și exprima poziția sa civică, de a-și exercita obligațiile sale de cetățean [23, p. 80].

În prezent, cetățeanul trebuie să cunoască modul cum este organizat statul, cum acesta funcționează, ce politică se promovează și de cine depinde realizarea ei, ce instrumente și pârghii sunt folosite în acest sens. Totodată, cetățeanul trebuie să cunoască bine normele de drept ce reglementează organizarea și funcționarea autorităților statului, normele ce reglementează relațiile dintre stat și societate, dintre autoritățile statului și cetățeni, asociațiile acestora, și să fie pregătit a le respecta în activitatea sa.

O asemenea stare de pregătire în literatura de specialitate a fost denumită „cetățenie activă”, care în accepțiune contemporană presupune „participarea activă la exercitarea democrației în cadrul

statului, participarea competentă și cointereseată a fiecărui cetățean la conducerea societății, în diferite activități sociale importante, în viața politică, economică și socială a statului, la menținerea ordinii de drept, pregătirea de a acționa în interesele statului în general și a celor personale” [25, p. 102].

Dat fiind faptul că condiția principală în acest sens rezidă în nivelul înalt de cultură juridică al cetățenilor [5, p. 223], este important de subliniat că rolul deosebit al cetățeanului în cadrul statului de drept este pe deplin realizat doar în cazul manifestării cetățeniei active sau, mai larg, a activismului juridic.

Pornind de la faptul că activismul juridic al cetățenilor este necesar atât pentru elaborarea democratică a politicii de securitate a statului, cât și pentru realizarea acesteia, în cele ce urmează ne vom reține, în mod special, asupra particularităților acestuia.

Activismul juridic al cetățenilor – factor indispensabil elaborării și realizării politicii de securitate. O legitate importantă a unei societăți dezvoltate constă în amplificarea activismului social și juridic al persoanei, deoarece pentru o dinamică stabilă a acesteia este necesar ca în activitatea societății și a statului să se implice cât mai mulți indivizi. Beneficiile unei asemenea implicări sunt multiple, cea mai principală exprimându-se în dezvoltarea democrației în interesul tuturor. De aici, indiscutabil derivă actualitatea studierii profunde a activismului social și juridic al persoanei în noile condiții democratice [7, p. 21].

Pornind de la accepțiunea recunoscută sintagmei *activism social*, precizăm că, în sens larg, prin aceasta se înțelege activitatea omului ce cuprinde diferite modalități de interacțiune cu mediul social, în scopul satisfacerii necesităților individuale sau sociale [35, p. 101]. Într-o altă opinie, *activismul social*

este definit ca o totalitate de forme de activitate umană, orientate conștient spre soluționarea sarcinilor ce stau în fața societății, a grupului social la o anumită etapă istorică. Drept subiect al activismului social poate fi persoana, un colectiv, un grup social, o pătură socială, societatea sau poporul [36, p. 18].

În privința formelor activismului social, în doctrină pot fi atestate următoarele: activismul social-politic, de muncă, social-cultural și juridic [1, p. 60] (social-juridic). În pofida acestei diversități, una dintre cele mai importante forme ale activismului social este considerată a fi *activismul juridic* al persoanei [18, p. 199].

Numeroși cercetători reduc conținutul categoriei de *activism juridic* exclusiv la activitatea cetățenilor legată de protecția drepturilor omului, deci doar la sfera juridică a vieții sociale. În acest sens, se ignoră faptul că activismul juridic, ca parte a activismului social, are loc nu doar în sfera juridică, fiind caracteristic și sferei politice, economice, culturii etc. Respectiv, se poate susține că drepturile și obligațiile omului ca cetățean reprezintă o categorie universală și o trăsătură esențială a activismului social al persoanei, iar activismul juridic – temelia acestuia. Prin urmare, *activismul juridic* are în cadrul activismului social un rol similar celui pe care îl are dreptul constituțional în sistemul de drept al statului [15, p. 185].

De aici, *activismul juridic* poate fi definit ca parte a activismului social, care cuprinde activitatea conștientă, legală și bazată pe inițiativa cetățenilor și organizațiilor, orientată spre folosirea eficientă a drepturilor prevăzute de lege, executarea obligațiilor asumate, realizarea intereselor personale, statale sau ale societății ocrotite de lege [17, p. 128-129].

Înainte de a ne referi nemijlocit la esența categoriei în cauză, precizăm că activismul juridic nu ține

doar de profesia de jurist, ea se referă la orice individ, indiferent de vârstă, profesie, viziuni politice, origine, sex, stare materială sau socială etc. În același timp, este evident că activismul juridic este o trăsătură, o calitate indispensabilă activității juriștilor, mai ales a avocaților. Anume avocații se consideră că ar trebui să fie un exemplu pentru toți ceilalți, mai ales sub aspectul stimulării activismului juridic al tuturor cetățenilor [1, p. 62], în acest sens revenindu-le rolul decisiv.

Referitor la esența *activismului juridic*, în doctrină, pot fi atestate diferite abordări. Unii autori cercează acest tip de activism prin prisma conștiinței persoanei, atitudinii acesteia față de normele de drept și a fenomenelor juridice, apreciindu-l ca predispunerea persoanei de a acționa practic în sfera aplicării dreptului [31, p. 27]. Alții o privesc ca pe o conduită social utilă, o executare a obligațiilor și utilizare a drepturilor, necesare din punctul de vedere al intereselor societății [24, p. 40]. În acest sens, cercetătoarea N.V. Șcerbakova consideră că activismul social-juridic este o activitate social utilă (pozitivă), conștientă, creativă orientată spre atingerea scopurilor dreptului, bazată pe respectarea dreptului, recunoașterea prestigiului activității instituțiilor de drept [39, p. 55].

Privit *stricto sensu*, activismul juridic este înțeles ca: „acțiunea omului orientată spre realizarea de sine stătătoare, intern-motivată a cerințelor legale” [30, p. 143]; „forma superioară a conduitei legale” [28, p. 99]; „comportamentul activ legal sau ilegal al individului” [32, p. 62-63]. Această ultimă afirmație a fost aspru criticată în literatura de specialitate. Bunăoară, prof. Gh. Avornic susține că în condițiile edificării statului de drept, conduita legală trebuie să devină unica formă posibilă pentru realizarea dreptului, iar comportamentul legal și liber exprimat al persoanei

este primul semn caracteristic al activismului juridic [1, p. 61].

În viziunea cercetătorului S. Zlobin [17, p. 130], diferitele abordări a activismului juridic indică în mare parte complexitatea acestuia, completându-se reciproc ele oferă o imagine integră a fenomenului. Astfel că, pe de o parte, activismul juridic denotă, în primul rând, un nivel înalt de dezvoltare a conștiinței juridice, exprimată în atitudinea persoanei față de prescripțiile dreptului, perceperea acestuia ca obiectiv necesar pentru societate și pentru sine însăși, predispunerea persoanei de a folosi posibilitățile oferite de drept în activitatea sa și ajustarea conduitei sale potrivit acestora.

Pe de altă parte, activismul juridic reprezintă și o activitate social utilă, orientată spre realizarea scopurilor principale ale dreptului. Totodată, un asemenea activism indică și un anumit nivel de intensitate a activității în sfera social-juridică – mai înaltă decât simpla respectare și executare a obligațiilor legale, depășind astfel cerințele obișnuite ale conduitei legale [18, p. 200].

Din perspectiva dată, cercetătorii menționează că activismul juridic nu poate fi redus doar la comportamentul legal, orientat spre respectarea normelor juridice. El presupune un nivel mult mai înalt al conștiinței juridice, persoana fiind cointeresată de a acționa întru consolidarea democrației, legalității și a ordinii de drept [37, p. 188; 19, p. 39; 34, p. 24]. Deci, activismul juridic presupune atât o atitudine subiectivă, o pregătire (inclusiv psihologică) de a acționa legal și cu inițiativă în sfera dreptului, cât și însăși activitatea social utilă pozitivă [7, p. 22; 38, p. 47; 40, p. 68].

În concret, activismul juridic al persoanei se exprimă prin conduita acesteia, conformată în totalitatea cerințelor normelor de drept. Cu toate acestea, nu orice formă de conduită legală presupune activism

juridic (printre acestea există forme care necesită un activism minim din partea subiectului), dar important e că orice activism juridic, mai ales sub formă de activitate conștientă a persoanei de realizare a drepturilor și obligațiilor sale, poate fi exprimată doar prin conduită juridică legală a acesteia [17, p. 130].

În literatura de specialitate se susține că activismul juridic al persoanei este determinat de reglementarea normativă a posibilității cetățenilor de a participa activ la [27, p. 16; 1, p. 62]:

- activitatea de creație legislativă (în procesul de elaborare a politicilor publice, a diferitor proiecte de lege, a hotărârilor cu caracter normativ etc.);
- activități de apărare și protejare a valorilor dreptului, a drepturilor, libertăților și intereselor legale ale cetățenilor;
- activitatea diferitor organizații obștești, exercitând unele obligațiuni temporare sau permanente;
- redacțiile ziarelor, radioului, televiziunii și ale altor surse mass-media etc.

Din această perspectivă activismul juridic este acea formă a activismului social, prin care se manifestă pronunțat posibilitatea satisfacerii, prin mijloace juridice, a intereselor individuale, a realizării valorilor sociale și naționale și, în caz de necesitate, posibilitatea soluționării problemelor de ordin juridic. Ca mijloace juridice utilizate cercetătorii invocă referendumul, alegerea autorităților publice centrale și locale ale puterii, adunările cetățenilor, adresarea diferitor petiții în organele competente sau persoanelor cu funcție de răspundere etc. [1, p. 63].

În context, prof. A. G. Murașin notează că activismul cetățenilor se manifestă în special atunci când ei participă activ la dezbateri pe marginea proiectelor de acte normative de interes local, la elaborarea și adoptarea acestora (de exemplu, decizii care vizează construcția

unor uzine chimice, a stațiilor atomice, amplasarea unor stații PECO etc.) [9, p. 86]. Asemenea mecanisme juridice se aplică pe larg în țările democratice occidentale [12, p. 77-83].

În ceea ce privește cetățenii Republicii Moldova, aceștia de asemenea au dreptul de a participa la procesul decizional, în acest sens existând un cadru juridic destul de dezvoltat ce garantează exercitarea dreptului la administrare [10, p. 37-43].

Din alt punct de vedere, se consideră că activismul juridic al persoanei este determinat de conștiința ei juridică, de atitudinea față de fenomenele juridice, fapt ce determină gradul de participare a acesteia la realizarea dreptului. În acest sens, prof. I. F. Pokrovski menționează că activismul juridic al persoanei depinde nu numai de factori externi, în special, de reglementarea juridică, dar și de factori interni, în concret de conștiința juridică a persoanei [30, p. 143].

Deci, conduita legală activă se bazează nu doar pe convingerea în necesitatea respectării cerințelor legale, dar și pe recunoașterea semnificației sociale deosebite a dreptului, pe solidaritatea cu legea în ceea ce privește aprecierea valorilor reglementate, dorința de a respecta normele legii în activitatea cotidiană, a le proteja și apăra prin mijloace legale puse la dispoziția individului. O asemenea convingere, înțeleasă ca o „acceptare morală a dreptului”, contribuie la formarea unui nivel înalt de cultură juridică, cu mult mai eficient stimulând acțiunile juridice active [18, p. 202].

Evident, omului îi este insuficient să cunoască norma de conduită, el trebuie să fie convins de eficacitatea ei, de valoarea ei socială și individuală. Mai mult, pregătirea psihologică este factorul ce reglementează din interior comportamentul omului, sursa activismului lui [29, p. 24; 14, p. 24-25].

Raportat la cetățeni, activismul

juridic poate fi privit într-un sens larg și unul îngust. Dacă în primul caz noțiunea se extinde asupra activității indivizilor legată sau nu de interesele societății, atunci în al doilea caz activismul juridic se caracterizează ca fiind o formă specială a activității subiecților de drept, realizată în procesul de executare a funcției publice deținute. Sub acest aspect activismul juridic excede cadrul satisfacerii doar a necesităților și intereselor personale [18, p. 200].

Așadar, activismul juridic presupune o participare personală activă a individului la soluționarea problemelor juridice, la consolidarea legalității și a ordinii de drept și, desigur, o pregătire de a opune rezistență oricăror infracțiuni, abateri sau încălcări de lege [3, p. 7].

Sub acest aspect, reiterăm că activismul juridic este constituit din două părți componente [13, p. 481]: prima – individul este permanent pregătit pentru acțiuni orientate spre asigurarea legalității și a ordinii de drept în societate, și a doua – activitatea practică bazată pe inițiativă personală.

Abordarea complexă și multilaterală a activismului juridic în literatura de specialitate a condiționat identificarea unor trăsături și particularități concrete ale acestuia, după cum urmează [33, p. 6-7]:

- în primul rând, acesta reprezintă întotdeauna o conduită liberă conformă dreptului (în orice condiții, activismul juridic al cetățenilor presupune un comportament liber și legal, exprimat atât prin acțiuni active, cât și pasive, exercitate în scopul asigurării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului [1, p. 70]; libertatea opțiunii pentru un anumit comportament este o condiție necesară și o calitate indispensabilă a omului; numai existând o asemenea libertate este posibilă viața normală a individului, descoperirea tuturor posibilităților de care dispune acesta [8, p. 12-13]);

- în al doilea rând, o interacțiu-

ne activă cu dreptul, exprimată prin participarea activă în toate sferile de activitate socială, în special, în procesul de creare a legislației statului, de elaborare a politicilor publice (precum și în alte activități cu caracter juridic realizate în interesul statului sau al persoanei, de ex., exercitarea dreptului subiectiv de a alege și de a fi ales [1, p. 70; 8, p. 12-13]);

- în al treilea rând, activismul juridic al cetățenilor presupune o pregătire psihologică a acestora de a contacta cu dreptul. Această trăsătură poate să se manifeste prin existența la cetățeni a unei convingeri stabile în menirea dreptului, generată de existența unei baze juridice corespunzătoare în cadrul statului, a deprinderilor și aptitudinilor juridice. Acest element este de neconceput în condițiile de inexistență în cadrul societății a unui nivel anumit de cultură juridică și, implicit, de conștiință juridică;

- în al patrulea rând, individul în procesul manifestării activismului juridic se orientează spre o interacțiune strânsă cu valorile general umane;

- ultima trăsătură, considerată fundamentală, presupune urmărirea unui anumit scop: edificarea și consolidarea activă a statului de drept.

Acest scop însă este imposibil de atins fără o colaborare și interacțiune reciprocă dintre cetățean și stat și fără o influență a cetățeanului asupra statului, susține prof. Gh. Avornic [1, p. 65]. Sub acest aspect, este important că „una dintre particularitățile esențiale ale relațiilor dintre stat și persoană rezidă în faptul că aceste relații se determină și se stabilesc nu numai de către stat, în acest proces fiind implicat în mare măsură și cetățeanul” [16, p. 6].

Luând în considerație că principala condiție pentru activismul juridic al cetățenilor servește democratizarea societății, trebuie să precizăm că pentru asigurarea acesteia

este nevoie de următoarele instituții de drept: existența reală a societății civile, funcționarea eficientă a acesteia și dezvoltarea ideologiei juridice de stat orientată spre interacțiunea constructivă dintre drept și fiecare cetățean, care consolidează drepturile și libertățile omului și cetățeanului. Aceste instituții, sunt chemate să contribuie la edificarea statului de drept în Republica Moldova [18, p. 207].

Așadar, putem conchide că prin esența sa, activismul juridic al cetățeanului, fiind o activitate intens desfășurată în sfera dreptului, se caracterizează prin participare activă a cetățenilor, individual sau organizați, în toate sferile activității sociale, inclusiv în procesul de formare a legislației statului, în elaborarea și realizarea politicilor acestuia, în protecția drepturilor, libertăților și intereselor cetățenilor consacrate constituțional.

În viziunea noastră, activismului juridic al cetățenilor îi revine un rol important în sfera elaborării și realizării politicii de securitate a statului. În acest sens, însăși Strategia Securității Naționale a Republicii Moldova prevede [11]: *Realizarea obiectivelor strategice de securitate implică participarea administrației publice de toate nivelurile, a societății civile și a organizațiilor neguvernamentale, precum și a cetățenilor*. Prin urmare, activismul juridic al cetățenilor constituie în acest sens o piatră de temelie atât pentru calitatea politicii de securitate a statului, cât și pentru eficiența practică a acesteia [3, p. 8]. Mai mult, doar prin intermediul activismului juridic al cetățenilor este posibilă consolidarea democrației, a legalității, a ordinii de drept, asigurarea stabilității regimului constituțional și, în final, realizarea politicii de securitate a statului.

În context, prezintă importanță și *Strategia de informare și comunicare în domeniul apărării și securității naționale pentru anii 2012-2016* [41], care prevede ex-

pres: „Capacitatea cetățenilor de a obține informația necesară despre inițiativele și politicile instituțiilor cu atribuții în domeniul de securitate și apărare și de a analiza impactul acestor programe, politici și decizii asupra lor reprezintă un element fundamental al conceptului unei bune guvernări. O societate democratică necesită dezbateri în probleme de importanță socială majoră, iar accesul liber la informație constituie o premisă fundamentală pentru participarea activă a cetățenilor la procesul de adoptare a deciziilor, mai ales în domenii atât de complexe precum cel al securității și apărării statului”.

De asemenea, în conținutul *Strategiei* se recunoaște că „(...) asigurarea rezultatului scontat al procesului de reformare (fiind vorba despre modernizarea sistemului de apărare și securitate a statului – e.n.) nu poate avea loc în lipsa unui mecanism eficient de informare a societății la capitolul respectiv. Informarea corespunzătoare și participarea activă a societății este indispensabilă pentru consolidarea instituțiilor și principiilor democratice în țară, (...), precum și a legitimității sectorului de securitate națională per ansamblu”. Prin urmare, o prioritate a reformei sectorului de securitate al Republicii Moldova este sensibilizarea opiniei publice privind valorile și normele securității statului, noul mediu de securitate, necesitățile sectorului de apărare națională, precum și tipurile de amenințări la adresa securității naționale, regionale și globale.

În concluzie, vom sublinia că în condițiile în care cetățenii vor manifesta un activism juridic pronunțat, iar autoritățile statului vor reuși să implementeze cu succes Strategiile sus-menționate și nu numai, politica de securitate a statului va avea o largă susținere publică, atât pe segmentul elaborării, cât și pe cel al realizării, ceea ce va constitui un factor determinant al succesului acesteia.

Bibliografie

1. Avornic Gh. *Intensificarea activismului juridic al cetățenilor prin intermediul instituției avocaturii – condiție a edificării statului de drept*. Teză de doctor habilitat în drept. Chișinău, 2005.
2. *Conceptia securității naționale*, aprobată prin legea nr. 112 din 22.05.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 03.06.2008, nr. 97-98
3. Costachi Gh. *Activismul juridic al cetățenilor – factor necesar pentru implicarea acestora în elaborarea și realizarea politicii de securitate*. În: *Legea și Viața*, 2017, nr. 8, p. 4-9
4. Costachi Gh. *Unele aspecte ale conceptului statului de drept*. În: Edificarea statului de drept, Materialele conferinței internaționale științifico-practice (Chișinău, 26-27 septembrie 2003). Chișinău: Transparency International – Moldova, (Tipografia) „BonsOffices”, 2003.
5. Costachi Gh. *Valoarea legii și a cetățeanului în statul de drept*. În: Teoria și practica administrării publice, materialele conferinței științifice internaționale din 20 mai 2016, desfășurată la Academia de Administrare Publică. Chișinău: AAP, 2016, p. 223.
6. Costachi Gh., Iacob I. *Conceptul și semnificația contemporană a cetățeniei active*. În: *Legea și viața*, 2014, nr. 7.
7. Costachi Gh., Pînzaru T. *Reflecții asupra activismului juridic al cetățenilor*. În: *Legea și Viața*, 2014, №8-9.
8. Guceac I. *Socializarea juridică a individului – condiție indispensabilă pentru edificarea statului de drept în Republica Moldova*. În: *Justiția Constituțională în Republica Moldova*, 2008, nr. 3.
9. Мурашин А.Г. *Прямое правотворчество. Особенности принятия актов прямого народовластия*. В: *Государство и право*, 2001, №2.
10. Pînzaru T., Sultanov R. *Cadrul juridic actual ce asigură implicarea cetățenilor în procesul decizional*. În: *Revista Națională de Drept*, 2013, nr. 4, p. 37-43.
11. *Strategia Securității Naționale a Republicii Moldova*, aprobată prin Hotărârea Parlamentului nr. 153 din 15.07.2011. În: Monitorul Oficial al RM nr. 170-175 din 14.10.2011.
12. Авраменко С.Л. *Новая конституция Швейцарской Конфедерации. Право и современность*. В: *Государство и право*, 2001, №7, p. 77-83.
13. Баранов П. П. *Правосознание и правовое воспитание*. В: *Общая теория права. Курс лекций*. Под общей ред. проф. В. К. Бабаева. Нижний Новгород, 1993.
14. Бирюков И.В., Ермолаев В.В. *Проблемы психологической готовности студентов к профессиональной деятельности*. В: *Актуальные проблемы борьбы с преступностью на современном этапе развития общества: Сборник научных статей*. Воронеж: МОУ ВЭПИ, 2001.
15. Затонский В.А. *Сильное государство и активная личность: теоретико-правовой аспект* / Под ред. проф. А.В. Малько. Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 2005.
16. Златапольский Д.Л. *Государство и личность: основы взаимоотношений*. В: *Вестник Московского университета. Серия 11, Право*, 1993, №1.
17. Злобин С. *Конституционные аспекты формирования правовой культуры в Республике Молдова в переходном периоде*. Chișinău: Tipografia AȘM, 2006.
18. Злобин С., Иванов В. *Социально-правовая активность граждан как форма выражения гражданского общества в правовом государстве*. В: *Гражданское общество Молдовы: проблемы и перспективы*, международная научно-практическая конференция (2011; Комрат: Ins. pentru Democrație, 2011 (Furmanchevici I.I.).
19. Казимирчук В.П. *Социалистический образ жизни и социально-правовая активность личности*. В: *Социалистическая законность*, 1977, №3.
20. Кожевников С. Н. *Правовая активность: Понятие и сущность*. В: *Правоведение*, 1979, № 4.
21. Кожевников С.Н., Агеев Ю.И. *Государственно-правовые основы советского образа жизни и социальной активности личности*. Иркутск: Изд-во Иркутского университета, 1989.
22. Костаки Г., Еников В. *Безопасность человека в системе национальной безопасности*. В: *Jurnal juridic național: teorie și practică*, 2014, nr. 4, p. 8-13.
23. Костаки Г., Муруян И. *Правовое воспитание – необходимый элемент гражданского воспитания*. În: *Активные методы гражданского образования, научно-практическая конференция*, 2013. Комрат: Институт Демократии, 2013.
24. Кудрявцев В. Н. *Право и поведение*. Москва: Юридическая литература, 1978.
25. Кузнецова Л. В. *Ретроспектива развития идей гражданского воспитания в России*. В: *Педагогика*. 2006, №10.
26. Мищериков А. А. *Безопасность и свобода личности в информационном обществе: анализ проблемы*. В: *Теория и практика общественного развития*, 2011, № 1, p. 39-42.
27. Навальный С.В. *Электорально-правовая культура. Вопросы теории и практики: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук*. Нижний Новгород, 1999.
28. Оксамытный В.В. *Правомерное поведение личности*. Киев: Наукова думка, 1985.
29. Пеньков Е.М. *Социальные нормы – регуляторы поведения личности. Некоторые вопросы методологии и теории*. Москва: Мысль, 1972.
30. Покровский И.Ф. *О правовой активности личности и формировании ее правосознания*. В: *Вестник Ленинградского университета, Экономика, философия, право*. Вып. 3, 1971, №17.
31. Рагинов А.Р. *Правосознание как источник правовой активности и регулятор правового поведения. Научная информация по вопросам борьбы с преступностью*. Москва: Юридическая литература, 1970.
32. Сапун В.А. *Социалистическое правосознание и реализация советского права*. Владивосток: Изд-во Дальневосточного университета, 1984.
33. Тепляшин И. В. *Правовая активность граждан в условиях становления правового государства: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук*. Екатеринбург, 2002.
34. Тодыка Ю. Н. *Конституционные основы формирования правовой культуры*. Харьков: Райдер, 2001.
35. Федоренко А.А. *Гуманитарное воспитание – необходимый элемент гражданского воспитания*. În: *Активные методы гражданского образования, научно-практическая конференция*, 2013. Комрат: Институт Демократии, 2013.

ные технологии организации социальной активности граждан Приволжского федерального округа. В: Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского. Серия Социальные науки, 2007, №2 (7).

36. Филиппов А.М. Социально-культурные аспекты активности женщин в современных российских условиях. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата социологических наук. Санкт-Петербург, 2008.

37. Чхиквадзе В.М. Социалистический гуманизм и права человека. Москва: Наука, 1978.

38. Шафиров В.М. Правовая активность советских граждан. Красноярск: Изд-во Красноярского государственного университета, 1982.

39. Щербакова Н.В. Правовая установка и социальная активность личности. Москва: Юридическая литература, 1986.

40. Ягофаров Д.А. Современная теория государства и права: Словарь категорий и понятий: Учебное пособие. Екатеринбург, 1994.

41. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la *Strategia de informare și comunicare în domeniul apărării și securității naționale pentru anii 2012-2016*, nr. 569 din 03.08.2012. În: Monitorul Oficial Nr. 166-169 din 10.08.2012.

DESPRE AUTOR /ABOUT
AUTHOR

COSTACHI Gheorghe,
doctor habilitat în drept, profesor
universitar,
cercetător științific principal la
Institutul de Cercetări Juridice și
Politice

Candidate of Legal Sciences,
professor,
Senior scientific researcher
at the Institute of Legal and
Political Studies

e-mail: costachi70@mail.ru
tel.: 069125188

CZU -340.13

LEGALITATEA ȘI LIBERTATEA - ELEMENTELE DETERMINANTE ALE REALIZĂRII PRINCIPIULUI EGALITĂȚII DE DREPT

Dumitru BALTAG,

doctor habilitat în drept, profesor universitar

Adelina FLOREA,

doctor în drept, conferențiar universitar interimar

REZUMAT

Legalitatea și egalitatea în drepturi sunt două fenomene ce se împletesc reușit la implementarea lor în statul de drept. Sistemul care accentuează acest tandem reușit este cel al justiției, care, dacă acționează în strictă conformitate cu legea și respectă principiile justiției eficiente, cu siguranță va contribui enorm la transpunerea în practică a legalității, libertății și egalității, iar, în cele din urmă, nu vor putea merge separat nici în drept, nici în fapt. Acest lucru face evidentă pe alocuri inseparabilitatea legalității și libertății de egalitate. Și acest lucru este pe deplin adevărat, întrucât libertatea și egalitatea *de facto* se fundamentează pe cea de drept, or, constatarea unei egalități *de facto* nu este altceva decât rezultatul respectării principiului legalității la aplicarea normelor ce reglementează egalitatea și libertatea subiecților de drept.

Cuvinte-cheie:

LEGALITY AND FREEDOM - THE DETERMINANT ELEMENTS OF THE IMPLEMENTATION OF THE PRINCIPLE OF EQUALITY OF RIGHT

SUMMARY

Legality and equality of rights are two phenomena that are successfully interwoven with their implementation in the rule of law. The system that accentuates this successful tandem is that of justice, which, if it acts in strict accordance with the law and respects the principles of effective justice, will certainly contribute enormously to the implementation of legality, freedom and equality, and the latter will not be able to go separately neither in law nor in fact. This makes evident the inseparability of legality and freedom of equality. And this is entirely true, since freedom and *de facto* equality are based on the rule of law, and the finding of *de facto* equality is nothing more than the result of the observance of the principle of legality in the application of the rules governing equality and the freedom of the subjects of law.

Keywords: legality, equality, freedom, principle of equality, legal issues

Introducere. Egalitatea în fața legii nu este echivalentă cu egalitatea în drepturi a subiecților de drept. Astfel, egalitatea în fața legii ar semnifica ideea că toate subiecțiile de drept, indiferent de orice criteriu (de orice natură) sunt tratați în mod egal de legiuitor și de către orice autoritate de stat, având drepturi și obligații egale în situații juridice identice. Iar egalitatea în drepturi presupune drepturi egale pentru toți. Astfel, cei ce își valorifică drepturile putem spune că se

bucură *de facto* de această egalitate în drepturi, în situația lor, egalitatea de drept se transformă în egalitate de fapt. Iar cei ce nu își valorifică drepturile reglementate de lege, pur și simplu, nu simt manifestarea egalității *de facto* în virtutea faptului că nu intră în raporturile juridice ce nasc la rândul lor situații juridice identice/similare cu cei din prima categorie.

Legalitatea este un principiu omniprezent și obligatoriu a fi respectat în toate ramurile dreptului și

de către toate categoriile de autorități publice indiferent din ramura cărei puteri face parte aceasta. La fel, legalitatea este un principiu pe care trebuie să își fundamenteze comportamentul orice cetățean într-un stat de drept. Or, putem să afirmăm fără teamă că legalitatea este izvorul principiilor tuturor instituțiilor dreptului.

Scopul studiului îl constituie analiza principiilor legalității și libertății - ca elemente determinante ale realizării principiului egalității de drept. În lucrarea de față ne interesează paralela între noțiunile libertate, legalitate și egalitate, căutând totodată elementele ce le apropie sau le distanțează.

Rezultate obținute și discuții. Este devenită deja clasică ideea teoreticienilor de a confrunța sau opune conceptele de legalitate și cel de legitimitate. Pe noi însă în lucrarea de față ne interesează o paralelă și nicidecum confrunțarea între noțiunile de egalitate, libertate și legalitate, căutând totodată elementele ce le apropie sau distanțează. Un lucru cu care suntem și noi de accord, este că limbajul uzual al juriștilor, aplicarea legii, textul legii și normele teoretice clasice nu coincid întotdeauna. Ba dimpotrivă, la momentul în care încercăm să suprapunem toate aceste laturi ale unui și aceluiași fenomen, depistăm că există un oarecare decalaj, iar legiuitorul, apoi cel ce aplică legea au menirea de a diminua la maxim aceste decalaje și de a apropia fenomenul legalității, libertății și egalității de realitatea propriu-zisă din orice etapă istorică. Altfel spus, legalitatea este izvorul tuturor principiilor dreptului și a instituțiilor sale.

În același context F. Măgureanu [1,p.28] afirmă că „principiul legalității este un principiu – cadru în care trebuie să se regăsească toate celelalte principii”.

Vorbind despre legalitate, de exemplu în justiție putem să trecem la ea doar prin prisma legalității ca

principiu fundamental al statului de drept. Astfel, Hodes Matthew (făcând referire la comunicările judecătorilor Judecătoriei Supreme a SUA în cadrul Conferinței Băncii Mondiale din 2003), consideră că statele care se bazează pe principiul legalității, dispun de următoarele caracteristici:

- Statele prezintă condiții „egale de joc” pentru toți cetățenii, asigurând tuturor egalitate în fața legii;

- În aceste state există un sistem judiciar care asigură adoptarea hotărârilor de către judecători imparțiali, liberi de presiune politică în baza faptelor și legii;

- Aici există un sistem judiciar care asigură un control efectiv asupra abuzurilor în cadrul organelor puterii executive, sistem al căror hotărâri se bucură de stimă și se execută [2, p. 3].

Astfel, legalitatea presupune respectul literei legii de către oricine și în orice împrejurări. În același timp, legalitatea este un principiu fundamental al activității tuturor organelor de stat chemate să asigure respectarea legii și a prevederilor cerințelor democratice. Cu atât mai mult, legalitatea reprezintă un imperativ al activității instanțelor de judecată, lucru ce este stipulat expres în Constituția R. Moldova în art. 114: „Justiția se înfăptuiește în numele legii numai de instanțele judecătorești”.

Dând o definiție principiului legalității din perspectivele unui principiu al activității judecătorești, D. Roman [3,p.21] menționează că desfășurarea întregii activități procesuale, toate actele participanților la proces, deliberarea și hotărârea pronunțată trebuie să aibă loc și să se realizeze numai în conformitate cu prevederile legii.

Legalitatea în ansamblu, din perspectiva principiilor justiției, presupune: respectarea de către instanța de judecată, pe tot parcursul judecării, a cauzei și a normelor materiale și procesuale (penale, civile, procesual-penale, procesu-

al-civile etc.); garantarea respectării drepturilor procesuale ale participanților la proces și utilizarea exclusivă a mijloacelor admise de lege; efectuarea oricărei activități procesuale în conținutul și formele reglementate de lege; organizarea controlului judiciar și a supravegherii judiciare pentru asigurarea respectării întocmai a prevederilor Constituției și a altor acte normative etc.

În raport cu egalitatea, legalitatea este o garanție a egalității juridice a subiecților de drept. Bineînțeles că ori de câte ori ne referim la egalitatea juridică a subiecților de drept, nicidecum nu sugerăm că ar fi vorba de o egalitate absolută și nemărginită. Dimpotrivă, recunoaștem că egalitatea, cu respectarea principiului legalității, are limite legale prestabilite. Astfel, există chiar ramuri de drept în care este specifică subordonarea juridică sau ierarhizarea subiecților. Dar nicidecum acest lucru nu poate știrbi egalitatea tuturor subiecților de drept din aceeași categorie, iar pe de altă parte nicidecum subiectul superior în drepturi nu poate să desconsidere personalitatea subiectului subordonat, ba dimpotrivă va ține cont de obligațiile proprii și va ține să le execute în strictă conformitate cu prescripțiile legii, dar și de drepturile subiective ale celui-lalt subiect.

Deci, principiul egalității în drepturi al cetățenilor presupune ca la situații juridice egale să se aplice un tratament juridic egal. Este evident că atunci, când art.16 din Constituția Republicii Moldova vorbește despre o egalitate în drepturi se referă la o egalitate juridică formală și nu la egalitatea de condiții. A face din promovarea egalității un drept subiectiv, nu implică în nici un caz promovarea egalității de condiții [4,p.26]. Acest lucru nu poate decât să fie întâmplător, adică egalitatea de condiții a unor persoane poate surveni ca rezultat al acțiunilor acestor persoane, însă

nicidecum statul nu este obligat la crearea de condiții egale pentru fiecare. Statul asigură condiții egale de dezvoltare și de activitate, însă în cazul în care fiecare valorifică aceste condiții în mod diferit și situațiile diferitor indivizi se diferențiază tot mai mult, iar acest lucru în consecință nu obligă statul la nimic. Dimpotrivă, fiecăruia îi sunt acordate șanse egale și în tot cazul respectul drepturilor fiecăruia trebuie și este garantat de stat prin intermediul reglementărilor în vigoare și prin intermediul instituțiilor sale.

Egalitatea în drepturi constituie o garanție referitoare la exercitarea drepturilor fundamentale prevăzute în cuprinsul Constituției, dar și a oricăror alte acte.

Aici, în mod special, ne referim la egalitatea în fața legii și la egalitatea în fața instanței. În consecință, prin respectarea principiului egalității, consfințit de actul de la Bangalore, se asigură respectarea dreptului fiecăruia *la un proces echitabil*. După cum s-a menționat, acesta este reglementat de art. 6 al CEDO și exprimă dreptul fiecăruia, indiferent de condiția sa fizică, rasă, naționalitate, sex, limbă vorbită etc. la judecarea în mod echitabil, în mod public și într-un termen rezonabil a cauzei sale, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî, fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa. Hotărârea trebuie să fie pronunțată în mod public, dar accesul în sala de ședință poate fi interzis presei și publicului pe întreaga durată a procesului sau a unei părți a acestuia în interesul moralității, al ordinii publice ori a securității naționale într-o societate democratică, atunci când interesele minorilor sau protecția vieții private a părților la proces o impun, sau în măsura considerată absolut necesară de către instanță atunci

când, în împrejurări speciale, publicitatea ar fi de natură să aducă atingere intereselor justiției.

În conformitate cu reglementările ulterioare ale Convenției, orice persoană acuzată de o infracțiune este prezumată nevinovată până ce vinovăția sa va fi legal stabilită.

În același timp, egalitatea tratamentului din partea instituției justiției presupune și *dreptul la un recurs efectiv* pentru fiecare.

Interzicerea discriminării de către instanță dă dreptul la exercitarea drepturilor și libertăților recunoscute de legislație cu asigurarea de condiții absolute egale pentru toți. Astfel, instanța va trebui să fie conștientă și să înțeleagă diversitatea celor ce compun societatea umană, precum și diferențele ce derivă din această diversitate, cum sunt cele referitoare la rasă, culoare, sex, religie, naționalitate, clasă socială, infirmitate, vârstă, stare civilă, orientare sexuală, statut social și economic sau alte cauze ("motive nerelevante"), dar nu numai acestea. Activitatea de magistrat trebuie desfășurată cu respectul cuvenit față de toți, respectiv față de părți, de martori, de avocați, de personalul instanței și de colegii magistrați, fără a face vreo deosebire pe motive nerelevante și lipsite de substanță pentru activitatea sa. În același timp, judecătorul nu va permite membrilor instanței sale de judecată sau altor persoane aflate sub influența, autoritatea sau la dispoziția sa, să facă cu bună știință vreo deosebire, pe motive nerelevante și lipsite de substanță, între persoanele respective, în cadrul unei spețe supuse judecății sale și va cere avocaților, în timpul desfășurării procesului în instanță să se abțină de la a-și exprima, prin cuvinte sau atitudine, părținirea sau prejudecata, pe motive nerelevante, cu excepția situațiilor în care acest lucru devine relevant, din punct de vedere al legii, pentru o chestiune aflată în dezbateri și care poate fi o manieră legitimă de a profesa [5].

Aici, am mai adăuga că din cele menționate se desprinde ideea că din ce în ce mai mult se observă o extindere a ariei de manifestare a egalității între subiectele de drept. Iar acest lucru are și un impact asupra legalității, în sensul că extinderea menționată trebuie în mod necesar și obligatoriu să își regăsească reflectare în legislația în vigoare, întrucât altfel egalitatea de facto nu ar implica în mod necesar și o oarecare stare de legalitate, decât în cazurile în care am înscris noile manifestări ale egalității în litera normelor fundamentale ce o consacră. Altfel, nefiind recunoscute noile tendințe ale egalității, ele vor dobândi un caracter ilegal.

Iar, în acest context, nu ne putem permite să facem abstracție de afirmația lui Charles Eisenmann, citat de francezul Louis Faforeu, care încă în 1957 a pus problema unei definiții a legalității, fiind vorba de o definiție care să nu admită decalaje între concepția clasică a legalității și realitatea juridică existentă. Astfel, juristul menționa că așa-numitul "bloc al legalității" cuprinde totalitatea reglementărilor în vigoare, inclusiv actele individuale și contractuale, care pentru părțile contractante au putere de lege. Astfel, legalitatea se identifică cu reglementarea juridică existentă, cu dreptul pozitiv (în vigoare), pe când principiul legalității postulează un anumit raport între actele administrative și imensitatea de norme cu caracter general și individual [6]. Vrem să menționăm că, aici este evidentă conexiunea dintre egalitatea *de jure* sau principiul egalității de drept și egalitatea *de facto*, cea reflectată de realitatea socială. Iar această clarificare decurge din clarificarea conceptului de legalitate paralel cu cel al principiului legalității. În consecință, egalitatea de drept în calitate de principiu impune reglementări juridice ce ar obliga subiectele, indiferent din ce categorie juridică face le parte, să își construiască conduita spre litera

legii. Egalitatea de facto este anume comportamentul subiectelor de drept care respectă principiul egalității reglementat de lege. Se poate întâmpla însă ca reglementările și realitatea ce reflectă transpunerea lor în practică să nu coincidă. Aceasta ar însemna că legislația reglementează domeniile vieții sociale ținând cont de acest principiu, însă actele administrative, precum și comportamentul subiectelor de drept din alte categorii nu respectă principiul egalității de drept. Ne exprimăm în acest context regretul că în Republica Moldova încă sunt multe la număr situațiile în care nu se poate pune semnul egalității între *de jure* și *de facto*. Iar acest lucru se răsfrânge inclusiv asupra domeniului nostru de studiu, cel al egalității de drept și răspunderii juridice.

În continuare, vorbind de libertate și criteriu al egalității de drept, vom demara prin reiterarea viziunii filosofice a lui Jean-Jacques Rousseau asupra raportului dintre egalitate și libertate. În opera sa matură filosoful evidențiază două căi de atingere și protecție a libertății. Acesta consideră pe deplin posibilă existența omului în condiții de libertate și egalitate, dar e pesimist în raport cu ideea că omenirea va fi capabilă vreodată să se debaraseze de “nelibertate” și alte fenomene conexe [7].

Astfel, constituirea libertății poporului suveran se realizează prin “alienarea” indivizilor, înstrăinarea pulsiunilor contra libertății convenționale garantate prin noul contract social. Astfel, suveranitatea poporului este cea mai sigură garanție a drepturilor individuale (a proprietății drepte contra proprietății injuste și faptice anterioare). Dar ca puterea suverană să aparțină comunității, ea presupune egala repartitie a sarcinilor suverane. Drept urmare, egalitatea susține libertatea. Nu putem vorbi de sarcini de suveranitate egală, decât pentru cetățenii egali dezvoltăți

moral, intelectual, etic, logic - deci nu putem vorbi decât despre oameni noi - dincolo de condiția umană actuală, ceea ce se poate reduce la egalitatea educației în sensul pe care-l evoca cu milenii înainte Platon în “*Republica*”. Baza educației și natura egală a aptitudinilor creează un “nou tip uman”, ce rămâne acum din rațiuni economice (economia învățământului și economia familiei contra economiei statului) un ideal rafinat. Subscriem la ideea ca diferențierile nu se pot echilibra decât treptat prin educație, educația generală echilibrând în timp educația familială și educația familială reechilibrând educația generală prin tactica stingerii ecarturilor, cele doua devenind componentele egale ale aceleiași pârgii de suveranitate efectivă. Rousseau consideră că ceea ce definea și definește încă cuvântul democrație este de fapt un sistem electiv coruptibil de puterea banilor. “Democrațiile” actuale sunt imaginea în oglinzi deformate ale idealului nostru uman, ele perpetuând consumul material și cultural irațional, individualismul, goana după bani și bunuri materiale, concentrarea economică, manipularea în scopuri politice îngemănate cu scopuri de consum, înstrăinarea, brutală și totală alienare, intoxicația și abuzul informațional, violența și compasiunea, duritatea și solidaritatea, intoleranța și rasismul, elitismul/intelectualismul contra umanismului, religiozitatea și ateismul, distrugerea/combustia economică a naturii și manipularile genetice, apologia roboticii și falsului biologic, imoralele tehnologii, etc. [8].

Examinând libertatea drept teamei și criteriu al egalității juridice, nu putem ignora partea inversă a acesteia – răspunderea, deoarece și libertatea și răspunderea reprezintă în sine regulatori legați indisolubil și omniprezenți ai comportamentului uman. Și dacă recunoaștem că fără libertate nu se poate realiza egalitatea juridică, atunci aceasta

în mod obligatoriu se va răsfrânge și asupra răspunderii. Libertatea și răspunderea reprezintă două categorii legate organic între ele. Răspunderea subiectului presupune existența libertății alegerii comportamentului dintr-un spectru de posibilități existente. În drept, libertatea și răspunderea acționează din punct de vedere juridic asupra comportamentului persoanei și a grupurilor sociale doar în comun. De aceea în sfera juridică, libertatea și răspunderea, de rând cu echitatea apar în calitate de obiecte principale ale echivalării (anume ele exprimă cele mai importante valori juridice pentru individ și societate) și criteriile ale temeiniciei, înțelepciunii și utilității formei juridice a egalității.

Libertatea reprezintă posibilitatea omului de a lua decizii ce se valorifică și compară prin prisma necesității, intereselor și condițiilor concrete [9,p.251]. În aceste condiții trebuie să menționăm că raportată la persoană, libertatea nu înseamnă doar simpla posibilitate de a lua decizii sau de a alege comportamente concrete, cel mai important este că această alegere se face în baza propriei voințe, conștient și, în consecință, responsabil. Are omul libertatea de a alege? Această întrebare a fost îndelung dezbătută de-a lungul istoriei, liberul arbitru fiind considerat de mulți trăsătura definitorie a omului. Aceasta ar însemna că în condiții de libertate și egalitate, fiecare este liber în a opta ce comportament alege. Aceasta fiind caracteristica principală a libertății persoanei, ținem să evidențiem aici cât de importantă este prezența liberului arbitru în condițiile în care o persoană comite un fapt ilicit. Respectiv, la acest gen de situații este vital să se constate că persoana a fost liberă să aleagă și a comis ilegalitatea, iar suplimentar la aceasta a procedat în condiții de egalitate cu ceilalți participanți la raporturile sociale din sfera vizată. Iar dacă ne raportăm la definirile

pe care le oferă Teoria generală a dreptului libertății, ne amintim că cea mai des întâlnită definiție spune că libertatea fiecăruia se întinde până la libertatea altuia, sau până la libertatea celorlalți membri ai societății. Deci, fiind egali, fiecare trebuie să conștientizeze că este liber atâta timp cât ceilalți membri ai societății, la fel liberi și ei, nu sunt în nici un fel stânjeniți ori limitați în exercitarea libertății lor. Acest lucru semnifică ideea că persoanele sunt libere în limitele egalității lor juridice și sunt egale în limitele libertății lor juridice. Altfel spus, aceste idei definitorii ale libertății și egalității dobândesc calitatea de fenomene juridice imediat ce literatura legii le reglementează. Anume această formă de existență a celor două fenomene vizate este importantă pentru studiul comparativ cu instituția răspunderii juridice și cu principiile acesteia.

La origini, libertățile individuale, au fost concepute după modelul proprietății, izvorâte din dreptul civil, protejarea lor trebuind să fie împotriva oricăror atingeri ilicite [10,p.61].

Această reprezentare a libertăților caracteristică ideologiei liberale a sec. XIX, a fost mult timp dominant. Într-adevăr, concepția instituțională a libertăților se regăsea exprimată într-o anumită măsură, în mari declarații revoluționare ale sec. XVIII, în special în SUA.

Concepția pur defensivă a libertăților a fost o deformare a acestei concepții instituționale prezentă la origine [10,p.61].

Valorificarea libertății personale este o iluzie fără reglementări procedurale care să-i asigure titularului respectul și dreptul la viață umană [11,p.52]. Fără acte normative suplimentare care să consfințească normativ acest fenomen, valorificarea prevederilor constituționale nu poate fi nici pusă în act și nici garantată [12,p.552].

Există însă o limită a distincției dintre drepturile și libertățile su-

biective ale persoanei. Aceasta se regăsește în acel loc unde devine limpede că și o categorie și cealaltă întruchipează valori ce trebuie puse în protecția statului.

Jurisprudența tratează de o manieră generală libertățile garantate ale individului, dar cu siguranță, în limitele ordinii juridice. Ele vor fi fiind apoi restrânse de către legislativ, în anumite condiții. Atâta timp cât libertatea nu este astfel restrânsă, ea ar trebui, în principiu, să poată fi exercitată pe deplin. Dimpotrivă, este greu de imaginat că dreptul la o prestație poate fi general, înainte de a fi limitat de legislație [10,p.65].

Libertatea de fapt reprezintă plenitudinea potențialului uman ce poate fi valorificat până în acel punct în care deja se intersectează cu cel al altui individ. Astfel, așa cum a menționat Montesquieu, libertatea fiecăruia se întinde sau se limitează de libertățile celorlalți membri ai societății. Întru același scop – neviolarea libertăților celorlalți – filosofilor perioadelor anterioare vorbeau despre contractele sociale. Esența acestor contracte rezidă tocmai în acordul de voință a tuturor membrilor societății asupra modului în care aceștia își pot valorifica drepturile și libertățile în maniera în care nu ar supăra sau deranja pe nici un alt membru al societății și în același timp nu ar aduce atingere instituției statului.

Pornind de la ideea contractului social și până în prezent putem concluziona că libertatea este posibilă a fi exercitată, fiecare poate să se bucure de ea și să o valorifice exclusiv în condițiile în care această exercitare are fundamente legale. Astfel, statul de drept nu poate promeni de libertate atâta timp, cât ea nu este consfințită prin legi. Tocmai aici se vede adevărul spuselor lui Hegel, care afirma că „dreptul este ceva în genere sfânt numai fiindcă el este existența în fapt a conceptului absolut, a libertății conștiente de sine” [13,p.334].

În același context, M. Djuvara afirma că libertatea este fundamentul Dreptului: spre a pune problema, dacă o faptă sau alta este dreaptă sau nedreaptă, trebuie mai întâi să punem postulatul că acel cineva a fost liber, atunci când a făcut-o. Dacă nu a fost liber, atunci orice problemă de drept dispare și apare numai o problemă științifică. Fiecare dintre noi are circumstanțe în care poate deveni infractor, fiind liber în a alege comiterea unei fapte penale sau nu. Pe de altă parte, există circumstanțe în care nu există libertatea de a alege, legitima apărare sau extrema necesitate. Iar legea, atunci când cataloghează o faptă sau alta ca fiind pasibilă de pedeapsă, neapărat ține cont de aceste circumstanțe și de întinderea libertății de care a dispus cel ce a comis fapta în momentul comiterii ei [14,p.93].

Pe de altă parte, N. Titulescu afirmă că dreptul este o libertate organizată.

Ion Craiova menționează că „în dreptul public, libertatea individuală este condiția omului care dispune de el însuși și posedă facultatea de a se deplasa după voința sa, în opoziție cu captivitatea. După activitățile la care el se referă, se particularizează ca libertate de circulație, de manifestare a vieții private. Dar ea semnifică tot timpul lipsa prescripției autoritare” [15,p.335].

La fel, putem face paralela între libertate și responsabilitate. Această paralelă se deduce din cele menționate anterior, referitoare la faptul că unei persoane i se poate imputa o faptă ilicită doar atunci, când aceasta o comite în deplină libertate și nicidecum constrânsă de anumite circumstanțe concrete. Or, chiar instituția răspunderii juridice se fundamentează pe libertate și pe responsabilitate în același timp. Astfel, se poate trage la răspundere juridică o persoană responsabilă. Însă, nu este o condiție suficientă să constatăm că aceasta este responsabilă, în plus, suntem obligați

să constatăm și libertatea acțiunilor/inacțiunilor acesteia.

Susținem opinia prof. Gh. Mi-hai precum că răspunderea derivă din responsabilitate, răspunderea juridică e consecința săvârșirii responsabile a unei fapte juridice, tragerea la răspundere juridică e urmare a săvârșirii cu responsabilitate a unei fapte ilicite, adică a încălcării unei dispoziții legale printr-un comportament acționat concret, în cunoștință de cauză, pe când tragerea la răspundere religioasă, de pildă, e consecința încălcării unei reguli divine “cu vorba, cu fapta, cu gândul”, tragerea la răspundere canonică e consecința încălcării unei reguli de drept canonic etc. [10,p.24]. M. Eliescu apreciază răspunderea ca un fapt social care “se rezumă la reacția trezită de o acțiune pe care societatea de la locul și timpul săvârșirii acesteia o socotește condamnabilă” [16,p.5].

Cunoscutul teoretician și filozof I. Humă face distincție între subiectivitatea rațională și cea emoțională: „Teoreticianul dreptului ca om de știință nu este un motostivitor de fapte; el cristalizează travaliul analitic asupra fenomenului juridic în semnificații sintetice, nu odată de ordin valoric”. Poți, de pildă, se întreabă autorul, examina problematica răspunderii numai în articulațiile ei tehnico-procedurale? „Chiar fixarea lor riguroasă, răspunde I. Humă, reclamă repere transtehnice de ordin valoric, în funcție de care abia cunoașterea, și mai ales înțelegerea realizării dreptului se configurează – dincolo de orice automatism de gândire ca un act de evaluare, de căutare a justiției, a dreptății, într-un cuvânt – a valorilor socialmente consacrate” [17,p.270]

Concluzii. Supunând analizei aspectele indicate chiar în cuprinsul lucrării noastre, ajungem să concluzionăm următoarele:

- Atenția acordată de doctrina juridică principiului egalității de drept este condiționată nu doar de conexiunea acestuia cu probleme

fundamentale ale teoriei dreptului, dar și de complicitatea la crearea de instituții juridice concrete. Una dintre aceste instituții, care există pentru asigurarea egalității în raporturile sociale și care în propria persoană evoluează în calitate de manifestare a egalității de drept, este răspunderea juridică.

- Noțiunea de „egalitate” întotdeauna face abstracție de fundamentele sale sociale și diferențele dintre fenomenele puse pe poziții de egalitate. De aici ea nu poate fi exclusiv formală. Dacă se formalizează cu ajutorul legii, avem în față egalitatea de drept. Iar această ipostază a principiului egalității este tocmai cea care ne interesează în studiul nostru asupra corelației acestuia cu instituția răspunderii juridice, inclusiv asupra integrării lui în sistemul de principii ale răspunderii juridice, dar și în construcția normativă de drept a răspunderii juridice.

- Formalizarea egalității este etapa finală a formării egalității în calitate de fenomen independent. Echitatea, libertatea și răspunderea reprezintă fundamentele sociale de bază ale egalității de drept. Fiecare dintre ele nu este doar obiect de egalare și criteriu al egalității de drept, ci și modalitate sau mijloc (formă), și instrument de realizare a acesteia. Astfel, egalitatea nu poate să existe fără echitate sau libertate, dar nici fără răspundere. La rândul lor nici cele din urmă nu pot să se realizeze în plenitudinea lor decât în condițiile existenței egalității de drept și transformării ei în egalitate de facto cu ajutorul conștiinței juridice a societății în general, dar și a fiecărui membru ce pretinde a fi tratat egal în parte.

- Principiul egalității de drept întruchipează un important principiu al sistemelor democratice de drept, care proclamă egalitatea oamenilor în fața legii și egalitatea lor în drepturi prin consfințirea etalonului unic al echității, libertății și răspunderii în actele normative interne și internaționale.

- Referitor la subiectele de drept, conform ideilor fundamentale ale statului de drept, acestea sunt libere în limitele egalității lor juridice și sunt egale în limitele libertății lor juridice. Or, important este calificativul „juridic” sau “de drept”, întrucât orice altă limitare, de orice altă natură nu asigură nicidecum respectarea egalității și nici a libertății. Iar calificativul amintit de noi este funcțional atâta timp, cât există instituția răspunderii juridice, astfel încât orice încălcare a limitelor legale ale acestor două fenomene nu face decât să atragă răspunderea juridică, instituție ce are menirea de a asigura eficiența normelor juridice.

- Instituția egalității în drepturi este o parte componentă a instituției comune a principiului egalității de drept, reprezentând anume acea parte componentă care în condițiile respectării egalității în drepturi a tuturor în fața legii poate influența în mod eficient viața socială.

- Egalitatea de drept nu-și are rostul fără asigurarea transpunerii rigorilor acesteia în realitate, în egalitate *de facto*. Astfel, doar răspunderea juridică este instituția care asigură eficiența normelor de drept, deci eficiența egalității de drept, transformând-o direct sau indirect în egalitate de facto. Aici devin evidente conexiunile, precum și interdependența a trei piloni dintre cei pe care se fundamentează un sistem democratic contemporan.

Referințe bibliografice

1. Măgureanu F. Drept procesual civil. Ed. a II-a, București: All Beck, 1999. 321 p.
2. Matthew Hodes. Promoting the rule of law in the context of anti-corruption strategies. Istanbul: OECD, 2001.
3. Roman D. Organele de ocrotire a normelor de drept. Chișinău: Ruxanda, 1999. 223 p.
4. Muraru I., Iancu Gh. Drepturile libertățile și îndatoririle fundamentale. București: Institutul Român pentru Drepturile Omului, 1992. 360 p.
5. Danileț C. Principiile de la Ban-

galore cu privire la conduita judiciară. (traducere din eng.) Institutul Național al Magistraturii. 129 p.

6. Favoreu Louis. Legalite et constitutionnalite. Cahiers du Conseil constitutionnel n°3 (novembre) 1997 <http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-constitutionnel/francais/nouveaux-cahiers-du-conseil/cahier-n-3/legalite-et-constitutionnalite.52858.html>

7. <http://plato.stanford.edu/entries/rousseau/>

8. Racu S. și alți. Drepturile omului și problema dezabilităților. Reglementări internaționale și naționale privind drepturile omului. Chișinău: Cartier juridic, 2011. 280 p.

9. Goodman R., Alston ph International Human Rights. London: Oxford University Press, 2012. 16632 p.

10. Mihai Gh. Fundamentele dreptului. Teoria răspunderii juridice. Vol. V, București: Beck, 2006. 292 p.

11. Perlmann Ch. Le raisonnable et le déraisonnable en droit. Bibliothèque de Philosophie du droit, vol. XXIX, Paris, 1984.

12. Mr. Justice Ramsey the Honorable. Guidelines for the Assessment of General Damages in Personal Injury Cases. Twelfth Edition, London: Oxford University Press, 2013. 112 p.

13. Craiovan I. Tratat elementar de teoria generală a dreptului. București: ALL Beck, 2001. 384p.

14. Djuvara M. Drept și sociologie. București: Isd, 1936. 536 p.

15. Craiovan I. Tratat elementar de Teoria Generală a Dreptului. București: 1999. 334 p.

16. Eliescu M. Răspunderea civilă delictuală. București: ed. Academiei Române, 1972. 250 p.

17. Huma I. Cunoașterea și interpretarea în drept. Accente axiologice. București: Academiei române, 2005. 270 p.

INFORMAȚIA DESPRE AUTORI

Dumitru Baltag,
dr. hab., prof. univ.
Adelina Florea –doctor în drept

INFORMATION ABOUT AUTHORS

Dumitru Baltag,
dr. hab., in Law, University
professor
e-mail: dumitrubaltag@gmail.com

Adelina Florea,
doctor of Law
e-mail: florea-adelina@mail.ru

CZU 347.451

OBIECTUL CONTRACTULUI DE VÂNZARE LA DISTANȚĂ

Vlada CALMÎC,

lector universitar, magistru în drept, Universitatea de Stat din Moldova

REZUMAT

Complexitatea cercetării obiectului juridic și material al contractului de vânzare la distanță se datorează faptului că legea specială în domeniul vânzărilor la distanță nu definește nici noțiunea contractului de vânzare la distanță, nici obiectul lui. Interpretarea gramaticală și logică a noțiunii de contract la distanță, ne permite să afirmăm că pot constitui obiectul material al contractelor la distanță, atât produse, cât și servicii. În acest context apar mai multe probleme de ordin teoretic și practic, care urmează a fi soluționate în cel mai apropiat timp, deoarece vânzarea la distanță este o ramură a economiei care arată o dezvoltare foarte rapidă și este una dintre cele mai promițătoare domenii de afaceri din întreaga lume.

Cuvinte-cheie: vânzările la distanță, comerțul, vânzările on-line, consumatorul, sistemul de vânzări organizat la distanță, produs, servicii, informație.

OBJECT OF THE DISTANCE SALE CONTRACT.

Vlada CALMIC,

lecturer, master of laws, Moldova State University

SUMMARY

The complexity of investigating the legal and material object of the distance selling contract is due to the fact that the special law on distance sales does not define either the notion of the distance selling contract or its object. The grammatical and logical interpretation of the term distance contract allows us to affirm that the material object of distance contracts, both products and services, can be the material object. In this context, there are several theoretical and practical issues to be solved in the near future, because distance selling is a branch of the economy that shows a very rapid development and is one of the most promising business areas in worldwide.

Keywords: Distance selling, commerce, online sales of goods, consumer, distance sales system, product, services, and information.

Introducere. Contractul de vânzare-cumpărare la distanță este o varietate a contractului de vânzare-cumpărare, care însumează mai multe trăsături juridice ale contractului gen. Concomitent, contractul de vânzare-cumpărare la distanță se evidențiază prin mai multe trăsături și elemente specifice. Considerăm că diferența dintre contractul clasic de vânzare-cumpărare și cel de vânzare-cumpărare la distanță constă în limitarea obiectului acestor acte. Totodată, cercetarea obiectului contractului de vânzare la distanță este aproape imposibilă fără analiza problematicii obiectu-

lui contractului gen.

Materiale utilizate și metode aplicate. În studiul de față a fost consultată literatura de specialitate, legislația în vigoare, precum și legislația altor țări, inclusiv directivele Uniunii Europene. Pentru atingerea scopului, au fost aplicate următoarele metode de cercetare științifică: analiza logică, analiza comparativă, sinteza.

Rezultate obținute și discuții. În concepția Codului Civil[1], poate forma obiectul contractului de vânzare-cumpărare a oricărui bun mobil sau imobil, bunul prezent sau viitor, singura restricție fiind impusă de Codul Civil referitoare la legile

ce interesează ordinea publică și bunele moravuri. Suplimentar, conform art. 206 combinat cu art. 512 CC, obiectul actului juridic trebuie să fie licit, să se afle în circuit civil și să fie determinat sau determinabil cel puțin în specia sa și să prezinte o prestație posibilă.

În literatura de specialitate, problematica obiectului contractului de vânzare-cumpărare a fost studiată foarte minuțios de mai mulți savanți renumiți. Savantul rus Suhanov E. A. consideră că obiectul juridic al contractului de vânzare-cumpărare este obligația vânzătorului de a transmite bunul în proprietate și obligația corelativă a cumpărătorului de a primi acest bun și de a achita prețul, iar obiectul material este bunul remis, precum și suma de bani [2, p. 156]. În lucrările savanților Braginschii și Vitreanschii se precizează că, analizând obiectul actului juridic civil în general, se are în vedere actul juridic ca izvor al raportului juridic obligațional, și, în acest sens, noțiunea de „obiect al contractului” este mai bine zis „obiectul obligației născut din contract” [3, p. 183].

Savanții autohtoni la fel consideră că obiectul juridic al contractului de vânzare-cumpărare îl constituie acțiunile vânzătorului îndreptate spre transmiterea dreptului de proprietate asupra bunului cumpărătorului și, respectiv, acțiunile cumpărătorului în vederea preluării bunului și achitării prețului convenit. Or, dat fiind faptul că contractul de vânzare-cumpărare este unul sinagmatic, acesta generează două categorii de obligații reciproce și opuse, fiecare dintre ele având un obiect propriu [4, p. 15]. Cercetătorii în domeniu evidențiază și obiectul material al contractului, în cazul vânzării-cumpărării este vorba de bunul remis cumpărătorului, precum și suma de bani destinată vânzătorului. Literatura juridică autohtonă opinează că conceptul de obiect al contractului este folosit uneori cu sensul de obiect al obligației.

Savanții români cercetează foarte minuțios confuzia frecventă dintre obiectul contractului și obiectul obligației. Legislația României face

distincție expresă între obiectul contractului și obiectul obligației rezultată din contract. Astfel, conform art. 1225 alin. (1) din Codul civil al României aprobat prin Legea nr. 287/2009 [5], obiectul contractului îl reprezintă operațiunea juridică, precum vânzarea, locațiunea, împrumutul și altele asemenea, convenită de părți, astfel cum aceasta reiese din ansamblul drepturilor și obligațiilor contractuale, iar referitor la obiectul obligației art. 1226 alin. (1) prevede că „obiectul obligației este prestația la care se angajează debitorul”. Savantul Liviu Pop constată că în doctrina juridică românească se poartă discuții referitor la împrejurarea dacă obiectul obligației contractuale este sau nu identic cu obiectul contractului din care s-a născut aceeași obligație [6, p. 16].

Reieșind din prevederile art. 206 și 512 Codul Civil al RM, ne alăturăm la opinia savanților care consideră că obiectul juridic al contractului de vânzare-cumpărare trebuie cercetat prin prisma obiectului obligației născut din contract. În cazul contractului de vânzare-cumpărare este vorba despre acțiunile vânzătorului îndreptate spre transmiterea dreptului de proprietate asupra bunului cumpărătorului și, respectiv, acțiunile cumpărătorului în vederea preluării bunului și achitării prețului convenit.

În continuare este necesar de stabilit specificul obiectului material și juridic al contractului de vânzare-cumpărare la distanță. Analizând prevederile Legii privind drepturile consumatorilor la încheierea contractelor nr. 8 din 26.02.2016 [7], ajungem la concluzia că obiectul contractului de vânzare-cumpărare la distanță este mult mai restrâns în comparație cu obiectul contractului de vânzare-cumpărare, dar în ambele cazuri constituie o clauză esențială a acestora.

Astfel, art. 2 alin. (2) al legii nr. 8 din 26.02.2016 prevede că prezenta lege nu se aplică următoarelor tipuri de contracte:

a) contracte de prestare a unor servicii sociale, inclusiv de cazare socială, de îngrijire a copiilor și de susținere a familiilor și a persoane-

lor în scopul depășirii unor situații de dificultate;

b) contracte având ca obiect serviciile de sănătate orientate spre nevoile populației de ocrotire și recuperare a sănătății, realizate prin folosirea cunoștințelor profesionale medicale și farmaceutice;

c) contracte având ca obiect jocurile de noroc, care implică mizarea pe un pot cu valoare pecuniară, inclusiv loterii, jocuri de cazinou și tranzacții de tipul pariurilor;

d) contracte referitoare la servicii financiare;

e) contracte pentru dobândirea sau transferul unor drepturi asupra unui bun imobil, cu excepția contractelor privind serviciile agenților imobiliari și a celor privind închirierea unor spații în scopuri nerezidențiale;

f) contracte având ca obiect construirea unor clădiri noi, transformarea substanțială a unor clădiri existente sau închirierea de locuințe în scopuri rezidențiale, cu excepția celor privind construcția unor anexe la clădiri și a celor privind repararea și renovarea clădirilor;

g) contracte privind pachetele de servicii turistice;

h) contracte privind cazarea periodică, privind produsele de vacanță pe termen lung, contracte de intermediere a produselor de vacanță și de intermediere a participării la un sistem de schimb;

i) contracte care sunt autentificate, fie în virtutea legii, fie la cererea părților, de către un notar public care trebuie să se asigure, furnizând informații juridice cuprinzătoare, că încheierea contractului survine numai după ce consumatorul a analizat cu atenție aspectele juridice și a luat cunoștință de sfera de aplicare juridică a acestuia;

j) contracte având ca obiect furnizarea alimentelor, băuturilor sau a altor produse de consum casnic curent, livrate fizic de către un comerciant care se deplasează frecvent sau periodic la domiciliul, reședința sau locul de muncă al consumatorului;

k) contracte de prestare a unor servicii de transport de pasageri, cu excepția art. 7 alin. (2)–(4) și a art. 18 și 21;

l) contracte încheiate prin intermediul automatelor sau incintelor comerciale automatizate;

m) contracte încheiate cu furnizorii de servicii de comunicații electronice prin telefoane publice cu plată, pentru utilizarea acestora, sau încheiate pentru utilizarea unei conexiuni unice prin telefon, Internet sau fax, stabilite de un consumator.

Este notabil faptul că lista contractelor la care nu se aplică prevederile legii sunt identice cu listă similară în Directiva 2011/83 UE privind drepturile consumatorilor [8]. Aceste numeroase excepții din domeniul aplicării directivei au fost adoptate pentru motive diferite. Unii au fost incluse, deoarece sectoarele în cauză au fost deja supuse unor reglementări detaliate în cadrul legislației UE, și anume, serviciile financiare, contracte privind pachetele de servicii turistice, contracte de prestare a unor servicii de transport de pasageri. Iar în cazul contractelor pentru dobândirea sau transferul unor drepturi asupra unui bun imobil, contracte de prestare a unor servicii sociale și contracte având ca obiect jocurile de noroc, legiuitorul european a considerat că natura acestor acte juridice le face inadecvate pentru reglementarea unitară și necesită reglementarea individuală de fiecare stat-membru în parte.

Este remarcabil faptul că complexitatea problematicii stabilirii obiectului juridic și material al contractului de vânzare la distanță, se datorează faptului că legea specială în domeniul vânzării la distanță nu definește nici noțiunea contractului de vânzare-cumpărare la distanță, nici obiectul lui. În conformitate cu prevederile art. 3 din legea nr. 8 din 26.02.2016 *contract la distanță* se prezintă orice contract negociat și încheiat între comerciant și consumator în cadrul unui sistem de vânzări sau de prestări de servicii la distanță organizat, fără prezența fizică simultană a comerciantului și a consumatorului, cu utilizarea exclusivă a unuia sau a mai multe mijloace de comunicare la distanță, până la și în momentul în care este încheiat contractul, inclusiv orice comandă făcută de consumator și

care produce efecte obligatorii asupra lui.

În continuare, Directiva 2011/83 UE în calitate de contract de vânzare îl numește orice contract în temeiul căruia comerciantul transferă sau se angajează să transfere proprietatea asupra unor bunuri către consumator, iar consumatorul plătește sau se angajează să plătească prețul acestora, inclusiv orice contract care are drept obiect atât bunuri, cât și servicii.

Deci, interpretarea gramaticală și logica a noțiunii de contract la distanță, ne permite să afirmăm că pot constitui obiectul material al contractelor la distanță, atât produse, cât și servicii. Este interpretabil faptul dacă această afirmație se referă și la contractual de vânzare-cumpărare la distanță. Oare poate fi obiectul material al contractului de vânzare-cumpărare la distanță atât bunuri, cât și servicii?

Literatura de specialitate autohtonă nu cercetează obiectul contractului de vânzare cumpărare la distanță. Totodată, este evident faptul că fiind o varietate a contractului clasic de vânzare-cumpărare, contractul de vânzare-cumpărare la distanță este un contract translativ de proprietate. În acest context apare o întrebare pur teoretică la primă vedere, dar destul de importantă din punct de vedere a aplicării dispozițiilor legale. Oare poate fi obiectul contractului de vânzare-cumpărare și serviciile prestate de comerciant și cum poate fi transferat dreptul de proprietate asupra serviciului în acest caz?

În lipsa cercetărilor doctrinale, apelăm la legislația în vigoare, precum și la legislația europeană. În tabelul de concordanță pentru proiectul Legii privind drepturile consumatorilor la încheierea contractelor a fost subliniat faptul compatibilității parțiale între definiția contractului de vânzare prevăzută de Directiva 2011/83/UE, proiectul legii și legislația în vigoare [9]. Directiva definește contractul de vânzare ca orice contract care are drept obiect atât bunuri, cât și servicii.

La prima vedere, legiuitorul european asimilează contractul de vânzare-cumpărare și prestare de servi-

cii în cazul vânzării la distanță. Analizând motivele compatibilității parțiale a noțiunilor contract de vânzare și contract de vânzare-cumpărare, legiuitorul autohton explică că, contractele care au ca obiect atât bunuri, cât și servicii, și scopul principal al cărora este transferul proprietății asupra bunurilor, se consideră, în sensul prezentei legi, contracte de vânzare. Din analiza acestui document preparatoriu putem să constatăm că legiuitorul nostru permite existența contractului de vânzare-cumpărare cu obiect dublu: bunuri și servicii.

Este salutar faptul, că legiuitorul autohton și-a găsit inspirația în acquis-ul European-una dintre cele mai progresiste legislații în lume. Totodată, se vede o divergență conceptual-teoretică între legea nouă și legislația în vigoare și anume Codul Civil din 2002, Legea vânzării de marfuri Nr. 134 din 03.06.1994 [10], Legea privind protecția consumatorilor [11] și alte legi care reglementează instituția vânzării-cumpărării și varietățile ei. Este important de menționat faptul că pct.14 al preambului directivei 2011/83/EU stabilește că nu ar trebui să aducă atingere dreptului intern în domeniul dreptului contractelor în ceea ce privește aspectele care definesc dreptul contractelor care nu sunt reglementate de prezenta directivă. Considerăm că, prevederile directivei nu ar trebui să influențeze concepte atât de importante ca contractul de vânzare-cupărare și contractul de prestări servicii.

Deci legea specială nu ne oferă răspunsul clar referitor la natura obiectului contractului de vânzare-cumpărare la distanță. Totodată, din textul legii noi putem să desprindem unele aluzii referitoare la subiectul cercetat. Sintagma "sistem de vânzări sau de prestări de servicii organizate la distanță" utilizată în definirea contractului la distanță, ne face să concluzionăm că legiuitorul autohton, deși nu indică expres, totuși acceptă logica directivei europene precum că, orice contract la distanță, precum și contractul de vânzare-cumpărare la distanță poate

avea ca obiect nu doar bunuri, dar și servicii.

Este important de menționat faptul că actualmente există și alte legi care reglementează contractele la distanță. În acest context menționăm Legea privind comerțul electronic [12]. Prin legea nr. 59 din 06.04.17, au fost introduse unele concepte noi cum ar fi serviciu al societății informaționale care reprezintă obiectul tranzacțiilor electronice. Astfel, serviciu al societății informaționale este orice serviciu prestat în scopul obținerii unei remunerații, la distanță, prin mijloace electronice și la cererea individuală a destinatarului serviciului, inclusiv vânzări de bunuri on-line. Legea privind comerțul electronic enumerează obiectele comerțului electronic:

- a) bunurile ce pot fi înstrăinate conform prevederilor legale;
- b) lucrările;
- c) serviciile.

Alin. (2) al articolului menționat stabilește că legislația poate stabili restricții referitoare la utilizarea în comerțul electronic a unor tipuri de bunuri, lucrări sau servicii.

Totodată, legea Nr. 284 din 22.07.2004 le numește lucrările și serviciile ca obiecte comerțului electronic, neîntrând în detalii în privința contractelor ce se încheie în cadrul acestui tip de comerț, precum și obiectul lor. Dar reieșind din scopul legii indicat în art. 1 care este crearea cadrului juridic pentru efectuarea comerțului electronic, stabilirea principiilor de reglementare și susținere de către stat a activității în domeniul comerțului electronic, precum și stabilirea regimului juridic al contractelor și comunicărilor electronice privind vânzarea bunurilor, executarea lucrărilor sau prestarea serviciilor, putem să facem o concluzie întemeiată că legea privind comerț electronic face o distincție principială între aceste 3 contracte.

În continuare vom analiza prevederile Legii despre încheierea și executarea contractelor la distanță privind serviciile financiare de consum Nr. 157 din 18.07.2014 [13]. Definind noțiunea comercializării la distanță a serviciilor financiare de consum,

legea explică că este un procedeu de vânzare sau de prestare a serviciilor financiare la distanță, care presupune utilizarea mijloacelor de comunicare și care nu implică prezența fizică simultană a furnizorului și a consumatorului. Astfel, legiuitorul atrage atenția asupra faptului că serviciile pot fi nu doar prestate, dar și vândute. În continuare, legea oferă noțiunea contractului la distanță (contract încheiat prin mijloace de comunicare la distanță) utilizând sintagma „scheme organizate de vânzări sau de prestări de servicii la distanță”, ceea ce mai degrabă este un concept economic, decât juridic.

Dacă atragem atenția asupra legislației unor țări vecine, putem să menționăm că există diferite abordări în privința obiectului contractului de vânzare-cumpărare la distanță. Spre exemplu, hotărârea Guvernului Federației Ruse în nr. 612 din 27.09.2007 cu privire la aprobarea Regulamentului de vânzare a bunurilor la distanță definind „Vânzarea bunurilor la distanță”, în calitate de obiect al acestuia numește doar bunurile pentru consum [14].

Dacă apelăm la cadrul legal român, Ordonanța de urgență nr. 34/2014 privind drepturile consumatorilor în cadrul contractelor încheiate cu profesioniștii stabilește expres că contractul de vânzare este orice contract în temeiul căruia profesionistul transferă sau se angajează să transfere proprietatea asupra unor produse către consumator, iar consumatorul plătește sau se angajează să plătească prețul acestora, inclusiv orice contract care are drept obiect atât produse, cât și servicii [15]. Deci, obiectul vânzării la distanță în România pot fi atât bunuri, cât și servicii.

La nivel European există unele documente cu caracter de recomandare, care tratează problematica obiectului contractului de vânzare-cumpărare la distanță. Astfel, Ghidul Comisiei Europene privind aplicarea Directivei 2011/83/EU evidențiază că în afară de contractele de vânzare-cumpărare și prestare de servicii există și contracte mixte, care conțin elementele ambelor

contracte, adică obiectul lor sunt și bunurile și serviciile [16].

Reieșind din definiția contractului de vânzare, oferită de Directivă, o caracteristică esențială a contractului de vânzare și a contractului mixt este transferul dreptului de proprietate asupra bunului consumatorului în schimbul prețului convenit. Din aceste considerente, dacă scopul principal al contractului este transferul dreptului de proprietate, el trebuie să fie clasificat ca contract de vânzare-cumpărare, chiar dacă el acoperă și anumite servicii oferite de vânzător, precum că instalarea, întreținerea sau orice alt tip de prelucrare, indiferent de valoarea relativă a bunurilor și serviciilor. Contractele mixte, care acoperă bunuri și servicii și, de obicei, ar trebui să fie considerate drept contracte de vânzare, din cauza scopului lor principal în următoarele cazuri:

- achiziționarea unui nou set de bucătărie, inclusiv instalarea acestuia în apartamentul consumatorului;
- achiziționarea de elemente de construcții specifice, cum ar fi ferestrele și ușile, inclusiv instalarea acestora în casa consumatorului;
- achiziționarea unui nou telefon mobil cu un abonament care oferă acces la o serie de servicii de comunicații electronice.

Drept consecință, în cazul în care transferul dreptului de proprietate nu este scopul principal al contractului, atunci acest contract **nu poate fi calificat ca unul de vânzare-cumpărare**.

Exemple de contracte, care acoperă atât servicii cât și bunuri care ar trebui să fie clasificate drept contracte de servicii, din cauza scopului lor principal sunt următoarele:

- un contract pentru repararea, renovarea și construirea unei anexe la o clădire;
- un contract de participare la un curs de formare, inclusiv livrarea stilourilor, cărților și dosarelor pentru fiecare participant.

Această interpretare a prevederilor Directivei 2011/83/EU este susținută de jurisprudența bine stabilită a Curții de Justiție cu privire la libera circulație a mărfurilor și

libertatea de a presta servicii. Spre exemplu, în cazul C-20/03 Marcel Burmanjer, Curtea a declarat că o activitate economică ar trebui examinată în contextul liberei circulații a mărfurilor sau a libertății de a presta servicii în cazul în care unul dintre aceste elemente „este cu totul secundar în raport cu celălalt și poate fi analizat împreună cu el” [17].

Astfel, un contract mixt ar trebui să fie considerat drept contract de vânzare, în cazul în care faptele demonstrează că scopul său real este transferul de proprietate asupra bunurilor. În cazul în care vânzarea cărții a jucat un loc deosebit de important în oferta comerciantului pentru participare la un curs de formare și în comunicările între părți și în cazul în care această carte a avut o valoare relativ semnificativă în comparație cu prețul total al cursului, acest contract poate fi clasificat mai degrabă ca un contract de vânzare, decât un contract de prestare a serviciilor în sensul directivei.

Reieșind din cele spuse, un contract poate fi atribuit la categoria contractului de vânzare-cumpărare sau prestare de servicii după scopul urmărit de părți.

De ce este foarte importantă delimitarea acestor contracte? Bineînțeles, există mai multe răspunsuri de ordin teoretic, dar și practic. Dacă pornim de la analiza Directivei 2011/83/EU, precum și Legii privind drepturile consumatorilor la încheierea contractelor, putem să evidențiem mai multe deosebiri dintre aceste instituții juridice.

În primul rând, calcularea termenului pentru exercitarea dreptului de retragere este diferită. Pentru contractele de servicii, perioada de retragere de 14 zile începe să decurgă de la încheierea contractului. Pentru contractele de vânzare, perioada de retragere începe să decurgă din momentul când bunurile sunt primite. Suplimentar, unele dintre dispozițiile directivei, cum ar fi art. 18 și 20 privind livrarea și transferul riscului, se aplică numai în cazul contractelor de vânzare.

Astfel, interpretarea oficială a directivei propusă de Comisia Europeană ne face să concluzionăm că,

prezentul act normativ nu încearcă să schimbe natura juridică a contractului clasic de vânzare-cumpărare, formând un contract hibrid de vânzare și prestare de servicii. Originalitatea și independența juridică a acestora nu este pusă la dubii. Organul executiv al Uniunii Europene explică că un contract de vânzare are scopul principal care constă în transmiterea dreptului de proprietate asupra unui bun. Această obligație fundamentală poate fi însoțită de obligația accesorie, care constă în prestarea unor servicii care ar permite realizarea mai completă a dreptului de proprietate.

Astfel, dispozițiile legii autohtone privind drepturile consumatorilor la încheierea contractelor urmează a fi interpretate în sensul propus de Comisia Europeană. Din aceste considerente, obiectul material principal al contractului de vânzare la distanță este bunul. În unele cazuri el poate fi însoțit de obiect material accesoriu- servicii, doar atunci când scopul principal al contractului la distanță este transferul dreptului de proprietate asupra bunului.

În continuare se pune problema de ordin terminologic, adică denumirea legală a obiectului contractului de vânzare-cumpărare la distanță și regimul lui juridic. Directiva 2011/83/EU reglementând obiectul contractului de vânzare operează cu noțiunea de bunuri sau în limba engleză «goods». Directiva îl definește drept orice obiect corporal mobil, cu excepția obiectelor vândute prin executare silită sau altfel, prin autoritatea legii; apa, gazul și energia electrică sunt considerate „bunuri” în sensul prezentei directive atunci când acestea sunt puse în vânzare în volum limitat sau în cantitate fixă. Suplimentar, directiva menționează despre bunuri produse conform specificațiilor clientului care înseamnă orice bunuri care nu sunt prefabricate, produse pe baza opțiunilor individuale sau a deciziei clientului.

Totodată, legea autohtonă nr. 8 din 26.02.2016 conține și o altă denumire a obiectului tranzacțiilor la distanță și anume „produsul”. Astfel, legea definește produsul

ca orice obiect corporal mobil, cu excepția obiectelor vândute prin executare silită sau altfel, prin autoritatea legii; apa, gazul și energia electrică sunt considerate „produse” în sensul prezentei legi atunci când acestea sunt puse în vânzare în volum limitat sau în cantitate fixă. Iar produse realizate conform specificațiilor clientului sunt produse care nu sunt prefabricate, fiind realizate pe baza opțiunilor individuale sau a deciziei clientului. Astfel, apa, gazul și energia electric pot forma obiectul tranzacțiilor de vânzare-cumpărare la distanță.

Se vede că definițiile prezentate sunt identice, diferă numai termenul utilizat. Dar oare conceptele de bunuri și produse sunt sinonime? După părerea noastră, răspunsul este unul negativ. În calitate de categorie juridică noțiunea de bun este mult mai largă și include toate lucrurile susceptibile apropierii individuale sau colective și drepturile patrimoniale.

În continuare oare această divergență se bazează pe traducere, transpunere necalitativă a directivei sau legiuitorul autohton a avut intenții de a introduce alte concepte în legea nouă decât cele menționate în directiva?

În tabelul de concordanță pentru proiectul Legii privind drepturile consumatorilor la încheierea contractelor a fost evidențiată compatibilitatea parțială între prevederile directivei 2011/83/UE și legii nr. 8 din 26.02.2016 [18]. Această divergență este explicată prin faptul că noțiunea de produs se utilizează din Legea privind protecția consumatorilor Nr. 105 din 13.03.2003. Totodată, art. 26 inclus în dispoziții finale și tranzitorii din Legea privind drepturile consumatorilor la încheierea contractelor stabilește că toate termenele incluse în prezenta lege se interpretează în conformitate cu prevederile [Codului civil al Republicii Moldova](#).

Totodată, legea Nr. 105 din 13.03.2003, utilizând acest termenul „produs”, îi conferă o altă semnificație. Astfel, produs este bunul destinat consumului sau utilizării individuale, orice bun sau serviciu, inclusiv bunurile imobile, drepturile

și obligațiile aferente. Legea nr. 8 din 26.02.2016 prevede în mod expres că bunurile imobile, drepturile și obligațiile aferente nici într-un caz nu pot forma obiectul vânzării-cumpărării la distanță. Suplimentar, Legea privind protecția consumatorilor nu specifică expres faptul că produsul trebuie să fie obiect corporabil, ceea ce este evidențiat în mod direct în legea nr. 8 din 26.02.2016.

Reieșind din cele spuse, putem să facem o concluzie că conceptul de produs utilizat în legea nr. 8 din 26.02.2016 are alt sens, decât în legea privind protecția consumatorilor, iar explicația oferită de tabelul de concordanță pentru proiectul Legii privind drepturile consumatorilor la încheierea contractelor este una greșită.

Totodată, reieșind din faptul că conceptul de bun este mult mai larg decât conceptul de produs, putem să afirmăm că în relațiile de vânzare-cumpărare la distanță urmează a fi utilizat anume termenul specific - produs, deoarece există mai multe restricții referitoare la obiectul acestui contract reieșind din specificul lui. Cu alte cuvinte, nu orice bun poate fi vândut prin schemele organizate de vânzare la distanță. Astfel, anume produsul este obiectul material al contractului de vânzare la distanță, dar utilizarea termenului de bun în sens larg al cuvântului este improprie în raporturile cercetate.

Definiția produsului oferită de legea nr. 8 din 26.02.2016 stabilește expres că produsul este doar bun **corporabil**. Din aceste considerente reiese că prin contractul de vânzare-cumpărare la distanță nu poate fi cesionată creanța transmisibilă și sesizabilă așa cum o prevede legislația civilă.

Suplimentar, în conformitate cu prevederile art. 5 din legea nr. 8 din 26.02.2016 informația cu privire la obiectul contractului, prezintă o parte inseparabilă a tranzacției la distanță și nu poate fi modificată decât în cazul în care părțile contractante convin altfel în mod expres. Articolul nominalizat stabilește că înainte ca un contract la distanță sau negociat în afara spațiilor co-

merciale sau orice ofertă similară să producă efecte obligatorii pentru consumator, comerciantul trebuie să furnizeze consumatorului informații despre contract într-un mod clar și inteligibil.

Concluzii. Reieșind din cele spuse, în calitate de obiect al contractului de vânzare la distanță pot apărea produse mobile, neconsumabile, corporabile și servicii aferente necesare pentru realizarea dreptului de proprietate asupra produselor procurate, însoțite de informație clară și inteligibilă. În cazul în care în tranzacțiile la distanță participă consumatori în calitate de cumpărători, în conformitate cu prevederile legii nr. 8 din 26.02.2016 și legii nr. 105 din 13.03.2003, obiectul contractului trebuie să fie achiziționat pentru satisfacerea necesităților neglate de activitatea de întreprinzător sau profesională.

Referințebibliografice

1. Codul Civil al RM. Nr. 1107 din 06.06.2002 Publicat în MO al RM din 22.06.2002, nr. 82-86, art. 661.
2. Гражданское право: В 4 т. Том 3: Обязательственное право: Учебник. 3-е издание, переработанное и дополненное. Под ред. Е.А.Суханова. М. Волтерс Клувер, 2008
3. Витрянский В.В., Договор купли-продажи и его отдельные виды. Москва: Статут, 1999, p. 183
4. G. Chibac, S. Brumă, O. Robu, N. Chibac. Drept civil. Contracte și succesiuni. Curs universitar. Ediția a 2. Chișinău 2014, p.15.
5. Codul civil al României aprobat prin Legea Parlamentului României nr.287 din 17 iulie 2009. În: Monitorul Oficial al Romaniei, Partea I, nr. 409 din 10 iunie 2011.
6. Pop Liviu, Popa Ionuț – Florin, Vidu Stelian Ioan. Tratat elementar de drept civil. Obligațiile. București: Universul juridic. 2012. 889 p.
7. Legea privind drepturile consumatorilor la încheierea contractelor. Nr. 8 din 26.02.2016. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 25.03.2016, nr. 69-77, art. 115.
8. Directiva al UE privind drepturile consumatorilor.Nr. 2011/83/UE. Publicat în: *Journal Oficial al UE* L 304 din 22.11.2011, p 0064-0088.
9. <http://www.justice.gov.md/file/Centrul%20de%20armonizare%20a%20legislatiei/Baza%20de%20>

[date/Materiale%202015/Acte/NP-NAL2015/Legea%20privind%20drepturile%20consumatorilor/Tabel_de_concordanta_.pdf](http://www.justice.gov.md/file/Centrul%20de%20armonizare%20a%20legislatiei/Baza%20de%20date/Materiale%202015/Acte/NP-NAL2015/Legea%20privind%20drepturile%20consumatorilor/Tabel_de_concordanta_.pdf)

10. Legea vânzării de marfuri Nr. 134 din 03.06.1994 Publicat : 08.12.1994 în Monitorul Oficial Nr. 17 art Nr : 177

11. Legea RM privind protecția consumatorilor. Nr. 105 din 13.03.2003. Publicat în MO al RM din 27.06.2003, nr. 126-131, art. 507.

12. Legea privind comerțul electronic. Prin legea prin LP59 din 06.04.17, în vigoare 05.03.18 MO144-148/05.05.17 art.231

13. Legea RM despre încheierea și executarea contractelor la distanță privind serviciile financiare de consum. Nr.157 din 18.07.2014. Publicat în: MO al RM din 22.08.2014, nr. 249-255, art. 572.

14. Hotărârea Guvernului Federației Ruse în nr. 612 din 27.09.2007 cu privire la aprobarea Regulamentului de vânzare bunurilor la distanță definind "Vânzarea bunurilor la distanță"http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_71418/cec-011b240d930e3ba04a9e26bc38d7c-4c5f2def/

15. Ordonanță de urgență nr. 34/2014 privind drepturile consumatorilor în cadrul contractelor încheiate cu profesioniștii, precum și pentru modificarea și completarea unor acte normative. Monitorul Oficial al României, Partea I nr. 427 din 11/06/2014.

16. http://ec.europa.eu/justice/consumer-marketing/files/crd_guidance_en.pdf, p. 7

17. Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului nr. C-108/09 Ker-Optika bt http://ec.europa.eu/justice/consumer-marketing/files/crd_guidance_en.pdf, p. 7

18. http://www.justice.gov.md/file/Centrul%20de%20armonizare%20a%20legislatiei/Baza%20de%20date/Materiale%202015/Acte/NP-NAL2015/Legea%20privind%20drepturile%20consumatorilor/Tabel_de_concordanta_.pdf

Vlada Calmîc,
tel. 079152403,
e-mail: vlada.co@mail.ru

CZU 336.226.212.1

CRITERII DE IMPOZITARE LOCALĂ A IMOBILELOR

Lilia GULCA,

doctor în drept, conferențiar universitar interimar Universitatea de Studii Europene din Moldova

REZUMAT

Impozitarea imobilelor este o temă destul de discutată în ultima perioadă, ținând cont de faptul că în urmă cu un an a fost pus în aplicare un nou impozit care impozitează imobilele ținând cont de anumite condiții. Anume pentru a evita discuțiile de dubla impozitare am propus o analiză detaliată a condițiilor de aplicare a impozitului pe bunurile imobiliare, care spre deosebire de impozitul pe avere este un impozit cu o aplicare locală, fără a face diferență de valoarea lor. Un rol important în aplicarea impozitului pe bunurile imobiliare aparține administrației publice locale căreia îi și aparține dreptul de aplicare a cotei. Mijloacele financiare obținute din impozitarea respectivă suplinesc veniturile bugetului local, și cunoașterea mai amplă a criteriilor de aplicare, ar avea ca rezultat evitarea erorilor financiare sau de aplicare din ambele părți ale acestui raport fiscal.

Cuvinte-cheie: imobil, impozit pe bunurile imobile, legislația fiscală, elementele impunerii.

LOCAL IMPORT LOADING CRITERIA

Lilia GULCA,

doctor in Law, Associate Professor University of European Studies of Moldova

SUMMARY

Real estate taxation is a fairly discussed topic lately, taking into account the fact that a year ago a new tax was imposed on the taxation of buildings, taking into account certain conditions. Namely, in order to avoid double taxation talks, we have proposed a detailed analysis of the conditions for the application of real estate tax, which, unlike wealth tax, is a tax with a local application, without making any difference to their value. An important role in the application of real estate tax belongs to the local government to which the right to apply the quota belongs. The financial means obtained from this taxation add to the local budget revenues and the wider knowledge of the application criteria would result in avoiding financial or application errors on both sides of this tax report.

Keywords: real estate, real estate tax, tax legislation, elements of taxation.

Actualitatea temei rezultă din modificarea continuă a legislației ce se referă la impozitarea bunurilor imobiliare cu destinație locativă (apartamente și case de locuit individuale, terenurile aferente fondului cu destinație locativă) din municipii și orașe, inclusiv din localitățile aflate în componența acestora, cu excepția satelor (comunelor), astfel o nouă modificare a avut lor începând cu anul 2007 în conformitate cu prevederile Titlului VI al Codului fiscal, pornindu-se de la valoarea estimată a imobilelor. Șirul modificărilor continuă și în următorii ani, fapt ce face și mai importantă analiza detaliată a acestei teme.

Materialul de bază. Impozitarea locală a imobilelor este reglementată de:

1. Codul Fiscal al Republicii Moldova, nr. 1163 din 24.04.1997. În: *Monitorul Oficial al Republi-*

cii Moldova, 2005, nr. ediție specială.

2. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova "Privind activitatea serviciului de colectare a impozitelor și taxelor locale din cadrul primăriei", nr. 998 din 20.08.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr. 191-195, art nr: 1059.*

3. Instrucțiunea Inspectoratului Fiscal de Stat din Republica Moldova cu privire la modul de calculare și achitare la buget a impozitelor funciar și pe bunurile imobiliare, nr.11 din 04.09.2011. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2001, nr.126-128, art. nr.301.*

Impozit pe bunurile imobiliare – impozit local care reprezintă o plată obligatorie la buget de la valoarea bunurilor imobiliare. Cu referire la modalitatea de impunere cu acest impozit, prin bunuri imobiliare înțelegem terenurile, clădirile, construc-

țiile, apartamentele și alte încăperi izolate, a căror strămutare este imposibilă fără cauzarea de prejudicii destinației lor[1, pag.24]. Autoritățile publice și instituțiile finanțate de la bugetele de toate nivelurile sînt obligate să prezinte subiecților impunerii, în termen de pînă la data de 25 mai a anului fiscal în curs, informația privind valoarea estimată"[2, pag.24]/valoarea contabilă a bunurilor imobiliare transmise în arendă sau locațiune"[3, pag.4]. Evaluarea bunurilor imobiliare se efectuează de către organele cadastrale teritoriale în baza unei metodologii unice pentru toate tipurile de bunuri imobiliare în modul și în termenele stabilite de legislație. Evaluarea bunurilor imobiliare se efectuează pe calea evaluării în masă – în cazul obiectelor-tip ce constituie bunuri imobiliare și pe calea evaluării individuale – în cazul obiectelor specifice (netipice). Metoda evaluării

individuale a bunurilor imobiliare poate fi aplicată și în baza deciziei instanței judecătorești[4, pag.2].

La evaluarea bunurilor imobiliare, în dependență de destinația acestora, se aplică următoarele metode de determinare a valorii de piață:

a) metoda analizei comparative a vânzărilor;

b) metoda veniturilor;

c) metoda cheltuielilor.

Reevaluarea bunurilor imobiliare se efectuează de către organele cadastrale teritoriale o dată la 3 ani în modul stabilit de Guvern[5, pag.4]. Finanțarea lucrărilor de evaluare a bunurilor imobiliare se efectuează de la bugetul de stat, iar începând cu 01.01.2017 finanțarea lucrărilor de evaluare a bunurilor imobiliare se efectuează de la bugetul de stat, bugetul local și alte surse conform legislației.

Tot începând cu această perioadă autoritatea administrației publice locale poate iniția procesul de evaluare sau reevaluare a bunurilor imobiliare din unitatea administrativ-teritorială respectivă, inclusiv colectarea datelor inițiale privind bunurile imobiliare, cu transmiterea ulterioară a datelor respective organelor cadastrale pentru evaluarea în modul stabilit de legislația în vigoare. În aceste cazuri, finanțarea lucrărilor de evaluare și reevaluare a bunurilor imobiliare se va efectua din bugetul local.

Autoritățile publice și instituțiile finanțate de la bugetele de toate nivelurile sînt obligate să prezinte gratuit subiecților impunerii, în termen de pînă la data de 25 mai a anului fiscal în curs, informația privind valoarea estimată/valoarea contabilă a bunurilor imobiliare transmise în arendă sau locațiune.

Subiecții impunerii. Subiecți ai impunerii sînt persoanele juridice și persoanele fizice rezidenți și nerezidenți ai Republicii Moldova:

a) proprietarii bunurilor imobiliare de pe teritoriul Republicii Moldova;

b) arendașii care arendează un bun imobiliar agricol proprietate privată, dacă contractul de arendă nu prevede altfel;

c) deținătorii drepturilor patrimoniale (drepturilor de posesie, de

gestiune și/sau de folosință) asupra bunurilor imobiliare proprietate publică de pe teritoriul Republicii Moldova;

d) arendașii sau locatarii bunurilor imobiliare ale autorităților publice și ale instituțiilor finanțate de la bugetele de toate nivelurile;

e) locatarii bunurilor imobiliare – în cazul contractului de leasing financiar.

f) arendașii sau locatarii bunurilor imobiliare proprietate privată a nerezidenților Republicii Moldova, dacă contractul de arendă/locațiune nu prevede altfel[6, pag.4].

Faptul că persoanele specificate nu dețin un document ce ar atesta dreptul de proprietate asupra bunurilor imobiliare, precum și faptul neexecutării obligației de înregistrare a drepturilor patrimoniale prevăzute de legislație nu pot constitui temei pentru nerecunoașterea acestor persoane în calitate de subiecți ai impunerii privind bunurile imobiliare respective, în cazul în care aceste persoane exercită, de fapt, dreptul de posesie, de folosință și/sau de dispoziție asupra acestor bunuri[4, pag.9].

În cazul în care bunurile imobiliare se află în proprietate (în folosință) comună în diviziune a mai multor persoane, subiect al impunerii este considerată fiecare dintre aceste persoane, în cota-parte care îi revine.

În cazul în care bunurile imobiliare se află în proprietate comună în devălmășie, subiect al impunerii este considerată, în baza acordului comun, unul din proprietarii (coproprietarii). În acest caz toți proprietarii (coproprietarii) poartă o răspundere solidară pentru îndeplinirea obligațiilor fiscale.

Obiecte ale impunerii sînt bunurile imobiliare, inclusiv terenurile (terenuri cu destinație agricolă, terenuri destinate industriei, transporturilor, telecomunicațiilor și terenurile cu alte destinații speciale) din intravilan sau din extravilan, clădirile, construcțiile, casele de locuit individuale, apartamentele și alte încăperi izolate, inclusiv bunurile imobiliare aflate la o etapă de finisare a construcției de 50% și mai mult, rămase nefinisate timp de 3 ani după înce-

putul lucrărilor de construcție[5, pag.26]. Gradul de finalizare a construcției în scopul impozitării se determină de către experții tehnici în construcții sau de către agenții economici cu activități în domeniul expertizei tehnice.

Baza impozabilă a bunurilor imobiliare. Baza impozabilă a bunurilor imobiliare constituie valoarea estimată a acestor bunuri, care sunt indicate expres în anexele la Titlul VI al Codului Fiscal. Cotele impozitului. Cotele impozitului pe bunurile imobiliare:

a) pentru bunurile imobiliare cu destinație locativă (apartamente și case de locuit individuale, terenuri aferente acestor bunuri); pentru garajele și terenurile pe care acestea sînt amplasate, loturile întovărășirilor pomicole cu sau fără construcții amplasate pe ele:

– cota maximă – 0,4% din baza impozabilă a bunurilor imobiliare;

– cota minimă – 0,05% din baza impozabilă a bunurilor imobiliare.

b) pentru terenurile agricole cu construcții amplasate pe ele:

- cota maximă – 0,3% din baza impozabilă a bunurilor imobiliare;

- cota minimă – 0,1% din baza impozabilă a bunurilor imobiliare.

c) pentru bunurile imobiliare cu altă destinație decît cea locativă sau agricolă, inclusiv exceptînd garajele și terenurile pe care acestea sînt amplasate și loturile întovărășirilor pomicole cu sau fără construcții amplasate pe ele – 0,3% din baza impozabilă a bunurilor imobiliare.

Cota concretă[7, pag.10] se stabilește anual de către autoritatea reprezentativă și deliberativă a administrației publice locale. Autoritatea executivă a administrației publice locale monitorizează deciziile consiliului local privind aplicarea impozitului pe bunurile imobiliare pe teritoriul administrat, le prezintă Serviciului Fiscal de Stat în termen de 10 zile de la data adoptării lor și le aduce la cunoștință contribuabililor. Perioada fiscală este anul calendaristic. Calcularea impozitului are loc prin suma impozitului pe bunurile imobiliare ale persoanelor fizice care nu sînt înregistrate în calitate de întreprinzător, precum și ale gospodăriilor țărănești (de fermier) se cal-

culează anual pentru fiecare obiect al impunerii, pornindu-se de la baza impozabilă a bunurilor imobiliare, calculată conform situației de la 1 ianuarie a perioadei fiscale respective, de către serviciile de colectare a impozitelor și taxelor locale ale primăriilor. În cazul în care baza impozabilă este evaluată de către organele cadastrale în cursul anului fiscal pînă la expedierea avizelor de plată, suma impozitului pe bunurile imobiliare pentru anul respectiv se calculează pornindu-se de la valoarea estimată în scopul impozitării bunurilor imobiliare, înregistrată în cadastrul fiscal.

Înștiințarea subiecților impunerii cu privire la suma impozitului pe bunurile imobiliare ce urmează a fi achitată se realizează de către serviciile de colectare a impozitelor și taxelor locale ale primăriilor, prin intermediul avizelor de plată a impozitului pe bunurile imobiliare [6, pag.2].

Persoanele juridice, persoanele fizice înregistrate în calitate de întreprinzător, cu excepția gospodăriilor țărănești (de fermier), calculează de sine stătător suma anuală a impozitului pe bunurile imobiliare, pornindu-se de la baza impozabilă a acestora, conform situației de la 1 ianuarie a perioadei fiscale respective.

În caz de schimbare, după începerea anului fiscal, a subiectului impunerii, pentru noul subiect al impunerii impozitul pe bunurile imobiliare se calculează din momentul înregistrării de stat a drepturilor patrimoniale asupra bunurilor imobiliare sau din momentul stabilirii faptului exercitării de către persoană a dreptului de posesie, de folosință și/sau de dispoziție asupra bunurilor imobiliare.

În caz de schimbare, după începerea anului fiscal, a subiectului impunerii, subiectul anterior al impunerii este în drept să solicite/să efectueze calcularea (recalcularea) impozitului pe bunurile imobiliare proporțional perioadei în care a deținut această calitate. Iar dacă, subiectul impunerii primește bunurile imobiliare prin moștenire sau prin donație, obligația fiscală neexecutată de către subiectul precedent al

impunerii este pusă în întregime pe seama noului subiect. Dacă obligația fiscală neexecutată depășește valoarea estimată a bunurilor imobiliare primite prin moștenire, noul subiect al impunerii execută obligația fiscală în limite ce nu depășesc valoarea estimată a acestui bun imobiliar [5, pag.27].

După începerea perioadei fiscale, au apărut noi obiecte ale impunerii, impozitul pe bunurile imobiliare se calculează din momentul înregistrării de stat a drepturilor de proprietate sau din momentul stabilirii faptului exercitării de către subiectul impunerii a dreptului de posesie, de folosință și/sau de dispoziție asupra bunurilor imobiliare.

În cazul în care obiectul impunerii existent a fost lichidat, demolat sau distrus complet, impozitul pe bunurile imobiliare se calculează pînă la momentul radierii dreptului de proprietate asupra bunurilor imobiliare din registrul bunurilor imobile sau pînă la momentul încetării exercitării de către persoană a dreptului de posesie, de folosință și/sau de dispoziție asupra bunurilor imobiliare.

Termenele de prezentare a calculului impozitului. Persoanele juridice, persoanele fizice înregistrate în calitate de întreprinzător, cu excepția gospodăriilor țărănești (de fermier), sînt obligate să prezinte calculul impozitului pe bunurile imobiliare pînă la 25 iulie inclusiv a perioadei fiscale respective. Pentru bunurile imobiliare dobîndite după 30 iunie a perioadei fiscale respective, calculul impozitului pe bunurile imobiliare se prezintă la inspectoratul fiscal de stat teritorial nu mai tîrziu de 25 martie a perioadei fiscale următoare celei de gestiune. Calculul impozitului pe bunurile imobiliare se prezintă utilizînd, în mod obligatoriu, metode automatizate de raportare electronică.

Întreprinzătorii individuali al căror număr mediu anual de salariați, pe parcursul perioadei fiscale, nu depășește 3 unități și care nu sînt înregistrați ca plătitori de T.V.A. prezintă, pînă la 25 martie a perioadei fiscale următoare celei de gestiune, o dare de seamă unificată.

Termenele achitării impozitului.

Impozitul pe bunurile imobiliare se achită de către subiectul impunerii la bugetele unităților administrativ-teritoriale unde sînt amplasate obiectele impunerii, în părți egale nu mai tîrziu de 15 august și 15 octombrie a anului curent [5, pag.27].

Contribuabilii care achită suma integrală a impozitului pentru anul fiscal în curs pînă la 30 iunie a anului respectiv beneficiază de dreptul la o reducere cu 15% a sumei impozitului ce urmează a fi achitat.

Excepție:

Întreprinzătorii individuali al căror număr mediu anual de salariați, pe parcursul perioadei fiscale, nu depășește 3 unități și care nu sînt înregistrați ca plătitori de T.V.A. achită impozitul pe bunurile imobiliare pînă la 25 martie a perioadei fiscale următoare celei de gestiune.

Persoanele juridice și persoanele fizice care dobîndesc bunurile imobiliare după 30 iunie a perioadei fiscale respective achită impozitul pe bunurile imobiliare nu mai tîrziu de 25 martie a perioadei fiscale următoare celei de gestiune.

Impozitul pe bunurile imobiliare se achită la bugetele unităților administrativ-teritoriale de la locul amplasării obiectelor impunerii.

De impozitul pe bunurile imobiliare sînt scutiți:

- a) autoritățile publice și instituțiile finanțate de la bugetele de toate nivelurile;
- b) societățile orbilor, surzilor și invalizilor și întreprinderile create pentru realizarea scopurilor statutare ale acestor societăți;
- c) întreprinderile penitenciarelor;
- d) Centrul Republican Experimental pentru Protezare, Ortopedie și Reabilitare al Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei;
- e) obiectivele de protecție civilă;
- f) organizațiile religioase – pentru bunurile imobiliare destinate riturilor de cult;
- g) misiunile diplomatice și oficiile consulare acreditate în Republica Moldova, precum și reprezentanțele organizațiilor internaționale acreditate în Republica Moldova, în baza principiului reciprocității, în conformitate cu tratatele internaționale la

care Republica Moldova este parte;

h) persoanele de vîrstă pensionară, persoanele cu dizabilități severe și accentuate, persoanele cu dizabilități din copilărie, persoanele cu dizabilități medii (participanți la acțiunile de luptă pentru apărarea integrității teritoriale și independenței Republicii Moldova, participanți la acțiunile de luptă din Afghanistan, participanți la lichidarea consecințelor avariei de la C.A.E. Cernobîl), precum și persoanele supuse repressiunilor și ulterior reabiliteate);

i) familiile participanților căzuți în acțiunile de luptă pentru apărarea integrității teritoriale și independenței Republicii Moldova și persoanele care au fost întreținute de aceștia;

j) familiile militarilor căzuți în acțiunile de luptă din Afghanistan și persoanele care au fost întreținute de aceștia;

k) familiile care au copii invalizi în vîrstă de pînă la 18 ani și membrii familiilor care au la întreținere și îngrijire permanentă persoane cu dezabilități;

l) familiile persoanelor decedate în urma unor boli cauzate de participarea lor la lucrările de lichidare a consecințelor avariei de la C.A.E. Cernobîl și persoanele care au fost întreținute de acestea;

m) instituțiile medico-sanitare publice finanțate din fondurile asigurării obligatorii de asistență medicală;

n) Compania Națională de Asigurări în Medicină și agențiile ei teritoriale;

o) Banca Națională a Moldovei;

p) proprietarii sau deținătorii bunurilor rechiziționate în interes public, pe perioada rechiziției, conform legislației;

r) persoanele fizice deținătoare de case de locuit sau alte încăperi de locuit (folosite ca locuință de bază) în locațiune ce se află în proprietatea publică a statului sau în proprietatea publică a unităților administrativ-teritoriale;

s) organizațiile necomerciale[8, pag.27] în cadrul cărora funcționează instituțiile de asistență socială.

Următoarele categorii de persoane din lista celor scutite de plata impozitului pe bunurile imobiliare:

- persoanele de vîrstă pensionară,

persoanele cu dizabilități severe și accentuate, persoanele cu dizabilități din copilărie, persoanele cu dizabilități medii (participanți la acțiunile de luptă pentru apărarea integrității teritoriale și independenței Republicii Moldova, participanți la acțiunile de luptă din Afghanistan, participanți la lichidarea consecințelor avariei de la C.A.E. Cernobîl), precum și persoanele supuse repressiunilor și ulterior reabiliteate);

- familiile participanților căzuți în acțiunile de luptă pentru apărarea integrității teritoriale și independenței Republicii Moldova și persoanele care au fost întreținute de aceștia;

- familiile militarilor căzuți în acțiunile de luptă din Afghanistan și persoanele care au fost întreținute de aceștia;

- familiile care au copii cu dizabilități în vîrstă de pînă la 18 ani și membrii familiilor care au la întreținere și îngrijire permanentă persoane cu dizabilități;

- familiile persoanelor decedate în urma unor boli cauzate de participarea lor la lucrările de lichidare a consecințelor avariei de la C.A.E. Cernobîl și persoanele care au fost întreținute de acestea; beneficiază de scutire de plata impozitului pe bunurile imobiliare pentru obiectele impunerii cu destinație locativă, unde acestea și-au înregistrat domiciliul (în lipsa domiciliului – reședința), în limita valorii (costului) stabilite de autoritatea administrației publice locale. Prin derogare de la cele indicate mai sus, pînă la stabilirea de către autoritatea administrației publice locale a scutirii de plata impozitului pe bunurile imobiliare, persoanelor menționate li se acordă această scutire în limita valorii (costului) imobilului-domiciliu (în lipsa acestuia – reședința).

În cazul în care dreptul la scutire de impozit pe bunurile imobiliare se naște sau se stinge pe parcursul anului fiscal, recalcularea impozitului se efectuează, începînd cu luna din care persoana are sau nu are dreptul la această scutire[9].

De impozitul pe bunurile imobiliare (terenuri, loturi de pămînt) sînt scutiți proprietarii și beneficiarii ale căror terenuri și loturi de pămînt:

a) sînt ocupate de rezervații, par-

curi dendrologice și naționale, grădini botanice;

b) sînt destinate fondului silvic;

c) sînt folosite de organizațiile științifice și instituțiile de cercetări științifice cu profil agricol și silvic în scopuri științifice și instructive, în cazul în care nu sînt antrenate în activitatea de întreprinzător, cu excepția întreprinderilor silvice la efectuarea tăierilor de reconstrucție ecologică, a celor de conservare și a celor secundare, la efectuarea amenajamentului silvic, a lucrărilor de cercetare și de proiectare pentru necesitățile gospodăriei silvice, de lichidare a efectelor calamităților naturale, precum și la efectuarea altor lucrări silvice legate de îngrijirea pădurilor;

d) sînt destinate fondului apelor în cazul în care nu sînt antrenate în activitatea de întreprinzător;

e) sînt ocupate de plantații multi-
anuale pînă la intrarea pe rod;

f) sînt ocupate de instituțiile de cultură, de artă, de cinematografie, de învățămînt, de ocrotire a sănătății; de complexe sportive și de agrement (cu excepția celor ocupate de instituțiile balneare), precum și de monumentele naturii, istoriei și culturii, a căror finanțare se face de la bugetul de stat sau din contul mijloacelor sindicatelor[9];

g) sînt atribuite permanent căilor ferate, drumurilor auto publice, porturilor fluviale și pistelor de decolare;

h) sînt atribuite zonelor frontierei de stat;

i) sînt de uz public în localități;

j) sînt atribuite pentru scopuri agricole, la momentul atribuirii fiind recunoscute distruse, dar ulterior restabilite – pe o perioadă de 5 ani;

l) sînt supuse poluării chimice, radioactive și de altă natură dacă Guvernul a stabilit restricții privind practicarea agriculturii pe aceste terenuri.

Scutirea de impozit acordată de autoritățile administrației publice locale

Autoritățile deliberative și reprezentative ale administrației publice locale sînt în drept să acorde persoanelor fizice și juridice scutiri sau amînări la plata impozitului pe

bunurile imobiliare pe anul fiscal respectiv, în caz de:

a) calamitate naturală sau incendiu, în urma cărora bunurile imobiliare, semănăturile și plantațiile multianuale au fost distruse sau au fost deteriorate considerabil;

b) atribuire a terenurilor pentru evacuarea întreprinderilor cu impact negativ asupra mediului înconjurător. În acest caz pot fi acordate scutiri de impozit pe durata normativă a lucrărilor de construcție;

c) boală îndelungată sau deces al proprietarului bunurilor imobiliare confirmate prin certificat medical sau, respectiv, prin certificat de deces.

Decizia adoptată de autoritatea reprezentativă a administrației publice locale privind acordarea de scutiri sau de amânări la plata impozitului pe bunurile imobiliare este remisă, în termen de 10 zile, autorităților fiscale teritoriale.

Mărimea prejudiciilor cauzate de calamități naturale sau incendii se determină de către o comisie specială. Structura și mecanismul de funcționare a acestor comisii se stabilesc de Guvern.

Administrarea impozitului pe bunurile imobiliare. Agenția Relații Funciare și Cadastru prezintă, zilnic, Serviciului Fiscal de Stat informația cu privire la fiecare obiect și subiect al impunerii cu impozitul pe bunurile imobiliare. Structura informației și modul de transmitere a acesteia se stabilesc de Serviciul Fiscal de Stat[10].

Organele cadastrale sînt în drept să solicite informația necesară referitoare la obiectul impunerii de la persoanele care îndeplinesc înregistrarea drepturilor patrimoniale sau a tranzacțiilor cu bunurile imobiliare (inclusiv de la birourile notariale, serviciile comunale, realteri, brokeri) și de la proprietarii bunurilor imobiliare.

Subiectul impunerii este obligat să prezinte organelor cadastrale informația necesară pentru evaluarea bunurilor imobiliare, care se efectuează în conformitate cu legislația.

În cazul în care subiectul impunerii refuză să prezinte informația necesară pentru evaluarea bunurilor imobiliare, evaluarea se efectuează

în baza informației deținute de către organele cadastrale în privința obiectelor analoage ce constituie bunuri imobiliare[11, pag. 6].

Avizul de plată a impozitului calculat pentru bunurile imobiliare ale persoanelor fizice care nu desfășoară activitate de întreprinzător, precum și ale gospodăriilor țărănești (de fermier) este expediat fiecărui subiect al impunerii de către serviciul de colectare a impozitelor și taxelor locale al primăriei cel tîrziu cu 60 de zile pînă la expirarea primului termen de plată a impozitului, iar în cazul bunurilor imobiliare dobîndite după 30 iunie a anului fiscal în curs – cel tîrziu pînă la 1 februarie a anului următor anului fiscal de gestiune[11, pag. 78].

Serviciul Fiscal de Stat, în baza datelor prezentate de organele cadastrale, organizează ținerea cadastrului fiscal și monitoringul informației privind fiecare subiect și obiect al impunerii.

Forma și metodele de ținere a cadastrului fiscal, de eliberare a informației pe care o conține se stabilesc de către Serviciul Fiscal de Stat.

Concluzii. Metodologia aplicării impozitului pe bunurile imobiliare fiind tratată prin acte normative cum sunt Codul Fiscal, hotărîre de Guvern, instrucțiuni ale organului fiscal, etc, conțin totuși o multitudine de lacune în aplicare, fiind necesară o studiere mai amplă și din mai multe puncte de vedere, excluzînd prin motivare, orice suspicuni în impunerea fiscală cu impozitul pe bunurile imobile. Imobilele fiind prin multitudinea lor un număr tot mai numeros dat fiind dezvoltarea continuă a societății, impunerea fiscală nu aduce decît beneficii, bugetului local, fiind una din cele mai impotente surse de venit local, însă pentru a beneficia de acest venit trebuie asigurată bunăstarea economică și socială a societății.

Bibliografie

1. Art. 276. alin. 2 al Titlului VI al Codului Fiscal al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 1163- din 24.04.1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, nr. ediție specială.*

2. Valoare estimată – valoarea bunurilor imobiliare calculată la o dată anumită cu utilizarea metodelor de evaluare prevăzute de legislație. *A se vedea:* art. 276. alin. 3 al Titlului VI al Codului Fiscal al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 1163- din 24.04.1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, nr. ediție specială.*

3. Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova “Privind activitatea serviciului de colectare a impozitelor și taxelor locale din cadrul primăriei”, nr. 998 din 20.08.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr. 191-195, art nr: 1059.*

4. Instrucțiunea Inspectoratului Fiscal de Stat din Republica Moldova cu privire la modul de calculare și achitare la buget a impozitelor funciar și pe bunurile imobiliare, nr.11 din 04.09.2011. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2001, nr.126-128, art. nr.301.*

5. Titlului VI al Codului Fiscal al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 1163- din 24.04.1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, nr. ediție specială.*

6. Prezenta categorie de subiecți a fost introdusă cu începere din 01.01. 2017 în baza Legii Republicii Moldova cu privire la modificarea și completarea unor acte legislative, nr. 281 din 16.12.2016. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2016, nr. 472-477, art. nr. 947.*

7. *Cotă concretă a impozitului* – cota ad valorem în procente din baza impozabilă a bunurilor imobiliare, stabilită de către autoritatea reprezentativă a administrației publice locale la adoptarea bugetului unității administrativ-teritoriale respective. *A se vedea:* art. 276. alin. 4 al Titlului VI al Codului Fiscal al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 1163- din 24.04.1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, nr. ediție specială.*

8. Organizațiile necomerciale care corespund următoarelor cerințe:

a) sînt înregistrate sau create în conformitate cu legislația și desfășoară activitate în corespundere cu obiectivele prevăzute în statut, în regulament sau într-un alt document de constituire;

b) activitatea economică prevăzută în statut, în regulament sau într-un alt document de constituire corespunde obiectivelor și scopurilor prevăzute în statut, în regulament sau într-un alt do-

cument de constituire și rezultă nemijlocit din acestea;

c) în statut, în regulament sau într-un alt document de constituire este indicată interdicția privind distribuirea mijloacelor cu destinație specială, a altor mijloace și venituri rezultate din activitatea statutară sau a proprietății între fondatori și membri ai organizației sau între angajații ei, inclusiv în procesul reorganizării și lichidării organizației necomerciale;

d) mijloacele cu destinație specială, alte mijloace și venituri rezultate din activitatea statutară, proprietatea organizației sînt utilizate în scopurile prevăzute de statut, de regulament sau de alt document de constituire;

e) nu folosesc mijloacele cu destinație specială, alte mijloace și venituri rezultate din activitatea statutară sau proprietatea în interesul unui fondator sau membru al organizației ori în interesul unui angajat, cu excepția plăților salariale îndreptate în favoarea acestuia;

f) nu susțin partidele politice, blocurile electorale sau candidații la funcții în cadrul autorităților publice și nu folosesc mijloacele cu destinație specială, alte mijloace și venituri rezultate din activitatea statutară sau din proprietate pentru finanțarea acestora. *A se vedea:* art. 52 alin. 2 al Titlului II al Codului Fiscal al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 1163- din 24.04.1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, nr. ediție specială.*

9. Scrisoarea Nr. 26-08/3-15-52/634 din 03 februarie 2012 “ Referitor la impozitul pe bunurile imobiliare si impozitul funciar”// http://www.fisc.md/Impozitul_pe_bunurile_imobiliare.aspx

10. Cerneavschii P. *Impozitele și dreptul fiscal*. Chișinău, 2001, art. 6.

11. Codul fiscal al Republicii Moldova, nr. 1163 din 24.04.1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, nr. ediție specială.*

Lilia Gulca,
doctor în drept, conferențiar universitar interimar Universitatea de Studii Europene din Moldova,
+(373)69287111, gulcalilia@gmail.com

Gulca Lilia, Doctor of Law,
Associate Professor University of European Studies of Moldova,
(373) 69287111,
gulcalilia@gmail.com

CZU 347.91/.95

MODALITĂȚILE DE INVOCARE A NULITĂȚII - ASPECTE COMPARATIVE ÎNTRE LEGISLAȚIA PROCESUAL CIVILĂ A REPUBLICII MOLDOVA ȘI CEA A ROMÂNIEI

Adelina BĂCU,

doctor în drept, conferențiar universitar

REZUMAT

Nulitatea produce efecte juridice grave pentru titularul dreptului subiectiv în planul raporturilor juridice, întrucât, odată invocată și aplicată, conduce la însăși invalidarea actului procesual civil, acesta nemaexistând în beneficiul autorului său și, pe cale de consecință, nemaiputând fi ocrotit pe calea acțiunii în justiție sau, după caz, a apărării de fond un anumit drept procesual. Prin urmare, importanța cunoașterii acestei instituții juridice este de necontestat, motiv pentru care prezenta cercetare a încercat o aprofundare gradată a subiectului invocării nulității prin prisma legislației procesuale din RM și România.

Cuvinte-cheie: nulitatea absolută, nulitatea relativă, ordinea de invocare a nulității, condițiile în care se invocă nulitatea, soluționarea excepției de nulitate, acoperirea sau confirmarea nulității

HOW TO INVOKE NULLITY – COMPARATIVE ASPECTS BETWEEN THE CIVIL PROCEDURAL LAW OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA AND OF ROMANIA

Adelina BĂCU,

doctor of laws, associate professor

SUMMARY

The nullity produces serious legal effects for the holder of the subjective right as to legal relations, so that once invoked and applied, it leads namely to invalidation of the civil procedural act, thus it is not existing anymore for the benefit of its author and, as a consequence, it cannot be protected anymore through a legal action or, as the case may be, through defense on merits of a certain procedural right. Therefore, the importance of acknowledging this legal institution is uncontested, reason for which this research tried to gradually deepen the subject of invoking nullity based on the procedural law of the Republic of Moldova and Romania.

Keywords: absolute nullity, relative nullity, order to invoke nullity, conditions when nullity is invoked, settlement of nullity exception, nullity confirmation or coverage

Introducere. Regula generală în sistemul nostru de drept este că nulitatea nu intervine în drept deplin, pentru desființarea actelor de procedură fiind necesară pronunțarea unei hotărâri judecătorești. Deci, nulitatea actului de procedură se declară ca atare de instanță.

Mijloacele de invocare a nulității sunt diferite, în funcție de momentul la care se invocă nulitatea în timpul procesului și de caracterul normei încălcate. Aceste mijloace sunt ex-

cepția, apelul, recursul, revizuirea și contestația la executare.

Dacă procesul este în curs, indiferent de faza în care se află, nulitatea se invocă pe cale de excepție sau obiecție procesuală, cel din urmă termen fiind mai uzual în practica judiciară din Republica Moldova, deși termenul de excepție, de asemenea este consacrat, însă doar în Codul civil. Excepția procesuală este un mijloc tehnic prin care se invocă încălcări ale normelor de

drept procesual, poate îmbrăca diferite forme, după cum are ca obiect necompetența sau altă iregularitate procedurală. Deci, nulitatea se poate invoca pe calea excepției de necompetență, a excepției lipsei procedurii de citare, a excepției incompatibilității judecătorului [8, p.381].

În mod normal, excepția se soluționează de instanța în fața căreia a apărut neregularitatea procedurală, conform principiului *iudex actionis, iudex est exceptionis* (judecătorul acțiunii este și judecătorul excepției). [1, p.477]

Având în vedere prevederile sumare din legislația RM, dar și noua reglementare procesuală din România, vom analiza pe rând toate cazurile prevăzute de invocare a celor mai importante categorii de nulități.

Materiale și metode aplicate. La elaborarea prezentei lucrări a fost studiat și utilizat cadrul normativ național, dar și cel românesc, precum și lucrări ale doctrinei în care sunt reflectate particularitățile procedurii de invocare a nulității în procesul civil.

În cadrul cercetării, au fost aplicate următoarele metode de cercetare științifică: analiza comparativă, analiza logică, sinteza și deducția.

Rezultate și discuții. Invocarea, ca primă operațiune din procedura aplicabilă acestei sancțiuni, poate fi făcută de către anumite subiecte până la îndeplinirea anumitor termene sau până la o anumită etapă procesuală și prin anumite mijloace procesuale. Totul depinde de momentul invocării nulității și de natura normelor prin încălcarea sau neobservarea cărora se justifică invocarea nulității, adică de natura nulității: dacă aceasta este absolută sau este relativă.

Invocarea nulității absolute

Nulitatea absolută poate fi invocată de orice parte din proces, de judecător sau, după caz, de procuror, ori de autoritățile publice, organizațiile, persoanele fizice ce adresează în judecată acțiune (cerere) în apărarea drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale unor alte persoane, la cererea acestora, sau în apărarea drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale unui număr nelimitat de persoane fizice, în orice stare a judecării

cauzei, dacă legea nu prevede altfel. Legiuitorul moldav consacră această regulă în mod expres, în art.10 al.2 din Codul de procedură civilă(CPC) care prevede că, efectuarea necorespunzătoare a actelor de procedură va fi invocată, în fiecare caz de comitere a încălcării legii, de către judecător sau de participantul care are interes să o invoce. [3] În legislația română, regula își găsește consacarea în art. 178 alin. (1) din Noul Cod de procedură civilă(NCPC). [4]

Un caz în care legea română prevede altfel este necompetența materială și teritorială de ordine publică, care trebuie invocată la primul termen de judecată la care părțile sunt legal citate în fața primei instanțe, potrivit art. 130 alin. (2) NCPC. În legislația moldovenească nu vom regăsi o asemenea reglementare, încălcarea normelor de competență putând fi invocată pe tot parcursul dezbaterilor judiciare, fapt care rezultă și din art.43 lit.b) CPC care prevede că strămutarea pricinii poate avea loc dacă **pe parcursul judecării**, s-a constatat că pricina a fost reținută spre judecare cu încălcarea normelor de competență jurisdicțională.

Din interpretarea *per a contrario* a art.10 al.2 CPC al RM și a art. 178 alin. (2) NCPC rezultă că nulitatea absolută poate fi invocată și de partea care a săvârșit neregularitatea, iar din cea a art. 178 alin. (4) NCPC că nulitatea absolută nu poate fi acoperită prin confirmare.

Nulitatea absolută poate să fie invocată atât prin cerere scrisă, cât și verbal, în ședința de judecată, dacă legea nu prevede altfel.

În legătură cu prevederea potrivit căreia invocarea nulității absolute se poate face „în orice stare a judecării cauzei”, s-au făcut următoarele distincții: [5, p.800]

- în primă instanță, nulitatea absolută a actului de procedură poate fi invocată oricând, până la momentul încheierii dezbaterilor în fond, dacă legea nu dispune altfel;

- în apel, nulitatea absolută poate fi susținută, chiar dacă nu a fost invocată în fața primei instanțe, dacă legea nu dispune altfel, iar hotărârea de primă instanță este susceptibilă de apel; invocarea se face prin cererea

de apel, dacă legea nu prevede altfel; având în vedere dispozițiile art.373 al.4 CPC al RM, instanța de apel nu este legată de motivele apelului privind legalitatea hotărârii primei instanțe, ci este obligată să verifice legalitatea hotărârii în întregul ei) și a art. 479 alin. (1) teza a II-a NCPC, instanța de apel poate invoca și din oficiu nulitatea absolută;

- în recurs, nulitatea absolută poate fi invocată de către parte sub forma unui motiv de casare în recurs, prin cererea de recurs, dacă legea nu prevede altfel, iar hotărârea este susceptibilă de recurs; motivele de casare care sunt de ordine publică pot fi ridicate și din oficiu de către instanță, la etapa soluționării cauzei în cadrul Colegiului lărgit al CSJ când se verifică legalitatea hotărârii contestate (art.442 CPC), după legislația RM sau în ședință publică (conform art. 489 alin. (3) NCPC);

- dacă în apel s-a invocat în termen nulitatea absolută a actului de procedură efectuat în primă instanță, motiv care a fost respins de instanța de apel sau cu privire la care aceasta a omis să se pronunțe, în recurs partea este în drept să invoce nulitatea absolută, în măsura în care se include în vreunul dintre motivele de casare legală. În legislația română se au în vedere dispozițiile art. 488 alin. (2) NCPC, potrivit cărora motivele de casare nu pot fi primite decât dacă ele nu au putut fi invocate pe calea apelului sau în cursul judecării apelului ori, deși au fost invocate în termen, au fost respinse sau instanța a omis să se pronunțe asupra lor;

- dacă în apel nu s-a invocat nulitatea absolută a actului de procedură efectuat în primă instanță, iar această cale de atac a fost respinsă ca nefondată, în recurs partea nu mai este în drept, de principiu, să invoce nulitatea absolută (potrivit art. 488 alin. (2) NCPC). În legislația moldovenească nu există o asemenea prevedere, fapt care ni se pare a fi firesc din moment ce se aplică regula că nulitatea absolută poate fi invocată în orice fază a procesului, or dacă partea a aflat despre cauza nulității după examinarea apelului, de ce nu ar putea invoca această nulitate în instanța de recurs?

Într-o opinie exprimată în doctrina română [10, p.438] s-a reținut că interpretarea coroborată a art. 488 alin. (2) și art. 247 alin. (1) NCPC conduce la concluzia că excepția nulității absolute poate să fie invocată direct în recurs numai dacă vizează o neregularitate procedurală săvârșită în apel, iar pentru soluționarea excepției este suficient să se administreze înscrisuri noi, nu și alte dovezi. Astfel, nulitatea absolută din primă instanță nu poate fi invocată direct în recurs, atât ca motiv de recurs, cât și ca excepție, decât dacă, în funcție de datele concrete ale cauzei, nu a putut fi invocată pe calea apelului sau în cursul judecării apelului. În cazul în care problema nulității din primă instanță a fost dedusă judecării în apel, fie prin motivele de apel, fie prin intermediul excepției, iar instanța de apel a respins-o sau a omis să se pronunțe asupra ei, partea nemulțumită poate formula critici sub acest aspect numai prin motivele de recurs, nu și prin excepție ridicată în recurs. Aceasta, deoarece o anumită excepție procesuală poate să fie folosită pentru invocarea unei anumite neregularități procedurale o singură dată în cursul unui proces. Critici împotriva soluției date excepției procesuale sau împotriva omisiunii soluționării excepției pot să fie făcute numai prin exercitarea căilor de atac, nu și prin invocarea din nou, în calea de atac, a aceleiași excepții, chiar dacă este una absolută.

Invocarea nulității relative

Potrivit art. 178 alin. (2)-(4) NCPC, nulitatea relativă poate fi invocată numai de partea interesată și numai dacă neregularitatea nu a fost cauzată prin propria faptă. Dacă legea nu prevede altfel, nulitatea relativă trebuie invocată: a) pentru neregularitățile săvârșite până la începerea judecării, prin întâmpinare sau, dacă întâmpinarea nu este obligatorie, la primul termen de judecată; b) pentru neregularitățile săvârșite în cursul judecării, la termenul la care s-a săvârșit neregularitatea sau, dacă partea nu este prezentă, la termenul de judecată imediat următor și înainte de a pune concluzii pe fond. Partea interesată poate renunța, expres sau tacit, la dreptul de a invoca nulitatea relativă. [5, p.801] Dacă este să facem o paralelă cu legislația

RM vom face trimitere la art.52 al.2 CPC, care prevede că propunerea de recuzare a judecătorului trebuie să fie motivată și prezentată **până la începerea dezbaterii pricinii în fond**. Respectiv în acest caz este vorba despre sancțiunea nulității relative a actelor îndeplinite de către un judecător care nu este în drept să participe la judecarea cauzei și această sancțiune, ca o consecință a recuzării presupune că însăși recuzarea să fie invocată până la un anumit moment procesual.

Din cele menționate mai sus, rezultă condițiile în care se pot invoca cazurile de nulitate relativă:

1) partea care invocă nulitatea relativă are un interes;

Ca excepții de la regulă potrivit căreia nulitatea relativă poate fi invocată numai de partea interesată, s-au menționat în doctrina română următoarele cazuri: [7, p.180]

- nulitatea relativă care intervine pentru nelegala îndeplinire a procedurii de citare poate fi invocată din oficiu în temeiul dispozițiilor art. 153 alin. (2) NCPC, care prevăd că instanța va amâna judecarea și va dispune să se facă citarea ori de câte ori constată că partea care lipsește nu a fost citată cu respectarea cerințelor prevăzute de lege, sub sancțiunea nulității; un alt argument invocat ar fi că citarea părților constituie premisa asigurării principiului contradictorialității în procesul civil, astfel încât dispozițiile citate ar avea caracter de ordine publică și, ca atare, ar justifica invocarea nulității de către instanța din oficiu;

- nulitatea relativă a actului de procedură efectuat de către o persoană fără capacitate procesuală de exercițiu poate fi invocată și de către instanță, în orice stare a procesului. Acest din urmă caz este valabil și pentru legislația procesuală a RM.

În sens contrar, s-a subliniat [10, p.421] că nulitatea relativă poate să fie invocată, indiferent de mijlocul procedural folosit, numai de către partea ale cărei interese sunt ocrotite prin norma încălcată.

Astfel, în practica anterioară noului Cod de procedură românesc, s-a stabilit că instanța de apel, invocând din oficiu citarea nelegală a părții pentru termenul de dezbateri a cauzei în fața primei instanțe, cu toate

că pârâta nu declarase apel, și dispunând desființarea sentinței pe acest temei, a pronunțat o decizie nelegală, deoarece neregularitatea actului de procedură putea fi invocată numai de către pârâta, în condițiile art. 108 alin. (3) CPC. [10, p.421]

De asemenea, efectuarea raportului de expertiză fără citarea părților prin carte poștală recomandată, cu dovadă de primire -, reprezintă o neregularitate procedurală ce poate fi invocată de partea interesată, pe calea excepției de nulitate a actului. Însă, neconvocarea părților la realizarea expertizei este o omisiune sancționată cu nulitatea relativă, întrucât textul de lege menționat are caracter dispozitiv, fiind edictat în favoarea aceluia al cărui drept a fost încălcat, astfel că nulitatea expertizei trebuie pusă în discuție la primul termen care a urmat depunerii raportului. Trebuie să menționăm, că referitor la acest aspect, legiuitorul din RM păstrează tăcerea, stipulând în art.150 CPC că, „după desemnarea expertului, instanța judecătorească convoacă o ședință cu participarea părților, în cadrul căreia se stabilește legătura dintre expert și părți, etapa la care părțile pot fi admise să participe la investigațiile expertului, se aduce la cunoștință părților obiectul expertizei judiciare și întrebările la care expertul urmează să ofere răspunsuri și li se explică faptul că au dreptul de a face observații cu privire la aceste întrebări și de a cere modificarea sau completarea lor.” [3] Însă nerespectarea prevederilor acestei norme nu este urmată de nici o sancțiune. Or, în acest caz nu putem decât să mizăm pe aplicarea normelor generale referitoare la necesitatea amânării ședinței de judecată, dacă partea nu a fost legal citată sau nu s-a prezentat din motive întemeiate.

2) Neregularitatea nu a fost cauzată prin propria faptă a părții care o invocă; prevederea este o aplicație a principiului *nemo auditur propriam turpitudinem allegans*;

3) Invocarea se face în termenul și prin actul de procedură stabilite de lege. Astfel:

a) pentru neregularitățile săvârșite până la începerea judecării, prin referință (întâmpinare - în sistemul românesc) sau, dacă întâmpinarea

nu este obligatorie, la primul termen de judecată;

Sintagma „începerea judecării” are în vedere primul termen la care părțile sunt legal citate; „începerea judecării” are loc fie odată cu începerea cercetării procesului - partea pregătitoare a ședinței de judecată, fie odată cu începerea dezbaterilor. În aceste condiții, s-a apreciat de către doctrinarii română [9, p.436] că, de vreme ce judecata începe doar în momentul în care ambele părți sunt legal citate, iar art. 178 alin. (3) lit. a) NCPC vizează neregularitățile săvârșite înainte de începerea judecării, rezultă că, atâta vreme cât numai partea interesată să invoce nulitatea este legal citată, ea nu poate să fie sancționată cu decăderea pentru că a așteptat ca și cealaltă parte să fie legal citată și abia ulterior a invocat nulitatea;

b) pentru neregularitățile săvârșite în cursul judecării, la termenul la care s-a săvârșit neregularitatea sau, dacă partea nu este prezentă, la termenul de judecată imediat următor și înainte de a pune concluzii pe fond.

Intrucât textul de lege nu distinge, s-a apreciat [9, p.436] că partea care lipsește la termenul la care este săvârșită neregularitatea procedurală poate invoca nulitatea la termenul de judecată imediat următor, indiferent dacă pentru termenul la care s-a produs încălcarea procedurală a fost sau nu legal citată. În schimb, dacă partea lipsă era legal citată sau avea termen în cunoștință, nu mai trebuie să fie citată ulterior, astfel încât, dacă la termenul imediat următor nu invocă nulitatea va fi decăzută din drept; dacă partea lipsă nu fusese legal citată, termenul „imediat următor” la care trebuie să invoce nulitatea este acela la care va fi legal citată, iar nu neapărat primul termen de după comiterea neregularității procedurale respective.

Într-o altă opinie, [6, p.261] s-a considerat că prevederea „la termenul de judecată imediat următor și înainte de a pune concluzii pe fond” se referă la situația în care la termenul de judecată imediat următor celui la care a fost săvârșită neregularitatea, când partea vătămată nu a fost de față, se acordă cuvântul

și asupra fondului dreptului dedus judecării, astfel încât, dacă la termenul de judecată imediat următor se acordă cuvântul asupra fondului cauzei, este necesar ca partea vătămată să invoce nulitatea înainte de acest moment.

Sintagma „concluzii în fond” trebuie înțeleasă, menționează același autor, [6, p.261] ca privind „concluziile finale”, iar nu „concluziile asupra fondului” procesului. Drept urmare, și dacă procesul este finalizat în temeiul unei excepții procesuale, textul este aplicabil.

Neinvocarea nulității în termenul prevăzut duce la acoperirea acesteia și decăderea părții din acest drept, ceea ce înseamnă că nulitatea relativă nu poate fi invocată direct în căile de atac. Dacă însă cauza nulității a intervenit la ultimul termen de judecată, iar partea, nelegal citată, nu a fost prezentă la dezbateri, nulitatea relativă va putea fi invocată direct în apel sau recurs, dacă hotărârea nu este susceptibilă de apel, dar numai ca motiv de apel/de recurs, și nu prin intermediul excepției procesuale. [5, p.802] Situația în cauză se regăsește și în legislația RM. De exemplu, art.58 al.2 din CPC prevede: „Actele de procedură efectuate de minorii cu vârste cuprinse între 14 și 18 ani sunt lovite de nulitate relativă. Reprezentantul legal al minorului poate încuviința toate aceste acte sau numai o parte dintre ele. Instanța judecătorească va acorda un termen pentru încuviințarea actelor. Dacă actele nu sunt încuviințate în termenul stabilit, se va dispune anularea acestora.” [3]

4) Partea interesată să nu fi renunțat, expres sau tacit, la dreptul de a invoca nulitatea relativă.

Renunțarea expresă se realizează prin declarația părții interesate în acest sens, declarație consemnată în încheierea de ședință. Se poate reține renunțarea tacită din împrejurări care relevă intenția neîndoielnică a părții de acoperire a nulității; are această semnificație situația în care partea interesată invocă efectele actului de procedură lovit de nulitate relativă.

Renunțarea părții se poate face numai în termenul în care ar putea să și invoce nulitatea relativă, într-

cât, în caz contrar, intervine decăderea.

Renunțarea părții la dreptul de a invoca nulitatea relativă nu este consacrată de legislația moldovenească.

Existența mai multor cauze de nulitate

În legislația română este instituită o dispoziție nouă, prin art. 178 alin. (5) NCPC, care prevede că toate cauzele de nulitate a actelor de procedură deja efectuate trebuie invocate deodată, sub sancțiunea decăderii părții din dreptul de a le mai invoca. [4]

În legătură cu interpretarea dată acestui text de lege, doctrina a apreciat [2.36, p.441] că se are în vedere situația în care în privința unui act de procedură sunt incidente mai multe cauze de nulitate relativă, dar nu de nulitate absolută, în condițiile în care nulitatea absolută poate fi invocată oricând, potrivit art. 178 alin. (1) NCPC.

Partea care nu respectă această obligație, chiar dacă ar mai fi în termen potrivit art. 178 alin. (3) NCPC, nu mai poate invoca alte cauze de nulitate relativă oral sau printr-o altă cerere scrisă.

Excepția nulității este o excepție de procedură, atunci când este invocată în legătură cu aspecte privind procedura de judecată (cum ar fi nulitatea cererii de chemare în judecată, nulitatea întâmpinării), respectiv excepția de fond, dacă vizează, de exemplu, capacitatea procesuală de exercițiu/calitatea procesuală.

De asemenea, poate fi dilatorie (de pildă, lipsa procedurii de citare) sau peremptorie (de exemplu, nulitatea cererii de chemare în judecată pentru lipsa numelui părților). Sunt și excepții care încep ca având caracter dilatoriu: excepția lipsei capacității procesuale de exercițiu, excepția lipsei dovezii calității de reprezentant și excepția nulității cererii de chemare în judecată pentru lipsa semnăturii, dacă reclamantul nu este prezent la termenul la care se invocă, deoarece în aceste cazuri cererea nu este anulată automat, ci se acordă un termen pentru împlinirea lipsurilor. [8, p.216]

Soluționarea excepției nulității actelor de procedură

Actul de procedură prin care instanța se pronunță asupra excepției este, după caz, încheiere sau hotărâre, ori poate fi și decizie, în funcție de etapa procesuală în care se află judecata.

În cazul respingerii excepției, instanța pronunță o încheiere de ședință, care poate fi atacată numai odată cu fondul, cu excepția situației când legea dispune atacarea separată.

Dacă admite excepția, pronunță:

- o încheiere de ședință fără a se retrage în camera de deliberare, atunci când instanța nu se dezinvestește de judecarea pricinii (de exemplu, admite excepția privind nelegalitatea citare a părții);

- o decizie, dacă instanța de apel casează hotărârea primei instanțe (de exemplu, hotărârea se anulează, deoarece a fost pronunțată de o instanță care nu era competentă să examineze cazul).

Îndreptarea neregularităților actului de procedură. Acoperirea nulității

Potrivit art. 177 NCPC al României, ori de câte ori este posibilă înlăturarea vătămării fără anularea actului, judecătorul va dispune îndreptarea neregularităților actului de procedură. Cu toate acestea, nulitatea nu poate fi acoperită, dacă a intervenit decăderea ori o altă sancțiune procedurală sau dacă se produce ori subzistă o vătămare. Actul de procedură nu va fi anulat, dacă până la momentul pronunțării asupra excepției de nulitate a dispărut cauza acesteia.

Textul legal, cu caracter de nouitate, este aplicabil indiferent de felul nulității - absolută sau relativă - și prevede condițiile în care nulitatea condiționată a actului de procedură poate fi acoperită. *Per a contrario*, nu poate fi îndreptată neregularitatea în cazul nulităților necondiționate prevăzute de art. 176 NCPC. [2, p.39]

Rațiunea acestor prevederi legale se manifestă și în dispozițiile legale adoptate de legiuitorul din RM. De exemplu, art.386 al.2 din CPC stabilește că, o hotărâre legală în fond nu poate fi casată numai din motive formale, de unde rezultă că, atunci când încălcarea condițiilor

de formă nu afectează legalitatea hotărârii, nu va interveni sancțiunea nulității.

Astfel, sancțiunea nulității va interveni numai în cazul în care vătămarea produsă prin încălcarea cerințelor legale la întocmirea actului de procedură nu poate fi înlăturată decât prin desființarea actului. Ori de câte ori este posibilă înlăturarea vătămării prin alte remedii, judecătorul va dispune îndreptarea neregularităților actului de procedură, cu condiția să nu existe un text care să-i interzică îndreptarea neregularităților.

De asemenea, actul de procedură nu va fi anulat dacă până la momentul pronunțării asupra excepției de nulitate a dispărut cauza acesteia. În aplicarea acestei dispoziții legale, se pot reține următoarele situații stabilite în legislația română, când nu intervine nulitatea actului de procedură: [5, p.804]

- când partea achită taxa judiciară de timbru în cuantumul comunicat și transmite instanței dovada achitării, în termen de cel mult 10 zile de la primirea comunicării instanței, cererea de chemare în judecată nu se anulează;

- când reprezentantul care nu a fost autorizat în prealabil, potrivit dispozițiilor art. 81 alin. (1) NCPC, să facă un act de dispoziție, obține autorizarea pe parcursul procesului, nu intervine nulitatea acestui act;

- când cererea de chemare în judecată este semnată în condițiile art. 196 alin. (2) NCPC, etc.

Dacă este să facem trimitere la legislația moldovenească, am putea spune că împlinirea de către minor a vârstei de 18 ani duce la dispariția cauzei de nulitate relativă, sau prezentarea de către reprezentant al unui nou mandat prin care reprezentatul îi conferă împuternicirile prevăzute de art.81 CPC în mod expres va duce la dispariția cauzei de nulitate.

Concluzii. În genere, legiuitorul din Republica Moldova este mult mai flexibil în ceea ce privește nerespectarea condițiilor actelor de procedură, refacerea actelor de procedură fiind regula, iar nulitatea excepția. Însă, instituția actelor de procedură nu beneficiază de o re-

glementare detaliată, după modelul altor state europene, inclusiv România. Din acest motiv, apreciem că, secțiunea consacrată comunicării actelor de procedură din CPC al RM trebuie să fie precedată de un alt capitol, destinat actelor de procedură, care ar include: conceptul și categoriile actelor de procedură, condițiile de valabilitate ale actelor de procedură, elementele de conținut al actelor de procedură (instanța către care se adresează sau care emite actul, participanții la proces, obiectul actului, temeiul de drept, data și semnătura).

De asemenea, este necesară reevaluarea eficacității sancțiunilor procedurale în legislația procedurală a RM, dat fiind reglementarea sumară a acestora prin intermediul unui singur articol - 10 CPC. Considerăm necesară introducerea în CPC al RM, după Capitolul IX destinat termenelor de procedură, a unui nou capitol cu denumirea *Sancțiunile procedurale*. Acest capitol ar urma să reglementeze regimul juridic a două sancțiuni procesuale: decăderea, în cazul nerespectării termenelor de procedură și nulitatea - pentru nerespectarea condițiilor de formă și conținut al actelor de procedură.

Referitor la sancțiunea nulității considerăm că legiuitorul trebuie să includă câteva articole care ar stipula: a) noțiunea și tipurile de nulități, b) condițiile în care poate interveni sancțiunea nulității, în special, reglementându-se cerința existenței unui prejudiciu sau a unei vătămări pentru cel ce invocă nulitatea relativă; c) procedura de invocare a nulității; d) efectele nulității.

Referințe bibliografice

1. Ciobanu, V. Tratat teoretic și practic de procedură civilă, vol. I. București: Ed. Național, 1996.

2. Chiriaz, L. Regimul juridic al nulității actelor de procedură în noul Cod de procedură civilă. În: „Dreptul” nr.8/2011.

3. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr.225-XV din 30 mai 2003. M.O. din 12.06.2003, nr.111.

4. Codul de procedură civilă al României din 1.07.2010. Republicat în

Monitorul Oficial al României, Partea I nr. 247 din 10 aprilie 2015.

5. Deleanu, I. *Tratat de procedură civilă*, vol.I. București: Universul Juridic, 2013.

6. Fodor, M. *Drept procesual civil*. București: Universul Juridic, 2014.

7. Pop, P. *Sanctiuni procedurale în procesul civil*. București: Universul Juridic, 2016.

8. Suci, Al. *Excepțiile procesuale în noul cod de procedura civilă*. București: Edit. Hamangiu 2012.

9. Tabărcă, M. *Drept procesual civil*, vol.I. București: Universul Juridic, 2013.

10. Theohari D. N. *Noul Cod de procedură civilă. Comentariu pe articole*, coordonat de prof. univ. dr. G. Boroș, ed. a II-a, revizuită și adăugită, vol I. București: Ed. Hamangiu, 2016.

DESPRE AUTOR /ABOUT
AUTHOR

BĂCU Adelina,
doctor în drept,
conferențiar universitar
la Facultatea Economie Generală și
Drept în cadrul
Academiei de Studii Economice
BĂCU Adelina,
doctor of laws, associate professor,
from the Faculty of General
Economy and Law of the
Academy of Economic Studies
E-mail: adelabacu@mail.ru

CZU 343.982.9:504.4.054

FACTORII CRIMINOGENI AI INFRAȚIUNII DE POLUARE A APEI

Marcel BOȘCANEANU,

doctorand, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

Mihai BOȘCANEANU,

masterand, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

REZUMAT

În acest articol sunt evidențiate și analizate factorii criminogeni ai infracțiunii de poluare a apei în Republica Moldova, totodată fiind reflectate tendințele și pericolul real pe care îl reprezintă problema investigată pentru societate în ansamblu și pentru fiecare cetățean în parte. Dezvoltarea, evoluția economică a societății în secolul XX a adus, pe lângă consecințe pozitive și consecințe negative. Problemele mediului rezultate din activitatea economică se rezumă la poluare. Astfel, schimbările negative care s-au produs în urma evoluției activităților economice au impulsivat influența factorilor criminogeni, generând, în același timp, intensificarea masivă a fenomenului poluării apei.

Cuvinte-cheie: factori criminogeni, poluarea apei, resurse acvatice, mediul, sănătate, ape de suprafață și subterane.

INDUCING FACTORS OF THE CRIMINAL OFFENCE OF POLLUTION OF THE WATER

Marcel BOȘCANEANU

PhD student, Academy „Ștefan cel Mare” of MIA

Mihai BOȘCANEANU

master, Academy „Ștefan cel Mare” of MIA

SUMMARY

In this article are inducing factors and analysed highlight of the criminal offence of pollution of the water in the Republic of Moldova, at the same time being reflected trends and real danger posed the problem investigated for society as a whole and for the every citizen in part. The development of society, economic trends in the 20th century has brought, besides the positive consequences and negative consequences. Environmental problems resulting from economic activities are based on pollution. Thus, the negative changes that occurred as a result of the development of economic activities have boosted the influence of the factors inducing, and bring about, at the same time, the intensification of the phenomenon of water pollution.

Keywords: Inducing factors, water pollution, water resources, environment, health, surface water and groundwater.

Introducere. Problema de unde apare fenomenul criminalității este una dintre cea mai importantă preocupare a științei criminologice. Criminologia în toate timpurile de la apariție și până în prezent a acordat o atenție deosebită sistemului de cauze ce generează criminalitatea ca fenomen social, a cauzelor și condițiilor fiecărei infracțiuni în parte. Cercetarea factorilor și cauzalității criminalității este destul de importantă pentru elaborarea mă-

surilor de influență asupra acestora.

Cunoașterea cauzală vizează aflarea cauzelor și condițiilor care determină sau favorizează fenomenul criminal; cercetarea cauzală punând în evidență existența unor factori de natură diversă care acționează asupra fenomenului criminal [6, p. 33].

Cu părere de rău, la ziua de azi problema analizei criminologice a factorilor asupra infracțiunilor ecologice (poluarea apei, solului etc.)

în literatura juridică a Republicii Moldova (RM) nu se bucură de o atenție semnificativă atât din partea doctrinei, cercetătorilor, cât și din partea tinerei generații de cercetători științifici sau alte categorii de cetățeni care să contribuie cu anumite măsuri concrete la rezolvarea pozitivă a acestor probleme. În multe lucrări cu caracter juridic oamenii de știință au studiat problemele infracțiunilor ecologice, mai mult sub un aspect juridico-penal și mai puțin criminologic. Cu toate acestea, aspectul criminologic al factorilor ce influențează asupra infracțiunilor ecologice și, în special, al infracțiunii de poluare a apei în literatura juridică a RM a fost studiat insuficient sau putem spune că chiar foarte insuficient.

Metodele și materialele aplicate. În procesul elaborării articolului a fost folosit materialul doctrinar și normativ cu privire la infracțiunea de poluare a apei. De asemenea, investigarea acestui fenomen a fost posibilă prin aplicarea mai multor metode de cercetare științifică specifice teoriei dreptului și criminologiei: metoda logică, metoda comparativă și cea sistemică.

Rezultate obținute și discuții. Dezvoltarea rapidă a civilizației în ultimii 20 de ani pune în fața tuturor statelor lumii puternic dezvoltate provocări ecologice. Cu toate acestea, sfera ecologică integral e legată cu cea economică, socială, demografică, politică, juridică și, nu în ultimul rând, cu sfera științifică. Introducerea complexă a abordărilor moderne în sfera protecției mijloacelor de mediu este o parte integrală din obiectivul general al guvernului oricărei țări pentru a îmbunătăți calitatea vieții cetățenilor săi, asigurarea prosperității generației viitoare. Știind situația crizei ecologice din RM, în mod semnificativ din cauza consecințelor periculoase mai mari a infracționalității ecologice și anume: deteriorarea catastrofică a calității mediului înconjurător, în special, a resurselor de apă, care duc la reducerea speranței de viață, creșterea nivelului de îmbolnăviri și a mortalității, degradarea tuturor resurselor naturale regenerabile, epuizarea resurselor naturale minerale neregenerabile, poluarea și

înăutățirea calității apelor atât de suprafață, cât și cele subterane, a aerului atmosferic, extinderea poluării radioactive, poluarea periculoasă a produselor alimentare etc.

La infracțiunea de poluare a apei, ca factori criminogeni, trebuie cercetate atât cauzele, ca factori determinați care conduc la adoptarea unei conduite criminale, cât și condițiile, ca factori sau împrejurări care facilitează adoptarea acestei conduite, nefiind suficientă o analiză doar a activității specifice de poluare, ci și o analiză a acțiunii manifestate în ansamblul de împrejurări în lipsa cărora nu s-ar fi trecut la act.

Fenomenul criminalității de poluare a apei este determinat de unii factori criminogeni proprii, având pe lângă caracterul său istoric și un pronunțat caracter evolutiv. În mersul său istoric, continuu și neîntrerupt, criminalitatea ecologică cunoaște oscilații și schimbări puternice. Unele forme infracționale dispar, fiind consecințe ale schimbărilor social-economice.

Trecând nemijlocit la caracteristica inteligibilă a complexului causal care vizează poluarea apei, vom aminti că, la fel ca și în cazul oricărui alt tip de criminalitate, acesta include un număr foarte mare de diverși factori influențați direct de activitățile omului.

Deci, rolul de bază în cadrul infracțiunilor ecologice îl are omul. Omul a devenit capabil să transforme, uneori radical, mediul său natural și să creeze pentru sine un mediu artificial civilizată cu toate avantajele și, eventual, dezavantajele acestei transformări. Dar omul a devenit și un mare poluator [12, p. 9].

Astfel, individul, mediul și activitatea economică sunt factorii esențiali în geneza criminalității. Interesantă ni se pare și viziunea părintelui criminologiei române T. Pop [15, p. 539-540], care susține că printre multiplii factori ai criminalității se înscriu și factorii economici. Precum nu se poate vorbi de o prevalare sau predominare permanentă a unui sau altui factor, tot astfel nu se poate vorbi de aceasta nici în privința factorului economic. Pot fi situații când acesta are un rol redus, secundar, iar în altele, dimpotrivă, să fie principal, dominant. Variația

rolului factorului economic, influențează mai ales criminalitatea specifică.

Infracțiunea de poluare a apei, după părerea noastră, la fel face parte dintr-o criminalitate specifică, unde factorul economic le sporește intensitatea, existând un paralelism dintre direcția criminalității și direcția condițiilor economice, iar pe de altă parte între direcția criminalității ecologice cu cea a infracțiunii de poluare a apei. În măsura în care se înrăutățesc condițiile economice, în acea măsură crește direcția criminalității de poluare a apei și invers.

Așadar, printre factorii care determină sau generează infracțiunea de poluare a apei se numără și factorii economici. Unii dintre factorii economici considerați a avea un conținut criminogen pronunțat asupra infracțiunii de poluare a apei este industrializarea și urbanizarea. Este de necontestat că secolul XX a adus pe lângă mari descoperiri în știință și tehnică și o creștere masivă a urbanizării și industrializării.

În opinia autorilor români Nistoreanu Gh, Păun C. [13, p. 116], industrializarea și urbanizarea, prin ele însăși, sunt factori de progres economic și social, oferind noi locuri de muncă, posibilități avansate de instruire și specializare, bunuri de larg consum de calitate tot mai înaltă și, în consecință, creșterea nivelului de trai al oamenilor. Autorii mai menționează, pe bună dreptate, că pe de altă parte, ele produc unele efecte secundare cum ar fi echilibrul ecologic din zona în care sunt implantate, acestea având efecte negative și provocând starea de stres a muncitorilor și a populației.

Un factor important de poluare a orașelor este industria, ea fiind o cauză a dezvoltării așezărilor urbane. Între industrie și urbanism există o intercondiționare, industria fiind un factor *sine qua non* al urbanizării, și, prin urmare, acolo unde există industrie există și poluare. Industria, ca activitate economică, deversează în apă și în sol reziduuri industriale nocive atât plantelor, cât și animalelor etc [2, p. 30].

Problema poluării apelor nu poate fi abordată în întreaga ei profunzime și complexitate, iar soluțiile cele

mai viabile nu pot fi formulate decât prin referire directă și permanentă la problematica vastă a dezvoltării societății în ansamblul ei. Resursele acvatice și dezvoltarea economică sunt indisolubile, primul reprezintă un rol esențial în întreținerea vieții, iar dezvoltarea este ceea ce noi facem cu toții pentru a îmbunătăți nivelul de trai în acest mediu.

Una dintre cauzele principale o reprezintă și atitudinea agenților economici față de mediul înconjurător, atitudine potrivit căreia trebuia urmărit „profitul imediat, protecția naturii fiind lăsată pentru mai târziu” [4, p. 89].

Legătura dintre dezvoltarea economică și fenomenul poluării apei a fost percepută și, mai ales luată în calcul destul de greu și tardiv, întrucât reprezenta o față nevăzută a lucrurilor ce intră mai puțin în sfera preocupărilor curente la toate organele administrației publice de toate nivelele, a căror efecte erau pe termen mediu și lung. Aceasta a generat și apoi a accentuat antagonismul dintre om și mediul natural, a produs dereglări în ciclul de protecție și consumare a resurselor acvatice. În condițiile actuale, putem vorbi de o contradicție tot mai evidentă dintre o anumită orientare a dezvoltării economice și cerințele menținerii echilibrului mediului natural.

Știința și tehnica modernă, sporind nemăsurat puterea omului, au ridicat, în medie, nivelul de viață de pretutindeni. Dar reversul civilizației industriale contemporane, al progresului material a fost și este înrăutățirea mediului natural. Sub impactul dezvoltării economice au fost poluate, mai mult sau mai puțin grav, solul, apa și aerul, au dispărut sau sunt pe cale de dispariție multe specii de pești, plante și animale, iar omul se confruntă, la rândul său, cu *diverse maladii* cauzate de poluare – fenomen ce cuprinde astăzi toate țările și continentele. Efectele ei sunt resimțite până și pe întinderile, până mai ieri imaculate, ale Antarcticii. S-a calculat că, în timp de un deceniu, devierile civilizației au provocat mediului natural pagube mai mari decât într-un mileniu [5, p.55].

Astfel, poluarea apelor afectează calitatea vieții la scară planetară

provocând diverse pagube sănătății oamenilor. Apa reprezintă sursa de apă pentru organismele din toate mediile. Fără apă nu poate exista viață. Calitatea ei a început din ce în ce mai mult să se degradeze ca urmare a modificărilor de ordin fizic, chimic și bacteriologic.

În opinia autorilor români I. Cloșcă și I. Suceavă, sănătatea, presupune o stare de bună dispoziție fizică, mintală, socială și este determinată de două aspecte: aspectul individual și cel colectiv [7, p. 292], stare care, după părerea noastră, nu poate fi normală într-un mediu poluat. Adesea, asupra aspectului individual al fiecărei persoane, pot influența negativ problemele mediului ca: poluarea apei, solului, aerului etc. Un loc aparte aici îl ocupă poluarea apei, care în proporții ridicate, are un impact devastator asupra sănătății populației.

Autorul Vl. Vlaicu menționează, pe bună dreptate, că ocrotirea efectivă a sănătății într-un mediu poluat e de neconceput, de aceea necesită a fi depuse eforturi majore pentru ca mediul de existență să fie pur. Doar de el depinde în exclusivitate sănătatea fizică și psihică a individului [17, p.63].

Utilizarea apei poluată, a apei potabile necalitativă, duce la apariția unor maladii, tratarea cărora duce la cheltuieli suplimentare pentru orice familie, persoană în parte. Calitatea nesatisfăcătoare a apei afectează, în primul rând, păturile cele mai sărace. Impactul utilizării diferitelor resurse naturale, de asemenea, are importante legături cu aspectul sărăciei, și anume, cei săraci au acces limitat la apa curată și la canalizare.

Actualmente, în RM sistemele centralizate de alimentare cu apă sunt construite în 960 de localități din totalul de 1.689 existente, inclusiv 903 în localități rurale. Într-un număr limitat de localități (până la 50) au fost inițiate lucrări de rehabilitare a sistemelor centralizate de aprovizionare cu apă, restul acestor sisteme degradează continuu. Primăriile și gospodăriile care gestionează apele nu dispun de resursele necesare și de personal calificat pentru a le restabili și a asigura populația cu apă potabilă de calitate. Din cauza sărăciei, nici populația nu

poate participa material la rezolvarea problemei. Din acest motiv, s-a creat o situație dificilă referitor la accesul permanent al populației la apă. Din lipsa aprovizionării centralizate, populația utilizează sursele locale de apă. Calitatea apei este determinată și de factorii naturali și antropogeni. Consumul apei necalitative, care nu corespunde cerințelor, are un impact deosebit asupra sănătății populației [9, p. 165].

În context, precizăm că pe teritoriul RM, poluarea apei ridică serioase probleme ecologice și de sănătate. Practic, toate apele atât de suprafață, cât și subterane sunt poluate într-o măsură considerabilă, ceea ce contribuie la contaminarea produselor agricole și lasă amprente serioase asupra *sănătății* oamenilor.

În RM, concentrația unor substanțe în apă depășește de 6-8 ori valoarea maximă admisă. În orașe, instalațiile de purificare sunt în permanență supraîncărcate, fapt care face o bună parte din apa potabilă să fie frecvent revărsată în mediul ambiant. Un factor important în poluarea apei îi revine activității urbane.

Așadar, RM, parcurgând actualmente tranziția către economia de piață, se află într-o stare economică nu prea bună, având drept principale caracteristici reducerea capacității de producție și a productivității, pierderea piețelor externe de desfacere a mărfurilor, blocaj financiar, șomaj și inflație, toate acestea luate împreună duce populația spre o sărăcie.

Așa, sărăcia, la limitele sale, îi poate determina pe unii indivizi la comiterea de infracțiuni, adăugând și dorința de îmbogățire sau de trai mai bun, care la rândul ei împinge spre delincvență un mare număr de persoane [13, p. 184-185].

Prin urmare, starea actuală a apei este evaluată de către populație preponderent negativă. Una dintre cauzele principale a degradării calității apei este estimată a fi sărăcia populației. Autoaprecierea critică a populației vizând atenția acordată problemelor de mediu denotă perceperea de către respondenți a riscului degradării factorilor naturali asupra propriei sănătăți și promptitudinea acestora de a plăti din propriile surse pentru un mediu prosper, încadrarea

benevolă în acțiuni de asanare a mediului.

În condițiile dezvoltării economice a țării, în perioada de tranziție a apărut necesitatea creării unui mediu calitativ de viață prin intermediul ocrotirii și exploatații raționale a resurselor de apă. Tot mai evident devine faptul că odată cu sporirea producției sociale sporește și influența negativă a agriculturii și industriei asupra apei. Este evident faptul că evitarea absolută a influenței negative asupra naturii e imposibilă. Din această cauză, pentru a ameliora urmările poluării apei, este necesar a evidenția factorii, centrele poluante, particularitățile de influență a lor asupra resurselor de apă.

Industrializarea agriculturii, exagerarea specializării și chimizării, a generat unele efecte neașteptate și îngrijorătoare asupra poluării apelor. Sporurile de producție datorate agenților chimici utilizați tind la un moment dat să diminueze calitatea apelor, compromisă prin acumularea unor mari cantități de substanțe chimice, produsele agricole respective devin nocive.

Un loc deosebit în sistemul determinantelor poluării apelor îi revine gestionării deșeurilor. În arealul național, managementul deșeurilor nu dispune de un cadru juridic complex, menit să ofere condiții pentru utilizarea lor economică, încât să nu fie afectată calitatea apelor și sănătatea populației.

În prezent, în RM mai mult de jumătate din punctele de depozitare a deșeurilor nu corespund cerințelor. Deșeurile industriale, inclusiv cele toxice fiind generate sau stocate în volumul ce depășește zeci de mii de tone, de asemenea, prezintă un pericol pentru resursele de apă și sănătate. O problemă aparte o reprezintă deșeurile de pesticide interzise și inutilizabile, o parte din care fiind persistente și având un impact sporit asupra mediului și, în special, asupra apelor.

Valorificarea deșeurilor ar permite nu numai excluderea poluării apelor, ci și reducerea impactului asupra sănătății, revalorificarea terenurilor, crearea locurilor de muncă.

Deșeurile sunt o sursă importantă de poluare a resurselor de apă de suprafață și subterane. Volumul de-

șeurilor nu numai că a crescut considerabil, dar a sporit și nocivitatea acestora, și perioada de descompunere și integrare în mediu a lor. Volumul apelor reziduale de producție și menajere atinge cifra de circa 350 mil. metri cubi pe an.

Mai multe investigații criminologice denotă că degradarea apelor și nivelul ridicat de poluare se datorează în cea mai mare parte creșterii demografice exagerate a populației. Această creștere a adus cu sine necesitatea unor resurse de apă suplimentare pentru a satisface necesitățile și dorințele unor mase crescânde de oameni, ceea ce a făcut ca lumea paralel să returneze respectiv fără precedent o cantitate de apă poluată.

În context, nu întâmplător a fost evidențiat că cauza ofensivă a civilizației umane asupra mediului natural reprezintă, în primul rând, explozia demografică - majorarea bruscă a numărului populației, apariția noilor necesități și extinderea celor existente. Un rol nu mai puțin important joacă caracterul consumatoriu al civilizației: convingerea totală că natura este bogată, nelimitată și variată prin resursele sale, iar sarcina ei constă în asigurarea satisfacerii necesităților societății; consumul necontrolat de resurse naturale însoțit de poluarea mediului [18, p.68].

Cercetările privind rolul factorilor demografici vis-a-vis de criminalitate țin de ultimele decenii ale secolului XX. Statistica a constatat faptul că exploziile în rata natalității, structura demografică a sexelor, mobilitatea geografică și socială a populației reprezintă factori criminogeni importanți [14, p. 74].

Cu toate acestea, alți factori importanți sunt: *factorii naturali*-spațiul dintre fluviile Prut și Nistru își are particularitățile sale geochimice cu impact nefast asupra sănătății. Din punctul de vedere al extinderii impactului asupra sănătății, pe primul loc poate fi plasată problema conținutului de iod în mediu. Solurile, plantele, apele de suprafață și subterane, aerul atmosferic au un conținut redus de iod, care la încorporarea în organism nu mențin un nivel fiziologic al metabolismului. Carența de iod afectează starea de

sănătate a întregii populații, dar cu consecințe mai grave pentru copii.

În numeroase localități apa potabilă, în special de profunzime, are conținut înalt de fluor (peste 1,2 mg/l - nivel prevăzut de standardul de stat). Depășirea acestei limite contribuie la apariția fluoroziei dentare, agravează starea sănătății la declanșarea hepatitelor cronice. Conform estimărilor recente, peste 0,5 mil. populație rurală suferă de impactul conținutului sporit de fluor. Sursele de apă cu conținut sporit de fluor sunt depistate mai frecvent în raioanele Ungheni și Bălți. Duritatea și mineralizarea excesivă, cauzată de conținutul sporit de hidrocarbonați, sulfați, cloruri, compuși al calciului și magneziului contribuie la multiple dereglări ale metabolismului mineral, inclusiv la coincidența sporită a bolilor sistemului excretor, afecțiunilor digestive și cardiovasculare. Situația este caracteristică prioritară pentru fântânile tradiționale din localitățile rurale. Numărul populației expuse la acest factor de risc depășește un million [11, p.21].

Factorii antropogeni care influențează calitatea apei sunt multipli, având și acțiune mai pronunțată. Ei rezultă din poluarea solului în urma activităților omului. În ultimul deceniu a avut loc deteriorarea sistemului de salubritate a localităților, mai pronunțată decât în cele rurale. În sate locuiește mai mult de jumătate din populația țării (52%). Pentru locuitorii din mediul rural, resursele de apă ale pânzei freatice constituie principala sursă de apă potabilă. Ocupația de bază în sate este agricultura și creșterea animalelor, care și servește în cea mai mare parte ca sursă de existență. Aceste activități duc la poluarea solului cu materie organică care are un impact deosebit asupra pânzei freatice. În majoritatea gospodăriilor deșeurile de la animale, reziduurile organice nu sunt stocate și utilizate în calitate de îngrășăminte, ci rămân în interiorul localităților. La mineralizarea lor se formează cantități mari de azotați, sulfați, fosfați, cloruri și alți compuși. Compușii solubili în apă migrează ușor pe verticală, poluând apele freatice, utilizate de populație (fără purificare prealabilă) ca sursă de apă potabilă [16, p. 220].

Managementul apelor în RM este încă inefficient, din care cauză nu face față noilor cerințe de alocare a resurselor, eficientizare a serviciilor și de protecție a ecosistemelor acvatice. Au loc pierderi foarte mari în rețelele de distribuție, în așezările urbane și în sistemele de irigație. Nu există un organ unic, care ar promova politica statului în acest domeniu, funcțiile de administrare, gestionare economică și control fiind deținute de mai multe instituții.

Actualmente, degradarea continuă a calității apelor, ruina echilibrului ecologic provoacă destabilizarea biosferei, afectează integritatea acesteia și capacitatea de menținere a calității mediului, necesară pentru viață. Cu atât mai mult că dezvoltarea paralelă și cât mai durabilă – a mediului, economiei și vieții sociale a fost și este pe cale de a deveni irealizabilă.

Totodată, în mai multe surse se specifică că printre cauzele și condițiile ce duc la poluarea apei sunt [19]:

1. Scurgeri accidentale de reziduuri de la diverse fabrici, dar și deversări deliberate a unor poluanți;
2. Scurgeri de la rezervoare de depozitare a produselor petroliere;
3. Pesticidele și ierbicidele administrate în lucrările agricole care se deplasează prin sol, fiind transportate de apa de ploaie sau de la irigații până la pânza freatică;
4. Îngrășămintele chimice și scurgerile provenite de la combinatale zootehnice;
5. Deșeurile și reziduurile menajere;
6. Sarea presărată în timpul iernii pe șosele, care este purtată prin sol de apa de ploaie și zapada topită;
7. Depunerile de poluanți din atmosferă, ploile acide.

În opinia noastră, factorii principali care contribuie la poluarea apei sunt:

la nivel internațional,

1. Majorarea gradului și intensificarea ritmurilor de consum al resurselor acvatice însoțite de reducerea esențială a rezervelor acestora,
2. Creșterea numărului populației planetei,
3. Degradarea componentelor de bază a biosferei,

4. Schimbările climatice,
5. Creșterea numărului de calamități naturale și catastrofe,
6. Nivelul insuficient de coordonare a acțiunilor comunității internaționale responsabile pe acest segment în soluționarea problemelor ecologice legate nemijlocit de poluarea apelor.

la nivel național,

1. eficacitatea scăzută a mecanismelor de utilizare a resurselor de apă,
2. consumul exagerat și excesiv de apă, în toate sectoarele economiei, viața socială, fapt care provoacă epuizarea rapidă a resurselor acvatice,
3. ineficiența funcțiilor de management și, în special, a funcțiilor de control de stat al respectării legislației de protecție a apei,
4. cota înaltă a economiei tenebre în sectorul de exploatare și de consum a resurselor acvatice,
5. nivelul tehnologic și organizațional scăzut al economiei, gradul avansat de uzură a mijloacelor întrebuintate în agricultură,
6. consecințele crizei economice și nivelul scăzut de trai al populației,
7. nivelul scăzut de conștiință și educație ecologică a populației țării.

Factorii enunțați, subminează ecosistemele și afectează indubitabil, și securitatea ecologică globală, regională și națională.

Pentru Moldova o problemă prioritară este starea resurselor de ape subterane. Apele subterane de adâncime sunt folosite pe larg pentru alimentarea centralizată a populației și instituțiilor publice din localități și a întreprinderilor industriale. În același timp, aproape toată populația rurală și o bună parte a populației urbane se bazează pe folosirea apei de fântână. Drept urmare, viața și sănătatea a 2,5 mil. de oameni în RM depinde direct de calitatea apelor subterane [1, p. 132].

Tradițional se consideră că sursele principale de poluare [8, p. 482] a apelor subterane freactice sunt în primul rând, activitățile agricole, complexe zootehnice și localitățile. S-a demonstrat că impactul activităților agricole asupra calității apelor freactice este mai puțin im-

portant decât influența activităților umane în gospodăriile individuale. Analiza datelor privind calitatea apei fântânilor [10, p. 260] din localitățile sătești arată că valorile medii ale durtății, rezidului fix, sulfaților, nitraților și seleniului depășesc valorile înregistrate în apele subterane, depășesc recomandările OMS (organizația mondială a sănătății) de 13-25 ori pentru seleniu și nitrați, de 5-9 ori pentru durtate, reziduu fix, sulfați. Astfel, poluarea apelor freactice cu compuși menționați mai sus apare deosebit de serioasă. Conținutul de fluor, cloruri și mangan în apa fântânilor, de asemenea, deseori depășește nivelele recomandate de OMS, însă într-un grad mai redus.

Anume poluarea microbiologică a fântânilor sătești este extrem de puternică. Aceasta reprezintă un pericol real al apariției unor infecții patogene în rândul populației (diaree, dizenterie, holeră, hepatită virală).

Este relevant de menționat că influența negativă a pesticidelor asupra sănătății populației nu poate fi exclusă, întrucât standardele naționale pentru majoritatea acestor substanțe sunt mai puține decât standardele internaționale în vigoare.

Insuficiența antropică asupra naturii în republică se poate reduce la câteva sfere care aduc mari pagube, activitatea în agricultură și activitatea în producerea industrială. O foarte puternică sursă de poluare a mediului înconjurător este folosirea nerațională în agricultură a substanțelor chimice, sub formă de îngrășămintele minerale și erbicide.

Totodată, schimbările care s-au produs în urma crizei social-demografice și a celei economice, deprecierea valorilor moral-spirituale în condițiile actuale de evoluție a societății au impulsivat influența factorilor sus-menționați, generând în același timp, intensificarea masivă a fenomenului poluării apei.

Este cunoscut că Terra și resursele acvatice de care dispune aceasta au fost și continuă să fie exploatare de către întreaga omenire, de cele mai multe ori, fără a ține cont de consecințele negative care pot să survină pentru mediu, în general, și pentru societate, în particular. Actualmente, omenirea a conștientizat

faptul că oricare încercare de a-și rezolva problemele sale economice, fără păstrarea patrimoniului natural și a purității mediului înconjurător, sunt însoțite de eșec. Și totuși, activitățile noastre neatente, adesea nechibzuite, în relațiile om-natură provoacă erodarea apelor la scară alarmantă.

Protejarea resurselor acvatice este *fundamentală* în zilele noastre. Trebuie să ne gândim atât la noi, cât și la nevoile viitoarelor generații. În ultimii 20 de ani, Europa a înțeles că trăiește peste posibilitățile sale reale și că modul nostru de viață pune planeta la încercare. Consumăm tot mai mult din resursele naturale și punem în pericol sistemele de mediu (apa, solul și aerul). Aceasta nu poate continua la nesfârșit, cu atât mai mult cu cât populația lumii continuă să crească. Dacă nu schimbăm comportamentul acum, viitorul nostru va fi mai puțin sigur și tot mai mulți oameni se vor lupta pentru resursele de apă din ce în ce mai reduse. Mai sunt multe obstacole care trebuie depășite până când vom reuși să trecem la un consum rațional. Va trebui să schimbăm modul în care consumăm resursele de apă.

Astfel, sub aspectul protecției mediului, cooperarea internațională se relevă a fi absolut necesară, deoarece numai prin coordonarea eforturilor întreprinse de statele lumii în acest domeniu, prin adoptarea unor norme unitare cu privire la protecția și conservarea mediului, se va răspunde adecvat la cerințele pe care le impune acțiunea de depășire și izolare a actualei crize ecologice și, desigur, evitarea unor eventuale crize [3, p.48].

Concluzii. Efectuarea unei analize criminologice a factorilor criminogeni ai infracțiunii de poluare a apei, dă o prezentare a gradului de răspândire a daunelor impunătoare pentru societate, modificări în indicatori și caracterul infracțiunii de poluare a apei în RM. În dependență de nivelul, structura și dinamica acestei infracțiuni trebuie planificată tactica, forma și organizarea generală a acțiunilor de combatere a acestei infracțiuni care reprezintă un pericol înalt pentru societate și prevenirea lor în condițiile actuale dobândește o semnificație specială.

Putem menționa că calitatea apei influențează pozitiv sau negativ starea de sănătate a omului. Lipsa protecției apei, mediului, ocrotirii sănătății, plasarea în prim plan a intereselor economice, nu însă a celor ecologice, poate crea grave probleme atât fiecărui cetățean în parte, cât și întregii societăți.

Problema asigurării cu apă trebuie să fie considerată ca parte componentă a politicii de dezvoltare durabilă a țării, care nu poate fi abordată separat de procesul de reformare a societății, de problemele economice, sociale și politice. Totodată, chestiunea respectivă, urmează să fie condiționată de un cadru legislativ adecvat, să beneficieze de asistență financiară necesară din partea statului și a agenților economici. În lipsa mijloacelor financiare suficiente, măsurile prevăzute în legislație și în Strategia privind aprovizionarea cu apă și canalizare a localităților din țară nu vor fi soluționate efectiv și pe măsura cerințelor dezvoltării durabile. Multe probleme de aprovizionare cu apă a centrelor urbane și localităților rurale vor persista și în continuare, dacă nu vor fi înlăturați factorii ce contribuie la înrăutățirea situației apelor. Pentru realizarea progreselor semnificative în domeniu Guvernul ar trebui să aloce cel puțin 1% din PIB. La moment asigurarea cu apă și canalizare suportă o lipsă cronică de finanțare. Sumele planificate și atribuite organelor de stat cu atribuții în protecția apelor, autorităților publice locale etc., nu satisfac cerințele populației. Deficituri financiare mari există în zonele rurale. Eliminarea acestor neajunsuri necesită o finanțare sporită și reorientarea cheltuielilor publice către comunitățile rurale, în scopul asigurării cu sonde, fântâni și țevi etc.

Degradarea mediului înconjurător, a calității apelor este o problemă de multe ori ocolită sau ignorată. Chiar dacă nu ne place să recunoaștem, cu toții dăm „o mână de ajutor” degradării mediului înconjurător.

Referințe bibliografice

1. Așevschi V., Dudnicenco T., Roșcovan D. Ecologia și protecția mediului. Chișinău: Fextrot, 2007. 400 p.
2. Așevschi V. ș. a. Mediul urban și efectele ecologice nefaste. În: Noosfera, 2013, nr.8, p.29-34.

3. Așevschi V., Mulmaga I. Starea actuală în domeniul armonizării cu politicile și strategiile de mediu ale Uniunii Europene. În: Noosfera, 2014, nr.10, p.47-54.

4. Brown L.R. O nouă ordine mondială. București: Ed.Tehnică, 1991. 289 p.

5. Cărbune R. Probleme actuale ale mediului. În: Noosfera, 2014, nr.10, p.55-58.

6. Cioclei V. Manual de criminologie. București: All Beck, 1998. 300 p.

7. Cloșca I., Suceava I. Tratat de drepturile omului. București: Europa Nova, 1995. 496 p.

8. Crivoi A., Ciolacu A., Andrieș L. Influența factorilor alergici asupra imunoreactivității organismului uman. În: Materialele conferinței științifice studențești ediție dedicată jubileului de 50 de ani de la fondarea USM, 24-26 aprilie 1996. Chișinău, 1996. 482 p.

9. Crivoi A., Melnic B., Paladi E. ș. a. Influența pesticidelor asupra sistemului simpato-adrenal pe fondul administrării melanotropinei. În: Materialele conferinței științifico-didactice anuale a ULIM. Chișinău, 1997. 368 p.

10. Crivoi A., Stasiev Gr. Poluarea mediului ambient – ca problemă globală a contemporanității. Chișinău: Știința, 2005. 324 p.

11. Crivoi A., Izmașchin Al. Asigurarea durabilității mediului în Republica Moldova. Noosfera, 2015, nr. 15, 19-26 p.

12. Lupan E. Tratat de dreptul protecției mediului. București: C.H. Beck, 2009. 688 p.

13. Nistoreanu Gh., Păun C. Criminologie. București: Europa Nova, 1996. 318 p.

14. Politic G. Criminologie: note de curs. Iași: Fundației „Chemarea”, 1996. 230 p.

15. Pop T. Criminologie. Cluj: Ardealul, 1928. 600 p.

16. Turcu M. Efectele psihice ale perturbării somnului în serviciul de gardă militară. Sibiu: Universității „Lucian Blaga”, 2001. 348 p.

17. Vlaicu Vl. Dreptul la ocrotirea sănătății într-un mediu sănătos. În: Revista națională de drept, 2009, nr.10-12, 62-63 p.

18. Zamfir P. Dezvoltarea durabilă prin asigurarea securității ecologice. În: Revista națională de drept, 2009, nr.10-12, 68-70 p.

19. <http://www.referatele.com/referate/chimie/online7/Poluarea-apei---cauze--clasificare-poluanti--consecinte--protectie-referatele-com.php>, (vizitat la data de 02.05.2018)

Date despre autori:

Marcel BOȘCANEANU,
doctorand, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI
e-mail: marcel842002@mail.ru
tel. 079993182
Mihai BOȘCANEANU,
masterand, Academia
„Ștefan cel Mare” a MAI
tel. 068108480

About authors:

Marcel BOȘCANEANU,
PhD student, Academy
„Ștefan cel Mare” of MIA
e-mail: marcel842002@mail.ru
tel. 079993182
Mihai BOȘCANEANU,
master, Academy
„Ștefan cel Mare” of MIA
tel. 068108480

CZU 342.729

DREPTUL LA ÎNTRUNIRE – REPER FUNDAMENTAL ÎNTR-UN STAT DE DREPT ȘI DEMOCRATIC

Igor SOROCEANU,

student al anului III, Facultatea DREPT, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al RM

REZUMAT

La etapa actuală, societatea noastră este divizată în mai multe grupe de persoane care gândesc diferit, posedă idei și opinii diferite. În vederea obținerii unui succes și pentru a ajunge la un echilibru statornic, aceștia folosesc cea mai răspândită armă a democrației – întrunirile. Dreptul la desfășurarea întrunirilor este unul fundamental, consacrat în Legea Supremă a Statului și este garantat tuturor persoanelor. Libertatea întrunirilor pașnice aparține fiecărui cetățean, nu doar a celor care dețin o funcție de răspundere. Cadrul normativ actual posedă reglementări progresive, raliat la cele mai bune practici din domeniul asigurării dreptului la desfășurarea întrunirilor. Ca urmare a situației politice, economice și sociale care predomină la moment în Republica Moldova, dreptul la desfășurarea întrunirilor reprezintă un element esențial al opiniei publice, care are drept scop de-a valorifica, apăra și promova idealurile și a menține importanța valorilor societății democratice.

Cuvinte-cheie: cadru normativ, întrunire, dreptul la opinie, grevă.

RÉSUMÉ

Au stade actuel, notre société est divisée en plusieurs groupes de personnes qui pensent différemment, ont des idées et des opinions différentes. Pour atteindre le succès et atteindre un équilibre stable, ils utilisent l'arme la plus répandue de la démocratie: l'assemblée. Le droit de tenir des réunions est fondamental, inscrit dans la loi suprême de l'État et garanti à tous. La liberté de réunion pacifique appartient à tous les citoyens, pas seulement à ceux qui occupent un poste de responsabilité. Le cadre réglementaire actuel comporte des réglementations progressistes, ralliées aux meilleures pratiques pour garantir le droit de réunion. En raison des conditions politiques, économiques et sociales qui prévalent au moment en Moldavie, le droit de tenir une assemblée est un élément essentiel de l'opinion publique, qui vise à réaliser, sauvegarder et promouvoir les idéaux et maintenir l'importance de la société démocratique.

Mots-clés: cadre normative, reunion, le droit à l'opinion, grève.

“Interzicerea unui miting constituie o ingerință în exercitarea libertății de întrunire și aceasta nu poate fi justificată decât dacă răspunde la cerințele din art.11(2) al Convenției Europene”[17].

Introducere. Odată cu obținerea independenței, RM a devenit un stat democratic unde au început a fi adoptate un set de legi și planuri, au fost elaborate și implementate o serie de strategii naționale având drept scop garantarea libertății de dezvoltare a personalității unam și protejarea drepturilor și libertăților constituționale ale cetățenilor – ca un imperativ esențial în promovarea valorilor democratice și în garantarea păcii și securității publice.

Din momentul adoptării Legii Supreme, aceasta a avut drept scop principal clasarea personalității umane la rangul cel mai înalt al valorilor. Tânărul stat de drept a ratificat și a aderat la cele mai importante acte internaționale din dome-

niul protecției drepturilor omului, și anume: Declarația Universală a Drepturilor Omului, Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale și Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, etc. În contextul tuturor drepturilor și libertăților fundamentale ale omului protejate prin prisma actelor menționate, un loc aparte și important îi revine dreptului la voința conștiinței, dreptului la libera informație și dreptului la libertatea întrunirilor.

Materiale și metode de cercetare. În procesul cercetării fenomenului de asigurare a dreptului la desfășurarea întrunirilor am utilizat în mod prioritar metoda logico-juridică. La fel, în această ordine de

idei, am făcut uz și de metoda istorică, analizei și comparativă. Materialele utilizate în procesul respectiv de cercetare – constituie legislația în vigoare, lucrările savanților din domeniul literaturii de specialitate, tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte, precum și cauzele Curții Europene a Drepturilor Omului care se referă la domeniul supus cercetării.

Conținut de bază. Axându-ne în special pe dreptul la libertatea întrunirilor, aș vrea să menționez că, conform art. 20(1) al Declarației Universale a Drepturilor Omului „Orice persoană are dreptul la libertatea de întrunire și de asociere pașnică” [8, art. 20(1)]. Această prevedere internațională include în sine ideea că, fiecare persoana-

nă cetățean al statului membru la declarație are dreptul la libera căutare posedând voința de a primi și de a răspândi liber orice fel de informații și idei, având dreptul de a se asocia liber cu alte persoane, să se simtă în siguranță și concomitent să-și asume responsabilitatea personală că dreptul al întrunire nu va fi compromis.

În continuare, pentru abordarea aceleași idei călăuzitoare, de asigurare a dreptului la desfășurarea întrunirilor, așa vrea să specific că la art. 10 și 11 a Convenției Europene a Drepturilor Omului la fel este stipulat dreptul individual al cetățenilor la libertatea de întrunire și de asociere pe cale pașnică și dreptul la libertatea de exprimare. Prin prisma art.11 „Convenția apără numai dreptul la întrunirea pașnică” [12, pag. 806]. Prin această afirmare înțelegem că convenția asigură dreptul la desfășurarea întrunirilor numai într-o manieră pacifică și care nu au ca obiectiv primordial de tulburare a liniștii și ordinii publice. Deasemenea, Înalta Curte reiterează faptul că dreptul la libertatea întrunirilor „reprezintă un drept fundamental într-o societate democratică, un element esențial al vieții publice. El îi privește nu numai pe participanții la o manifestație publică, dar și pe organizatorii acesteia, care pot fi asociații, grupuri organizate sau partide politice” [12, pag. 807].

Pe această treaptă a ideii respective, pentru elucidarea nucleului de bază al subiectului abordat, prin prisma actelor internaționale, așa vrea să precizezi că la art.21 al Pactului Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice, ratificat de către Parlamentul RM, este prevăzut că „dreptul la întrunirea pașnică este recunoscut fără careva restricții” [9, vol. I, pag. 30, art. 21]. Exercițarea acestui drept nu poate fi supusă sub nici o formă de restricții, cu excepția cazurilor când este necesar de-a asigura viața persoanelor și a securității publice.

Astfel, vreau să menționez că în prevederile acestor trei acte internaționale este recunoscut și protejat dreptul la exprimarea opiniei cetățenilor prin desfășurarea întrunirilor pașnice. La fel, actele respective, elucidează faptul că desfășurarea întrunirilor constituie o metodă de expunere a libertății la opinie și de exprimare a cetățenilor, de expunere a atitudinii față de o problemă existentă în stat ori a gradului de satisfacție vizavi de activitatea unor autorități publice.

Caracterul și scopul întrunirilor sunt direct proporționale cu gradul de maturitate politică a unei societăți, iar aceasta nu se manifestă doar prin garantarea respectării drepturilor fundamentale ale omului, dar și prin respectarea de către cetățeni, reprezentanți ai formațiunilor politice și societate civilă a normelor de drept în realizarea proceselor democratice, inclusive în ceea ce vizează desfășurarea mitingurilor, întrunirilor și demonstrațiilor [15, pag. 39].

Făcând referire la instabilitatea politică din republică, care predomină la moment în Republica Moldova, a dus la evoluarea unor seturi de întruniri într-o perioadă scurtă de timp, iar teritoriul municipiului Chișinău a devenit platforma unor mitinguri și proteste care au lăsat în urmă numeroase vătămări medii ale integrității corporale a cetățenilor, multiple privări de libertate și unele semne de întrebare (întrebări nesoluționate). La art.40 al Constituției Republicii Moldova este prevăzut dreptul fundamental al cetățenilor, de asigurare și garantare a libertății întrunirilor, și anume: „Mitingurile, demonstrațiile, manifestările, procesiunile sau orice alte întruniri sunt libere și se pot organiza și desfășura numai în mod pașnic, fără nici un fel de arme” [1].

Abordând o valoare esențială, și anume prevederile internaționale din vizorul jurisprudenței CEDO,

asă vrea să specific că în cauza *Kuzneașov contra Federației Ruse*, Curtea reiterează faptul că „orice întrunire într-un loc public creează inevitabil impedimente în viața obișnuită, inclusiv obstacole în circulația rutieră, de aceea este important ca autoritățile publice să manifeste o oarecare toleranță în privința manifestațiilor pașnice pentru ca libertatea întrunirilor, garantată prin art.11 al Convenției Europene, să nu-și piardă din importanță” [19].

Organizarea unor întruniri presupune libera participare a cetățenilor și voința acestora de a-și exercita dreptul constituțional și nici o persoană nu poate fi obligată să organizeze sau să participe la întruniri. În această ordine de idei așa vrea să menționez că pe lângă faptul că dreptul la desfășurarea întrunirilor este prevăzut în Constituție și îi privește pe fiecare cetățean al Republicii Moldova în parte, la organizare și desfășurare – întrunirile poartă un caracter liber internațional. În acest sens, menționez că la astfel de reuniuni pot participa persoane de diferite vârste, categorii sociale și persoane onorifice. Un rol important în cadrul manifestațiilor se acordă reprezentanților mass-media. Deoarece în conformitate cu art. 20 (1), lit. e) al Legii Presei, pentru a-și îndeplini atribuțiile sale profesionale, jurnalistul are dreptul „să aiba acces în zonele calamităților naturale, să asiste la mitinguri, demonstrații și la alte manifestații publice” [7, cap. IV, art. 10(1), lit. e)]. Abordând cadrul normativ actual, putem reitera că la desfășurarea întrunirilor pot participa atât cetățenii țării noastre cât și cetățenii străinii sau apatrizii, actualmente nu există nici o lege sau alt act normativ, care – iar obliga pe participanți la întrunire să poarte cu sine actul de identitate și „nimeni nu poate fi constrâns să participe sau să asiste la o întrunire” [11, pag. 360]. În cazul în care la desfășurarea și organizarea

întrunirilor participă minorii, persoanele cu o capacitate de exercițiu redusă sau persoanele declarate incapabile – aceștia pot fi însoțiți mereu de o persoană cu capacitate deplină de exercițiu, precum ar fi: părintele, curatorul, persoană demnă de încredere sau profesorul. Doar cu o mică excepție, profesorul să nu constrângă fizic sau psihic „implicarea elevilor la acțiuni de stradă” [3, art. 56, lit. g)]. Asupra ideii sus-menționate aș vrea să atrag o atenție că în concepția jurisprudenței CEDO, Curtea reiterează că „membrii federației sindicatelor angajaților de servicii publice sunt în drept să participe la greve, mitinguri și proteste și nu se admite sancționarea acestora în timpul participării la asemenea manifestații” [18].

Libertatea fiecărei persoane de a transmite informații se poate manifesta în orice moment și în orice domeniu. Uneori există și câteva restricții în ce privește întrunirea unui grup de persoane. Autoarea, Maria Năstase Georgescu, precizează în lucrarea sa «Dreptul Comunicării», că „libertatea de exprimare presupune anumite limite care reprezintă obligații ale subiecților de a respecta drepturile altor persoane, cum ar fi: dreptul la viața intimă și privată, secretul corespondenței, dreptul la propria imagine și altele. În astfel de cazuri aceste limite pot fi mai extinse, dacă se referă la anumite persoane, de exemplu: unele categorii cărora legiuitorul le acordă o protecție specială; cum ar fi minori, persoanele cu probleme speciale, persoane care se bucură de prezumția de nevinovăție, etc” [13, pag. 98-99]. În unele cazuri, într-o societate democratică, există unele formalități în timpul întrunirilor care pot interveni în sensul respectării legii, și anume: la protecția sănătății unei persoane; pentru a împiedica divulgarea unor informații confidențiale; la protecția stăruinței, integrității și securității țării; precum și la

protecția demnității, onoarei și cinstei altei persoane. Aceste restricții se referă în cea mai mare parte, la persoanele refugiate pe teritoriul Republicii Moldova, care au drept scop de a finanța ilegal partide politice, grupuri de persoane sau organizațiile non-guvernamentale în vederea promovării actelor și tentatelor criminale. Acestor tipuri de persoane le este strict interzis „să organizeze sau să participe la manifestații ori întruniri care aduc atingerea ordinii publice sau periclitează securitatea națională” [5, art. 22(2), lit. c)]. În cazul declarării stării de urgență, de asediu sau de război de către Președintele țării, un rol de conducere în procesul de anulare a oricăror tipuri de întruniri și de interzicere a desfășurării acestora îi revine Comisiei pentru Situații Excepționale a Republicii Moldova, care are rolul decizional și „dreptul exclusiv de a interzice desfășurarea adunărilor, manifestațiilor publice și altor acțiuni de masă” [4, art. 22(1), lit. c)].

Sistemul național prin intermediul căruia este bazat și se protejează dreptul la libertatea întrunirilor, o constituie Legea privind întrunirile nr. 26 din 22.02.2008, care are „drept scop garantarea exercitării de oricare persoană a libertății întrunirilor în modul prevăzut de Constituția Republicii Moldova și de actele internaționale la care Republica Moldova este parte” [2, art. 1].

Întrunirile se pot desfășura ori-când și oriunde, indiferent de anotimp sau oră, având drept scop apărarea siguranței naționale, ordinii, sănătății ori moralei publice, drepturilor și libertăților cetățenilor, desfășurarea anchetei penale, prevenirea consecințelor unei calamități nucleare ori avarii. Întrunirile se pot manifesta prin diverse configurații, precum sunt: adunările, pichetele, orășelele de corturi sau grevele. Pe acest segment juridic de abordare a ideii principale, autorii Ion Creangă și Corneliu Gurin, au menționat

că „libertatea întrunirilor se poate realiza printr-o diversitate de forme și mijloace, de aceea normele constituționale care o reglementează au un caracter deschis receptiv. Astfel, dispozițiile constituționale nu restrâng formele și mijloacele de exercitare a libertății în cauză numai la tipurile de întruniri enumerate, ci precizează că libertatea se poate manifesta și sub forma de orice alte întruniri” [14, pag. 136]. Ca și celelalte drepturi fundamentale, dreptul la libertatea întrunirilor are valoare universală și, potrivit art. 55 din Constituție, acesta trebuie să fie exercitat cu bunăcredință, fără încălcarea drepturilor și libertăților altor persoane. În acest sens, buna-credință, devine un principiu al regimului juridic și privește necesitatea exercitării corecte și oneste a drepturilor și libertăților, cu respectarea cadrului lor de raționalitate.

Conform jurisprudenței CEDO, dreptul la libertatea de întrunire este unul nelimitat și presupune dreptul fiecărui cetățean de a participa și de a lua parte fizic la o manifestație fără riscul de a fi supusă unor sancțiuni și fără riscul de a-i fi interzis organizarea unor întruniri.

În cauza Partidul Popular Creștin Democrat contra Republicii Moldova din 02 februarie 2010, Curtea Europeană a atestat o încălcare a art. 11 din Convenție, care prevede „Libertatea de întrunire și asociere”, în temeiul că „autoritățile publice au interzis desfășurarea unui miting de către PPCD, deoarece deținea probe concludente privind faptul că, în timpul întrunirii, vor avea loc îndemnuri la acțiuni agresive, la ură națională și violență publică” [16]. Curtea în hotărârea sa a statuat că, autoritățile naționale s-au bazat și pe riscul survenirii conflictelor între demonstranți și susținătorii partidului de guvernământ. Curtea consideră că, deși teoretic există riscul iscării conflictelor violente între pro-

testatari și susținătorii Partidului Comunist, sarcina poliției era de a sta printre cele două grupuri și de a asigura ordinea publică. Prin urmare, nici acest motiv pentru refuzul autorizării nu a putut fi considerat pertinent și suficient în sensul articolului 11 din Convenție. În baza acestei decizii a instanței europene, putem remarca că sistemul național de drept la examinarea cauzei Partidului Popular Creștin Democrat nu a ținut cont de prevederile în vigoare și a încălcat expres legislația. Este important în acest sens de menționat că conform art.26 al Legii nr.718-XII din 17.09.1991 „partidele și alte organizații social-politice vor beneficia de dreptul la desfășurarea mitingurilor, demonstrațiilor, adunărilor și altor manifestații stabilite de legislație” [6, art. 26].

Curtea Europeană a Drepturilor Omului deasemenea, consideră că, în contextul în care o anumită întrunire este pașnică și nu perturbă semnificativ ordinea publică, autoritățile trebuie să dea dovadă de toleranță. Totuși, acest lucru nu înseamnă că autoritățile sunt în drept să intervină doar atunci când o anumită manifestare este violentă. Trebuie să se ia în considerare, de la caz la caz, mai multe circumstanțe, cum ar fi încălcarea drepturilor unor alte persoane, atingerea altor drepturi sociale ș.a. Ceea ce contează este ca măsura statului să fie necesară și proporțională cu scopul protejării intereselor comunității.

Concluzie. În urma celor analizate, și ținând cont de faptul că legea națională obligă autoritățile statale să permită și să nu împiedice realizarea dreptului la protest al cetățenilor, promovarea și respectarea drepturilor și libertăților omului trebuie să rămână o prioritate, pornind de la importanța lor în calitate de instrument care permite fiecărei persoane să se dezvolte și să-și folosească cât mai eficient calitățile fizice, intelectuale, morale și spiritual. Numai prin respectarea drep-

turilor și libertăților fiecărei persoane problemele contemporanității își pot găsi o temeinică și durabilă soluționare.

În lumina considerentelor de mai sus, concluzionez că libertatea de întrunire este o premisă importantă pentru a efectua schimbul de idei între participanți și reprezentând totodată o libertate fundamentală protejată de lege cu respectarea principiilor democratice într-un stat de drept. Pentru exercitarea acesteia trebuie să fie respectate anumite condiții, care nu trebuie să fie abuzive, ci în limitele prevăzute de legislație, cu respectarea drepturilor legitime și libertăților fundamentale altor persoane.

Referințe bibliografice

1. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. // Monitorul Oficial nr.1 din 12.08.1994, în vigoare din 27.08.1994.
2. Legea privind întrunirile, nr.26 din 22.02.2008 // Monitorul Oficial nr.80 din 22.04.2008.
3. Legea învățământului, nr. 547 din 21.07.1995 // Monitorul Oficial nr. 62-63 din 09.11.1995, în vigoare din 09.11.1995.
4. Legea privind regimul stării de urgență, de asediu și de război, nr. 212 din 24.06.2004 // Monitorul Oficial nr. 132-137 din 06.08.2004.
5. Legea cu privire la migrație, nr. 1518 din 06.12.2002 // Monitorul Oficial nr. 1-2 din 15.01.2003.
6. Legea privind partidele și alte organizații social-politice, nr.718-XII din 17.09.1991 // Monitorul Oficial nr.026 din 13.02.2004.
7. Legea Presei, nr. 243-XIII din 26.10.1994 // Monitorul Oficial nr.2 din 12.01.1995.
8. Declarația Universală a Drepturilor Omului adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la 10 decembrie 1948.
9. Patului Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice din 16.12.1966, ratificat prin Hotărârea Parlamentului nr.217-XII din 28.07.1990, publicat în ediția oficială „Tratate internaționale” din 1998.
10. Negru Boris, ș.a., Comenta-

riul Constituției Republicii Moldova, Chișinău, Ed. ARC, 2009.

11. Barbăneagră Alexei, ș.a., Comentariul Codului Penal al Republicii Moldova, Chișinău, Ed. Sarmis SA „Tipografia Reclama”, 2009.

12. Corneliu Bîrsan, Convenția europeană a drepturilor omului – Comentariu pe articole, Ediția a 2-a, București, Ed. C.H.Beck, 2010.

13. Maria Năstase Georgescu, Dreptul Comunicării, București, Ed. Universală, 2009.

14. Creangă Ion, Gurin Corneliu, Drepturile și libertățile fundamentale. Sistemul de garanții, Chișinău, Ed. (F.E.-P. “Tipografia Centrală”), 2005.

15. Centrul pentru Drepturile Omului din Moldova, Raportul privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova în anul 2013, Chișinău, Ed. Întreprinderea de Stat Editorial-Poligrafică “Tipografia Centrală”.

16. Cauza Partidul Popular Creștin Democrat vs Moldovei din 02.02.2010.

17. Cauza Creștinii împotriva Rasismului și Fascismului contra Regatului Unit.

18. Cauza Energi Yapi-Yol Sen vs Turciei din 21.04.2009.

19. Cauza Kuznețov vs Federației Ruse din 23.10.2008.

Informații despre autor
Igor SOROCEANU,
student al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al RM,
email: soroceanu94igor@gmail.com,
tel. 068578205.

Igor SOROCEANU,
étudiant en Académie „Ștefan cel Mare”, du
Ministère de l’Intérieur de la
République Moldova,
email: soroceanu94igor@gmail.com,
tel. 068578205.

УДК 347.440.64

БЕЗЫМЯННЫЕ ДОГОВОРЫ - СЛЕДСТВИЕ РЕАЛИЗАЦИИ ПРИНЦИПА СВОБОДЫ ДОГОВОРА В ГРАЖДАНСКОМ ПРАВЕ

Юрий МИХАЛАКЕ,

доктор, конференциар университетар

Ольга ТАТАР,

докторант Государственного университета имени Дмитрия Кантемира,
преподаватель кафедры частного права Комратского государственного университета

АННОТАЦИЯ

Договор выступает способом юридического закрепления передвижения тех или иных объектов гражданских прав. Государство посредством гражданско-правовых средств – так называемых дозволений, которые заложены в институтах и нормах гражданского права обеспечивает и удовлетворяет потребность общества. Для этого законодатель предложил принцип свободы договора.

Ключевые слова: безымянные договоры, принцип свободы договора, потребности общества, государство.

THESE UNNAMED CONTRACTS ARE A CONSEQUENCE OF THE IMPLEMENTATION OF THE PRINCIPLE OF FREEDOM OF CONTRACT IN CIVIL LAW

Yuri MIHALAKE,

doctor, university student

Olga TATAR,

doctoral Candidate of the University „Dimitrie Cantemir”, Teacher of Private Law Chair of Comrat State University.

SUMMARY

The contract is a way of legal securing the movement of certain objects of civil rights. The state through the so-called permissions, which are laid down in the institutions and norms of civil law, ensures and satisfies the society's need. For this, the legislator proposed the principle of freedom of contract.

Keywords: annamed contracts, the principle of freedom of contract, the needs of society, the state.

CONTRACTE NENUMITE SUNT O CONSECINȚĂ A PUNERII ÎN APLICARE A PRINCIPIULUI LIBERTĂȚII CONTRACTULUI ÎN DREPTUL CIVIL

Iurie MIHALACHE,

doctor in drept, conferentiar universitar, USPEE “C.Stere”

Olga TATAR,

Lector universitar la catedra „Drept Privat” a Universității de Stat din Comrat, doctorandă la Universitatea de Stat „Dimitrie Cantemir”

REZUMAT

Contractul servește în calitate de mijloc de consolidarea a circulației pentru obiectele drepturilor civile. Prin intermediul mijloacelor juridico-civile – numite și permisiuni, incorporate în instituțiile dreptului civil, statul asigură și satisface necesitățile sociale. În acest scop, legiuitorul a propus principiul libertății contractuale.

Cuvinte-cheie: contracte nenumite, principiul libertății contractuale, necesități sociale, stat.

Введение. Сложившаяся ситуация подталкивает на необходимость совершенствования договорных конструкций, максимально отвечающих потребностям общества и позволяющих достижению наилучшего и наивысшего результата. Исходя из этого, законодатель дает возможность субъектам гражданского права самостоятельно создавать

и заключать новые конструкции договоров, как следствие реализации принципа свободы договора.

Постановка проблемы. Проблематика, связанная с безымянными договорами, а также с принципом свободы заключения такого вида договоров, является весьма актуальной на сегодняшний день. Исследование выявленных признаков безымянных

договоров, позволит отличить их от поименованных и смешанных договоров и доказать необходимость эволюционирования такого рода договорных конструкций.

Актуальность темы. Актуальностью данного исследования является исследование эволюции гражданских (безымянных) договоров, ввиду того, что участникам оборота

необходимо реализовывать свои потребности и интересы, а существующая система гражданских договоров не отвечает предъявленным им требованиям.

Состояние исследования. Изучению безымянных договоров, а также принципу свободы договора в гражданском обороте посвятили свои труды такие ученые как: Nicolae M., Pop. L., Цветков И. В., Сулейменов М. К., Покровский В. А., Кашанин А. В., Осаке К., Спиноза Б., Руссо Ж. Ж., Брагинский М.И., Витрянский В.В. и другие.

Целью данного исследования является рассмотрение и изучение значимости и необходимости правовой природы и правового регулирования непоименованных (безымянных) договоров посредством принципа свободы договора в гражданском праве, при этом используя исторический, сравнительно-правовой и логический анализ.

Изложение основного материала исследования. С появлением новых направлений в экономической деятельности одновременно возникают новые правоотношения, между субъектами гражданского права что напрямую зависит от их интересов и потребностей. Однако, не все потребности могут быть разрешены посредством тех договоров, которые закреплены в гражданском законодательстве. Принцип свободы договора дает возможность субъектам гражданских правоотношений определить какой вид договора и на каких условиях будет заключен договор, не выходя за пределы, установленные законом. Так в ч. 1 ст. 1 Гражданского Кодекса Республики Молдова предусмотрено, что: «Гражданское законодательство основывается на признании равенства участников регулируемых им отношений, неприкосновенности собственности, свободы договора, недопустимости вмешательства кого-либо в частные дела, необходимости беспрепятственного осуществления гражданских прав, обеспечения восстановления нарушенных прав личности, их судебной защиты». [1]

Являясь основным институтом гражданского права, согласно ст.666 ГК РМ «Договором признается соглашение двух или более лиц об установлении, изменении или прекращении правоотношений» [1] При чем для всех видов договоров законодательно установлены обязательные правила, нарушение которых влечет к тому, что данный договор будет считаться недействительным.

В силу разного рода причин невозможно предвидеть все виды договоров, так как поименованные договора отставали и будут отставать от потребностей общества. Именно поэтому предпринимателям с помощью законодательно определенных моделей договоров вести эффективный бизнес в большинстве случаев невозможно. [2, с.14]

Сложившаяся ситуация подталкивает на необходимость совершенствования договорных конструкций, максимально отвечающих потребностям общества и позволяющих достижения наилучшего, наивысшего результата. Исходя из этого законодатель дает возможность субъектам гражданского права, исходя из собственных интересов самостоятельно создавать и заключать новые конструкции договоров. Для этого законодатель предложил принцип свободы договора, а именно в ч.1 ст.667 ГК РМ: «Договаривающиеся стороны свободны в заключении договоров в пределах императивных норм права и в определении их содержания.» [1]

Но при этом, согласно ст. 9 ГК РМ: «Физические и юридические лица, участвующие в гражданских правоотношениях, должны осуществлять свои права и исполнять свои обязанности добросовестно, в соответствии с законом, договором, основами правопорядка и нравственности» [1]

Лишь только после того, как будет пройден этап соответствия данной договорной конструкции букве закона, соответствия принципу свободы договора, публичному порядку, нравственности, можно будет судить о ней, как о соответствующей договорной конструкции, заслуживающей ее признания на законодательном уровне. Договор представляет собой «...правовое средство, при надлежащем исполнении которого интерес сторон может быть удовлетворен только при условии удовлетворения интереса другой стороны» [3, с.32]

Договор выступает способом юридического закрепления передвижения тех или иных объектов гражданских прав. Государство посредством гражданско-правовых средств – так называемых дозволений, которые заложены в институтах и нормах гражданского права, обеспечивает и удовлетворяет потребности общества. Возникновение таких потребностей, воплощение и реализация которых невозможна через закрепленные законом (поименованные договоры), само за себя говорит о

значимости принципа свободы договора, а в последствии и заключения непоименованных договоров. Но не стоит забывать и о том, что свобода договоров без взаимосвязи с другими договорами и принципами гражданского права утратит свое значение. Ведь невозможно предвидеть применение принципа свободы договора без высокого уровня договорной правовой культуры, а также принципов добросовестности, справедливости и равенства сторон договора. Так все принципы взаимодополняют друг друга и отступление от них привело бы к утрате сущности гражданских правоотношений. Принцип свободы договора включает свободу выбора контрагента, его волеизъявление заключить договор, то есть стороны сами без чьего-либо влияния или воздействия вправе заключить тот или иной вид договора, так как понуждение к заключению договора запрещается законом, согласно ч.2 ст.667 ГК РМ и договор будет считаться таковым, когда стороны договорятся в отношении всех существенных условий договора. [1]

Раскрывая принцип свободы договора нельзя не коснуться пределов и ограничений свободы договора. Ведь только тогда можно будет представить реальную картину содержания данного принципа. В конечном счете «Разумные, справедливые, адекватные и взвешенные пределы и ограничения свободы договора препятствуют применению недобросовестных приемов участниками рынка» [4, с.142]

Свободу можно выполнять по-разному, например, как желание человека совершать те или другие действия в угоду себе и своим потребностям. Проводя черту между свободой все дозволенного и свободой недозволенного, мы сталкиваемся с проблемой, над решением которой задумываются ученые многих поколений. Вспомним французскую легенду, повествующую о том, что был осужден человек за то, что разбил нос другому человеку, размахивая руками. В свое оправдание обвиняемый утверждал, что ограничивать его свободу в отношении своих рук никто не может. Вынесенное судебное решение суд аргументировал следующим образом: «Обвиняемый признается виновным, так как свобода размахивать руками одного человека кончается там, где начинается нос другого человека.» [5, с.181]

Оказывается, что безграничная свобода действий не всегда есть то, что соответствует этическим нор-

мам и принципам человечества, ведь именно пределы свободы и являются тем регулятором, который и определяет границы места и роли индивида в социуме людей.

Если подойти к трактовке свободы философски, то возникают следующие вопросы:

1. Рассуждение человека над тем, что есть жизнь?

2. Что означает свобода жизни?

3. Что является возможным и доступным в жизни и каковы возможности доступного и недоступного для него, как индивида среди других индивидов?

Анализируя все это, человек принимает и соглашается с уже общеизвестными устоями жизни. Но на этом не заканчиваются пределы возможного для человека и чем больше он постигает их, тем больше он сравнивает и выбирает то, что на его взгляд приоритетнее для него. Исчерпав все возможные варианты, он начинает своими силами создавать уже новые, ранее неизвестные обществу варианты.

Заслуживают поддержки суждения Спинозы Б., который в свое время подчеркивал: «Абсурдным и противным разуму покажется мне, что необходимое и свободное суть (взаимоисключающие) противоположности. Невежество, незнание того, что необходимо, делает человека несвободным и отдает его во власть произвола: во власть страстей и эффектов, которые владеют человеком, побуждают его к совершению поступков с пагубными последствиями, то есть таких, которые противоречат законосообразной необходимости вещей и процессов. Я полагаю свободу не в произволе, а свободной необходимостью. Свободным я назвал того, кто руководствуется одним только разумом» [6, с.452] Вот что по этому поводу отмечал Жан Жак Руссо: «Именно потому, что сила вещей всегда стремится уничтожить равенство, сила законов всегда и должна сохранить его» [7, с.189]

Говоря о значимости принципа свободы договора Забоев К. И. акцентировал свое внимание на то, что «...свобода договора не может быть без равенства субъектов права на эту свободу, то есть равных прав на заключение договоров, определение их видов, условий и контрагентов по договору. Но и подлинное равенство этих субъектов возможно только в свободе, подразумевающей равную возможность совершения каких-

либо действий в рамках дозволенного закона» [8, с.100]

В связи с изложенным, мы солидарны с тем, что наиболее признанной является идея о трех элементах принципа свободы договора:

1. Свобода в заключении договора и отсутствие принуждения к вступлению в договорные отношения;

2. Свобода в определении характера заключенного договора;

3. Свобода в определении условий (содержания) договора; [9, с.175]

Особый интерес представляет, на наш взгляд, тезис Брагинского М.И., который на этот счет полагал, что «Все три проявления свободы договора в совокупности необходимы участникам оборота для того, чтобы реализовать свою имущественную самостоятельность и экономическую независимость, конкурировать на равне с другими участниками рынка товаров, работ и услуг» [10, с.175]

Изучение возможных элементов принципа свободы договора позволяет сформулировать следующие **выводы**:

1) Субъекты гражданского права свободны в заключении тех или иных видов договоров, непредусмотренных законом (не названных в законе договоров), а также договоров, в которых содержатся элементы различных договоров, предусмотренных законом (смешанных договоров) согласно ч.(1) ст.667 ГК РМ;

2) Субъекты свободны в отношении выбора установления формы договора как того предусматривает ст.680 ГК РМ;

3) Свобода согласия между сторонами по всем существенным условиям договора, закрепленная в ч.(1) ст.679 ГК РМ;

4) Признание равенства участников регулируемых отношений, исходящее из ч.(1) ст.1 ГК РМ;

5) Свобода установления и изменения условий договора, которые определены как существенные законом, которые вытекают из существа договора или относительно которых по заявлению одной из сторон должно быть достигнуто соглашение, в соответствии с ч.(2) ст.679 ГК РМ;

6) Свобода субъектов договора в осуществлении своих прав и исполнении своих обязанностей в соответствии с законом, принципами добросовестности и справедливости, следуя основам порядка и нравственности, которая согласуется с ч.(1) ст.9 ГК РМ;

7) Свобода изменения или расторжения договора в соответствии

с условиями договора или по соглашению сторон, если законом не предусмотрено иное, вытекающая из содержания ч.(3) ст.668 ГК РМ.

С появлением чего-то нового, неизвестного, появляются разного рода суждения и разногласия, что лишний раз подтверждает тот факт, что все находится в постоянном движении, требует постоянного роста и совершенствования. И надо отметить, что к появлению новых договорных конструкций не всегда и не совсем готова наша судебная система, которая спешит причислить/втиснуть любую новую неизвестную договорную конструкцию к числу уже известных и предусмотренных законом. Поэтому если ситуации, возникшие с поименованными договорами бывают весьма запутанными, то ситуации, где речь идет о непоименованных договорах носят зачастую непредсказуемый, непредвиденный характер.

Вся сложность возникшей ситуации заключается в том, что к непоименованным (безымянным) договорам применяются нормы договоров, сходных с такого рода договорами, и к ним применяются положения обязательственного договорного права, то есть аналогия закона или аналогия права. [11, с.13] Как показывает практика ведения переговоров, предприниматели, юристы и другие задействованные специалисты сталкиваются нередко с проблемой несовершенства договорной конструкции. Сами стороны понимают, что не всегда удается объять в договоре все вопросы, которые возникают в реальности. А наше законодательство не всегда содержит ту нужную норму, для того, чтобы восстановить пробелы. В этом случае к таким отношениям применяются нормы гражданского законодательства, которые регулируют сходные отношения, то есть речь идет об аналогии закона (ч.(1) ст.5 ГК РМ). Например, согласно ст.824 ГК РМ к договору мены применяются соответствующим образом положения о договоре купли-продажи, но если возникает невозможность использования аналогии закона, то речь идет об аналогии права (ч.(2) ст.5 ГК РМ). [1]

Но опять же, применяя к непоименованным договорам нормы гражданского законодательства о поименованных договорах, мы рискуем столкнуться с недобросовестностью увиливания от закона. Ведь не исключается и тот факт, что поименованная договорная модель не столь удобна сторонам, ввиду того, что не

позволяет достигнуть желаемого результата в той мере, на которую рассчитывают стороны, в связи с чем и возникает необходимость «влезть» в непоименованный договор, дабы цель оправдывала средства. Но если субъекты гражданских отношений далеки от квалификации норм, предусмотренных законом, это позволяет говорить об отведении данной договорной модели в разряд непоименованных моделей. И в данной новизне нет ничего плохого, так как нынешние поименованные договора когда-то были тоже непоименованными. И если желание и воля сторон направлены на возникновение новых прав и обязанностей, это позволяет нам судить о заключенном договоре, как о несоответствующем установленным признакам поименованного договора, и следует признать тот факт, что на лицо новая инновационная правовая структура - непоименованный договор.

Неясность сути гражданско-правовой конструкции не должна отталкивать от гражданско-правового регулирования данной конструкции, так как согласно ч.(4) ст.5 ГК РМ предусмотрено, что: «Судебная инстанция не в праве отказать в осуществлении правосудия по гражданским делам по причине отсутствия правовой нормы или ее неясности.» [1] И вот здесь всплывает главный вопрос: Как распознать, в каком случае речь идет о здоровой инновации, а в каком случае наблюдается обход закона? Если суды на самом деле сталкиваются с не названным договором (непоименованным договором), то есть с новым контрактом, где налицо несовпадение с признаками схожего поименованного договора, то возникает необходимость выведения новой конструкции из-под действия норм, регламентирующих данный вид поименованного договора.

И суду необходимо будет привести в обоснование принятого решения весомые аргументы; если же они будут отсутствовать, то признание договора в качестве непоименованного будет являться незаконным. Но возникают ситуации, когда речь идет не об обходе одной нормы, а целого комплекса норм, которые регулируют поименованный договор. И уже в данном случае суды могут ссылаться на недобросовестность обхода закона и трактовать договор как поименованный, тем самым отрицая непоименованность договора.

Такой узкий подход к применению и формированию непоимено-

ванных договорных конструкций может быть оспорен, ввиду представленных нами ниже следующих **выводов:**

Во-первых, поддержание такого рода идеи (ограничение заключение непоименованных договоров) свидетельствуют о том, что действующая в законодательстве система договоров является не идеальной, с чем позволим себе согласиться, так как в большинстве стран мира за сторонами закреплено право на заключение неназванных, непредусмотренных договоров, ввиду того, что отсутствует единый и исчерпывающий перечень договоров.

Во-вторых, такой подход к решению проблемы не способствует развитию разного рода отношений, а наоборот сдерживает и тормозит их развитие в целом.

В-третьих, чем быстрее будет признана значимость и ценность инновационных договорных конструкций, тем меньше будет случаев подведения непоименованных договоров в рамки уже поименованных договоров

Главная особенность непоименованного договора (неназванного, непредусмотренного законом) заключается в том, что он имеет свою каузу, которая не урегулирована законодательством. Непоименованные договора отвечают общим требованиям Обязательственного права. [12, с.18] Как известно договор - это волевой акт волеизъявления контрагентов, являющееся обязательным условием его действительности. Все условия договора должны быть сформулированы точно и четко, не вызывая двоякого смысла их содержания и толкования. Толкование договора должно быть применимо в том случае, когда сторонами не были обговорены и решены те или иные вопросы.

Таким образом, договор-институт (феномен), конструкция которого столь гибкая, но столь же устойчивая, что, подвергаясь влиянию социальных и экономических факторов, регулируя различного рода и вида общественные отношения, и отвечая потребностям и интересам субъектов гражданского права должен быть реализован посредством принципа свободы договора и не выходить за рамки и пределы закона.

Возьмем и рассмотрим в качестве примера непоименованного договора так называемый договор трансфера спортсмена. Данный вид договора в гражданском законодательстве не закреплен, малоизучен, но вызыва-

ет как практический, так и научный интерес.

Согласно ч.(2) ст.1 Закона РМ «О физической культуре и спорте» определено, что: «Спорт-это часть физической культуры, специфическая сфера деятельности, целью которой является максимальное развитие возможностей человека в соревновательных условиях, в условиях спортивно-педагогического процесса.» [13]

На сегодняшний день профессиональный вид спорта является гарантируемой возможностью извлечения крупных доходов, поэтому и отношения, возникшие между спортсменом и спортивной организацией, являются весьма сложными и порой противоречивыми.

Так, положения ч.(2) ст.17 Закона РМ «О физической культуре и спорте» предписывают, что: «Спортсмены-профессионалы-это лица, занимающиеся спортом как профессией и получающие доходы на основании трудового договора, заключенного ими со спортивным объединением или клубом, членами которого они являются.» [13] Если спортсмен во время действия трудового договора по каким-либо причинам распростился со своим клубом, то на кону всегда либо трансферные (переходные выплаты, возмещения расходов, за подготовку спортсмена и т.д.).

Ввиду того, что ни Гражданский Кодекс РМ, ни Трудовой Кодекс РМ, ни другие законодательные акты не регламентируют такой вид договора, спортивные клубы, организации, федерации, используя принцип свободы договора, регулируют такого рода отношений на основании норм существующего подзаконного Регламента перехода молодых футболистов на территории Республики Молдова, утвержденного Решением Исполнительного Комитета ФФМ № 39 от 25 июля 2003 года (далее – Регламент).

Так, нормами ст. 20 – 22 Регламента предусмотрено, что: «Если переход молодого игрока из одного Центра Подготовки в другой Центр или дивизионный клуб инициирован в условиях, при которых срок действия контракта или контрактных отношений (ст. 8 Регламента) между молодым игроком и Центром Подготовки, в котором он состоит на учете, не истек, соответствующий переход будет осуществлен в случае, если будет достигнуто взаимное соглашение между заинтересованными сторонами, в результате чего будет подписан

официальный контракт о трансфере, и только при условии выполнения всех обязательств, входящих в этот контракт. Молодой игрок, который, достигнув возраста 19 лет, закончил цикл футбольного обучения в соответствующем Центре Подготовки и по собственной инициативе не заключил или не продлил с ним заключенный ранее контракт, может перейти в любой дивизионный клуб только с условием выплаты принимающей стороной соответствующему Центру Подготовки компенсации за подготовку игрока, согласно ст. 17 и 19 настоящего Регламента. Трансфер молодого игрока может быть осуществлен между всеми Центрами Подготовки, зарегистрированными в установленном порядке.» [14, с.6]

Прочитанное выше позволяет видеть, что трансферные контракты включают два условия, а именно: период перехода спортсмена, выплата компенсации за подготовку игрока.

По мнению А.А. Николаева, с которым мы согласны: «По трансферному договору одна сторона – владелец трансфера передает другой стороне – приобретателю трансфера (трансфери) трансферные права (право на регистрацию спортсмена-профессионала (не любителя) в соответствующей спортивной ассоциации), а другая сторона – приобретатель трансфера (трансфери) выплачивает владельцу трансфера компенсационные выплаты за подготовку и совершенствование мастерства спортсмена-профессионала в соответствии с правилами определенными соответствующей ассоциацией.» [15, с.24]

Главным основанием «втискивания» трансферных выплат в область гражданского регулирования является то, что, между регистрирующей организацией и клубом заключается договор, на основании которого спортсмен регистрируется и имеет право быть допущенным к соревнованиям. Клуб обязуется платить взносы за каждого спортсмена, а организация будет взамен на это разрешать спортсмену участвовать в соревнованиях весь сезон (своего рода встречная услуга), то есть наличие возмездный гражданско-правовой документ. Предметом трансферного контракта является то, на каких же условиях осуществляется переход спортсмена, например, обязательства клуба выплачивать компенсацию на встречное участие спортсмена играть в числе спортсменов другого клуба.

Исследуемый выше материал позволяет нам в заключении сделать следующие дополнительные **выводы и предложения**:

1. Непоименованные (безымянные) договора посредством принципа свободы договора могут быть закреплены на законодательном уровне, при этом не противоречить норме права и не нарушать ее.

2. Непоименованные (безымянные) договора должны иметь четкую, независимую договорную конструкцию и отличительные от других договоров квалифицирующие признаки.

3. Договор трансфера (перехода спортсмена) - результат реализации принципа свободы договора. Законодательное закрепление такого вида договора позволит выработать четкую стратегию проведения различного рода соревнований в спортивной деятельности и в рамках закона.

4. Считаю необходимым признать и зафиксировать договор трансфера (перехода) спортсменов в качестве гражданско-правового договора и отразить его в качестве такового в положениях ГК РМ, так как есть необходимость применения его в реальной жизни.

5. Предлагаем дополнить ст.667 ГК РМ частью (4) следующего содержания: «Договор, имеющий независимую от других видов договоров (контрактов) договорную конструкцию, четко выраженную направленность, а именно предмет, объект, отличительные квалифицирующие признаки, высокий уровень договорной дисциплины и правовой культуры, признается непоименованным.»

Список использованной литературы

1. Гражданский кодекс Республики Молдова № 1107/2002 - Официальный монитор Республики Молдова, 2002 г., № 82-86
2. Цветков И. В. Договорная работа - М: Проспект, 2010.
3. Сулейменов М. К., Покровский В. А. Договор в народном хозяйстве (вопросы общей теории) - Алма-Ата, 1987.
4. Осакве К. Свобода договора в англо-американском праве: понятие, сущность и ограничения // Журнал рос. права, 2006, № 8.
5. Танага А.Н. Принцип свободы договора в гражданском праве России - Краснодар: КубГАУ, 2001.
6. Спиноза Б. Избранные произведения. Т.2. -М.: Госполитиздат, 1957.
7. Руссо Ж. Ж. Об общественном договоре или принципы политического права. Трактаты - М, 1969.
8. Забоев К. И. Принцип свободы до-

говора в российском гражданском праве. Дисс. к.ю.н. - М, 2003.

9. Суханов Е. А. Гражданское право в 4Т.Т3: Обязательственное право: учебник для студентов вузов 3-е изд. - М, 2006.

10. Брагинский М.И., Витрянский В.В. Договорное право. Книга 1: Общие положения - М, 2001.

11. Pop L., Tratat de drept civil. Obligațiile. Vol II., Contractul, Editura: Universul Juridic - București, 2009.

12. Nicolae M. Dreptul comun al contractelor nenumite, Editura: Universul Juridic -București, 2017.

13. Закон о физической культуре и спорте № 330/1999 - Официальный монитор Республики Молдова, 1999 г., № 83-86

14. Регламент перехода молодых футболистов на территории Республики Молдова, утвержденный Решением Исполнительного Комитета ФФМ № 39 от 25 июня 2003 года - www.fmf.md.

15. Николаев А.А. К проблеме совершенствования системы гражданско-правовых договоров: Материалы рег. науч. конф. Вузовская наука-Северо - Кавказ. Регион - Ставрополь: СевКавГТУ, 2003.

DATE DESPRE AUTOR:

МИХАЛАКЕ Юрий

доктор, конференциар

университар

e-mail: mihalacheiurie@yahoo.com

TATAR Ольга

докторант Государственного университета имени Дмитрия

Кантемира

преподаватель кафедры частного права Комратского государственного университета

e-mail: oleatatar@mail.ru

MIHALAKE Yuri

doctor, university student

e-mail: mihalacheiurie@yahoo.com

TATAR Olga

Lector universitar la catedra „Drept Privat” a Universității de Stat din Comrat,

doctorandă la Universitatea de Stat „Dimitrie Cantemir”

e-mail: oleatatar@mail.ru

MIHALACHE Iurie

doctor in drept, conferentiar

universitar, USPEE “C.Stere”

e-mail: mihalacheiurie@yahoo.com

TATAR Olga

doctoral Candidate of the University „Dimitrie Cantemir”,

Teacher of Private Law Chair of

Comrat State University

e-mail: oleatatar@mail.ru

tel:068660688

CZU 347.964

ДИСЦИПЛИНАРНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ПРОКУРОРОВ

Борис СОСНА,
доктор права, и.о. профессора Европейского университета Молдовы
Ремус МОРОЗ,
прокурор Хынчештского района.

АННОТАЦИЯ

В статье освещается дисциплинарная ответственность прокуроров.

Актуальность темы обусловлена ролью прокуратуры, которая в рамках судебной системы в уголовных и иных предусмотренных законом производствах содействует соблюдению правопорядка, осуществлению правосудия, защите прав и законных интересов личности и общества.

Дисциплинарная ответственность прокуроров, установленная законом РМ «О прокуратуре» № 3 от 25.02.2016 года, недостаточно освещена в нашей юридической литературе. При этом отдельные нормы, регулирующие дисциплинарную ответственность прокуроров, нуждаются в совершенствовании.

Ключевые слова: дисциплинарная ответственность, дисциплинарное нарушение, дисциплинарное взыскание, замечание, выговор, снижение заработной платы, понижение в должности, освобождение от должности прокурора, сроки дисциплинарного производства.

DISCIPLINARY RESPONSIBILITY OF PROSECUTORS.

Boris SOSNA,
doctor of law, Professor of European University of Moldova
Remus MOROZ,
The prosecutor of the Hincesti district

SUMMARY.

The article highlights the disciplinary responsibility of prosecutors. The relevance of the topic is determined by the role of the prosecutor's office, which, in the framework of the judicial system, in criminal and other legal proceedings, promotes the observance of the rule of law, the administration of justice, and the protection of the rights and legitimate interests of the individual and society. The disciplinary responsibility of prosecutors, established by the law of the Republic of Moldova „On the Prosecutor's Office” No. 3 of February 25, 2016, is not sufficiently covered in our legal literature. At the same time, certain norms regulating the disciplinary responsibility of prosecutors need to be improved.

Key words: disciplinary responsibility, disciplinary violation, disciplinary punishment, observation, reprimand, reduction of wages, demotion, dismissal of the prosecutor, timing of disciplinary proceedings.

RĂSPUNDEREA DISCIPLINARĂ A PROCURORILOR

Boris SOSNA,
doctor în drept, profesor interimar a Universității de Studii Europene
din Moldova
Remus MOROZ,
Procuror-șef Procuratura raionului Hîncești.

SUMAR

Articolul descrie răspunderea disciplinară a procurorilor.

Actualitatea subiectului este determinată de rolul procuraturii, care, în procesele penale și de altă natură în cadrul sistemului judiciar, promovează respectarea legislației, efectuarea justiției, protecția drepturilor și intereselor legitime ale individului și ale societății.

Răspunderea disciplinară a procurorilor, fiind stabilită prin legea Republicii Moldova nr. 3 din 25 februarie 2016 „Cu privire la Procuratură”, insuficient a fost analizată în literatura națională de specialitate. Totodată, anumite norme care reglementează răspunderea disciplinară a procurorilor necesită a fi îmbunătățite.

Cuvinte-cheie: răspunderea disciplinară, abaterea disciplinară, sancțiunea disciplinară, avertisment, mustrare, reducerea salariului, retrogradarea din funcție, eliberarea din funcția de procuror, termenele procedurilor disciplinare.

Дисциплинарная ответственность является одним из видов юридической ответственности.

Отдельные учёные рассматривают юридическую ответственность как предусмотренную нормами права обязанность субъекта правонарушения претерпевать неблагоприятные последствия.

Другие учёные рассматривают юридическую ответственность как институт права. [1, стр. 694].

Юридическая ответственность представляет собой и установленную законом обязанность правонарушителя претерпевать неблагоприятные последствия, и институт права, т.е. совокупность норм права, устанавливающих основания, условия и порядок применения обязанности субъекта правонарушения претерпевать последствия правонарушения. [2, стр. 694]

Дисциплинарная ответственность прокуроров установлена ст. 36-52 закона РМ «О прокуратуре» № 3 от 25.02.2016 года. [3]

Согласно части (1) ст. 36 закона РМ «О прокуратуре» дисциплинарное производство может применяться в отношении действующих прокуроров и прокуроров, которые прекратили служебные отношения.

Вывод. Считаю, что часть (1) ст. 36 закона РМ «О прокуратуре» следует изменить, исключив из неё слова «и прокуроров, которые прекратили служебные отношения», т.к. дисциплинарная ответственность должна применяться только к действующим прокурорам. Вызывает сомнение применение такого дисциплинарного взыскания как освобождение от должности прокурора, предусмотренное пунктом е) ст. 39 закона РМ «О прокуратуре», к прокурору, ранее освобожденному от должности прокурора.

Любой закон должен соответствовать Конституции РМ, Конвенции о защите прав человека и основных свобод от 4 ноября 1950 года. Протоколам к этой Конвенции, нормам нравственности, правилам логики и здравому смыслу.

К тому же согласно пункту с) части (1) ст. 51 закона РМ «О прокуратуре» предусмотрено, что

Коллегия по дисциплине и этике, рассмотрев дисциплинарное дело, принимает решение о констатации дисциплинарного нарушения и прекращении дисциплинарного производства – в случае, когда прокурор прекратил служебные отношения до вынесения решения по дисциплинарному делу. Очевидно, что нет никакого смысла возбуждать дисциплинарное производство в отношении прокурора, который освобожден от должности прокурора. Возбуждать дисциплинарное производство для того, чтобы его прекратить, не следует.

Основанием для привлечения прокуроров к дисциплинарной ответственности являются виновные нарушения прокурорами своих обязанностей, установленных частью (3) ст. 6 закона РМ «О прокуратуре», другими нормативными актами. Согласно части (3) ст. 6 закона РМ «О прокуратуре» прокурор обязан:

а) исполнять служебные обязанности в соответствии с Конституцией, законодательством Республики Молдова и международными соглашениями, стороной которых является Республика Молдова;

б) соблюдать положения актов нормативного характера, принятых в рамках Прокуратуры;

с) обеспечивать при осуществлении своих полномочий соблюдение прав и основных свобод человека;

д) соблюдать правила профессиональной этики прокуроров и воздерживаться от поступков, дискредитирующих образ Прокуратуры или порочащих звание прокурора;

е) непрерывно совершенствовать профессиональные навыки;

ф) ежегодно подавать декларацию под собственную ответственность о том, что он не является розыскным офицером, в том числе действующим под прикрытием, или информатором, или сотрудником органов, осуществляющих специальную розыскную деятельность;

г) подавать в соответствии с законом декларацию об имуществе и личных интересах;

h) информировать вышестояще-

го прокурора о противоречащих закону указаниях или ходатайствах, а также о наличии какого-либо конфликта интересов или о возможности его возникновения;

и) заявлять о ставших ему известными актах коррупции, актах, смежных с актами коррупции, и фактах коррупционного поведения;

j) принимать меры по изобличению и регистрации всех нарушений закона, ставших ему известными как при осуществлении полномочий, так и в свободное от этого время;

к) соблюдать режим государственной тайны, а также иной информации ограниченного доступа, ставшей ему известной при осуществлении полномочий.

Перечень дисциплинарных нарушений прокуроров установлен ст. 38 закона РМ «О прокуратуре», согласно которой дисциплинарное нарушение составляют:

а) ненадлежащее исполнение служебных обязанностей;

б) неприменение или ненадлежащее применение законодательства, не связанное с изменением правоприменительной практики;

с) незаконное вмешательство в деятельность другого прокурора или любого рода давление на органы, учреждения или служащих с целью решения каких бы то ни было вопросов;

д) умышленное препятствование любыми средствами деятельности Инспекции прокуроров;

е) грубое нарушение закона;

ф) недостойное поведение, действия или образ жизни, наносящие ущерб чести, целостности, профессиональной безупречности, престижу Прокуратуры либо нарушающие Кодекс этики прокуроров;

г) нарушение обязанности, предусмотренной пунктом а) части (2) ст. 7 закона «Об оценке институциональной неподкупности» № 325/2013.

Статья 38 закона РМ «О прокуратуре» содержит такое оценочное понятие как «грубое нарушение закона», которое может трактоваться неоднозначно, и тем самым способствовать нарушению прав прокуроров, привлекаемых к дис-

циплинарной ответственности. Считаем целесообразным принять закон о толковании пункта е) ст. 38 закона РМ «О прокуратуре».

Вывод. В изменении нуждается пункт б) ст. 38 закона РМ «О прокуратуре», согласно которому дисциплинарным нарушением считается неприменение или ненадлежащее применение законодательства, не связанное с изменением правоприменительной практики. Из пункта б) ст. 38 закона РМ «О прокуратуре» следует исключить слова «не связанное с изменением правоприменительной практики». Неприменение закона, подлежащего применению, является безусловным правонарушением. Правоприменительная практика должна соответствовать законам, т.е. изменять, отменять и толковать законы имеет право только Парламент РМ.

Перечень дисциплинарных взысканий, которые могут быть применены к прокурорам, и определение этих взысканий установлено частями (1)-(7) ст. 39 закона РМ «О прокуратуре».

Согласно части (1) ст. 39 закона РМ «О прокуратуре» в соответствии с законом и в зависимости от тяжести нарушений решением Коллегии по дисциплине и этике, подчиненной Высшему совету прокуроров, к прокурору применяются следующие дисциплинарные взыскания:

- а) замечание;
- б) выговор;
- в) снижение заработной платы;
- г) понижение в должности;
- д) освобождение от должности прокурора.

Замечание состоит в постановке в письменной форме на вид прокурору совершенного дисциплинарного нарушения и рекомендации соблюдать в дальнейшем правовые нормы.

Выговор представляет собой выраженную в письменной форме критику совершенных прокурором деяний.

Дисциплинарное взыскание в виде снижения заработной платы согласно части (4) ст. 39 закона РМ «О прокуратуре» представляет собой уменьшение месячной заработной платы на величину от 15 до

30 % на период от трех месяцев до одного года и применяется, начиная с календарного месяца, следующего за датой, когда решение по дисциплинарному делу вступило в законную силу.

Справедливость дисциплинарного взыскания в виде снижения заработной платы вызывает сомнение. Прокурор, которому снижена заработная плата, будет выполнять свои прежние обязанности, но будет получать заработную плату меньшую, чем другой прокурор, занимающий аналогичную должность и выполняющий такие же самые обязанности.

Предложение. Считаем, что пункт с) части (1) ст. 39 закона РМ «О прокуратуре» следует отменить, либо изменить, установив, что уменьшение месячной заработной платы на величину от 10 до 25 % применяется на период от одного до шести месяцев.

Согласно части (5) ст. 39 закона РМ «О прокуратуре» понижение в должности предполагает перевод с должности главного прокурора на должность прокурора либо перевод прокурора из Генеральной прокуратуры или специализированной прокуратуры в территориальную прокуратуру. Понижение в должности осуществляется приказом Генерального прокурора на основании решения о взыскании.

Согласно части (6) ст. 39 закона РМ «О прокуратуре» освобождение от должности прокурора в смысле части (1) означает прекращение полномочий прокурора вследствие совершения дисциплинарного нарушения. Освобождение от должности прокурора на основании решения о взыскании осуществляется приказом Генерального прокурора.

Согласно части (7) ст. 39 закона РМ «О прокуратуре» на основании решения о взыскании в виде освобождения от должности незамедлительно после его вынесения прокурор отстраняется по праву от исполнения служебных обязанностей.

Сроки дисциплинарного производства установлены ст. 40 закона РМ «О прокуратуре».

Согласно части (1) ст. 40 зако-

на РМ «О прокуратуре» прокурор может быть привлечен к дисциплинарной ответственности в течение одного года с момента совершения дисциплинарного нарушения.

Согласно части (2) ст. 40 этого закона в изъятие из положений части (1) в случае совершения дисциплинарного нарушения в процессуальной деятельности период привлечения к дисциплинарной ответственности составляет три года с момента совершения соответствующего нарушения.

Из содержания части (2) ст. 40 закона РМ «О прокуратуре» непонятно, что такое «дисциплинарное нарушение в процессуальной деятельности».

Предложение. Считаем целесообразным издание закона о толковании части (2) ст. 40 закона РМ «О прокуратуре» с целью обеспечения единообразного применения этой правовой нормы.

Вывод. Следовало бы сократить сроки применения дисциплинарных взысканий, установив, что дисциплинарное взыскание может быть применено не позднее 6 месяцев со дня обнаружения дисциплинарного нарушения и не позднее 1 года со дня его совершения. Применение дисциплинарного взыскания по истечении длительного времени не вполне соответствует принципу гуманизма и целям юридической ответственности, которая применяется не только для того, чтобы покарать нарушителя, но и для того, чтобы предупредить совершение им и другими лицами правонарушений.

Согласно части (3) ст. 40 закона РМ «О прокуратуре» дисциплинарное производство осуществляется, как правило, в шестимесячный срок после поступления сообщения о деянии, могущем составить дисциплинарное нарушение. Указанный шестимесячный срок не является сроком давности для привлечения к дисциплинарной ответственности.

Согласно части (4) ст. 40 закона РМ «О прокуратуре» дисциплинарное производство осуществляется, начатое на основании части (4) ст. 34, осуществляется в 30-дневный срок после возбуждения уголовного

преследования, при этом данный срок не является сроком давности для привлечения к дисциплинарной ответственности.

Согласно части (4) ст. 34 закона РМ «О прокуратуре» уголовное преследование в отношении прокурора может быть возбуждено только Генеральным прокурором. Одновременно с возбуждением уголовного преследования Генеральный прокурор уведомляет Высший совет прокуроров о необходимости начала дисциплинарного производства.

Согласно части (5) ст. 40 этого закона, если на момент подачи прокурором заявления об отставке в отношении прокурора:

а) ведется дисциплинарное производство, таковое завершается в 30-дневный срок с момента подачи заявления об отставке;

б) подано сообщение до отставки, дисциплинарное производство завершается в 30-дневный срок с момента поступления сообщения.

Согласно части (7) ст. 40 этого закона в сроки, указанные в частях (3), (4) и (5), не включается период пребывания лица, в отношении которого осуществляется дисциплинарное производство, в оплачиваемом ежегодном отпуске или отпуске по болезни.

Условия и последствия применения дисциплинарных взысканий установлены ст. 41 закона РМ «О прокуратуре».

Согласно части (2) ст. 41 закона РМ «О прокуратуре» дисциплинарные взыскания применяются к прокурорам соразмерно тяжести совершенного дисциплинарного нарушения и с учетом его личных обстоятельств. Тяжесть дисциплинарного нарушения определяется характером совершенного деяния и его последствиями. Последствия оцениваются с учетом воздействия как на лиц, вовлеченных в действия, в рамках которых совершено деяние, так и на образ и престиж Прокуратуры.

Согласно части (4) ст. 41 этого закона совершения дисциплинарного нарушения в период действия предыдущего дисциплинарного взыскания независимо от вида совершенного дисциплинарного на-

рушения является отягчающим обстоятельством и учитывается при назначении наказания за следующее дисциплинарное нарушение.

Согласно части (5) ст. 41 этого закона в течение одного года с момента применения дисциплинарного взыскания прокурор не может быть продвинут по службе и к нему не могут применяться какие бы то ни было меры поощрения.

Согласно ст. 42 этого закона дисциплинарное производство начинается по праву в момент сообщения и включает следующие стадии:

а) подача сообщения о деянии, могущем составить дисциплинарное нарушение;

б) проверка сообщения Инспекцией прокуроров;

в) рассмотрение дисциплинарного дела Коллегией по дисциплине и этике;

д) принятие решения по дисциплинарному делу.

Согласно части (1) ст. 43 закона РМ «О прокуратуре» сообщение о деянии прокурора, могущем составить дисциплинарное нарушение, может быть представлено:

а) любым заинтересованным лицом;

б) членами Высшего совета прокуроров;

в) Коллегией по оценке деятельности прокуроров в соответствии с частью (5) ст. 31;

д) Инспекцией прокуроров по результатам проведенных ею проверок.

Требования к форме и содержанию сообщений о дисциплинарных нарушениях прокуроров установлены ст. 44 закона РМ «О прокуратуре» сообщение о деянии прокурора, могущем составить дисциплинарное нарушение, подается в письменной форме. Процедура подачи и содержание сообщения регулируются положением, утвержденным Высшим советом прокуроров.

Анонимные сообщения не рассматриваются.

Признается явно необоснованным сообщение, в котором указываются деяния, не относящиеся к дисциплинарным нарушениям, сообщение, по которому истек

срок давности, предусмотренный частью (1) или (2) ст. 40, а также сообщение, поданное повторно без приведения новых доказательств.

В соответствии с частью (1) ст. 45 закона РМ «О прокуратуре» сообщение о деянии, могущем составить дисциплинарное нарушение, подается в секретариат Высшего совета прокуроров. Сообщение регистрируется и направляется в Инспекцию прокуроров в течение трех рабочих дней с момента поступления.

Согласно части (1) ст. 46 этого закона проверка сообщения о деянии, могущем составить дисциплинарное нарушение, представляет собой стадию, в рамках которой устанавливаются вменяемые прокурору деяния и их последствия, обстоятельства их совершения, а также любые иные убедительные данные, на основе которых можно сделать вывод о наличии или отсутствии элементов дисциплинарного нарушения.

Согласно части (2) ст. 46 этого закона инспектор, которому распорядено сообщение, обязан:

а) принять все необходимые меры для проверки фактов, приведенных автором сообщения, и установить наличие или отсутствие элементов дисциплинарного нарушения;

б) затребовать, с информированием руководителя указанного в сообщении прокурора, письменное мнение последнего относительно изложенных в сообщении обстоятельств;

в) завести дисциплинарное дело, которое включает сообщение о деянии, могущем составить дисциплинарное нарушение, все материалы и другие сведения, полученные в результате проверки.

Согласно частям (1) и (2) ст. 48 закона РМ «О прокуратуре» прокурор, в отношении которого подано сообщение, в стадии проверки такового вправе:

а) ознакомиться с содержанием сообщения;

б) представлять устные и письменные объяснения;

в) представлять доказательства, которые подтверждают или опровергают некоторые факты, изло-

женные в сообщении или имеющие значение для его рассмотрения;

d) пользоваться помощью адвоката или представителя;

e) участвовать в рассмотрении дисциплинарного дела.

Прокурор, в отношении которого подано сообщение, в стадии проверки такого обязан:

a) не препятствовать никоим образом начатой инспектором проверке;

b) не связываться с автором сообщения иначе как в присутствии инспектора, ни лично, ни через представителя.

Согласно части (1) ст. 49 этого закона по завершении проверки сообщения о деянии, могущем составить дисциплинарное нарушение, инспектор выносит одно из следующих мотивированных решений:

a) о закрытии дисциплинарного производства – если не находит оснований для привлечения к дисциплинарной ответственности;

b) о передаче материалов Коллегии по дисциплине и этике – если находит основания для привлечения к дисциплинарной ответственности.

Дисциплинарное дело рассматривается Коллегией по дисциплине и этике с обязательным вызовом прокурора, указанного в сообщении о деянии, могущем составить дисциплинарное нарушение, представителя Инспекции прокуроров и лица, подавшего сообщение.

Согласно части (7) ст. 50 закона РМ «О прокуратуре» процедура рассмотрения дисциплинарного дела в Коллегии по дисциплине и этике регулируется положением, утвержденным Высшим советом прокуроров.

Согласно части (1) ст. 51 закона РМ «О прокуратуре» рассмотрев дисциплинарное дело, Коллегия по дисциплине и этике принимает одно из следующих решений:

a) о констатации дисциплинарного нарушения и применении дисциплинарного взыскания;

b) о констатации дисциплинарного нарушения и прекращении дисциплинарного производства – в случае, когда истек срок привлечения к дисциплинарной ответственности;

c) о констатации дисциплинарного нарушения и прекращении дисциплинарного производства – в случае, когда прокурор прекратил служебные отношения до вынесения решения по дисциплинарному делу;

d) о закрытии дисциплинарного производства – в случае, когда дисциплинарное нарушение не было совершено.

Согласно части (7) ст. 51 закона РМ «О прокуратуре» решение о применении взыскания в виде понижения в должности и решение о применении взыскания в виде освобождения от должности направляются Высшему совету прокуроров для внесения соответствующего предложения Генеральному прокурору. Предложение вносится по истечении срока обжалования решений.

Согласно пунктам c) и d) части (1) ст. 58 закона РМ «О прокуратуре» прокурор, главный прокурор и заместитель Генерального прокурора освобождаются от должности в случае:

c) отказа подчиниться дисциплинарному взысканию в виде понижения в должности;

d) применения дисциплинарного взыскания в виде освобождения от должности прокурора – в момент, когда данная мера вступила в законную силу.

Согласно части (2) ст. 58 закона РМ «О прокуратуре» в случаях, предусмотренных пунктами a), b) и c) части (1), освобождение от должности осуществляется приказом Генерального прокурора на основании соответственно заявления или отказа, представленного в письменной форме.

Согласно части (4) ст. 58 закона РМ «О прокуратуре» приказ Генерального прокурора об освобождении от должности может быть обжалован в судебную инстанцию в соответствии с законом.

Приказ Генерального прокурора может быть обжалован в порядке, установленном законом РМ «Об административном суде» № 793-XIV от 10.02.2000 года. [4]

Исковые заявления прокуроров предъявляются в суды и рассматриваются в порядке, установленном

Гражданским процессуальным кодексом Республики Молдова (далее – ГПК РМ) № 225-XV от 30.05.2003 года. [5]

При этом согласно ст. 278 ГПК РМ иски в административный суд рассматриваются соответствующими судебными инстанциями в общем порядке, предусмотренном настоящим кодексом, с изъятиями и дополнениями, установленными законодательством об административном суде.

Нормы закона РМ «Об административном суде» имеют приоритет перед противоречащими им нормами ГПК РМ.

Библиография

1. Большой юридический словарь, под ред. Сухарева А.Я., Крутских В.Е., Москва, 2004 г., стр. 694-695.

2. Самощенко И.С., Фарушкин М.Х., «Ответственность по советскому законодательству», Москва, 1971 г., стр. 47.

3. Официальный монитор РМ № 69-77 от 25.03.2016 г.

4. Официальный монитор РМ. специальный выпуск от 03.10.2006 г.

5. Официальный монитор РМ № 130-134 о 21.06.2013 г.

ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРАХ

Борис Сосна,
доктор права, и.о. профессора
Европейского университета
Молдовы, sosnaboris@mail.ru
Ремус Мороз,
прокурор Хынчештского
района, Remus.moroz@mail.ru

Boris Sosna,
doctor of law, Professor of
European University of Moldova,
sosnaboris@mail.ru
Moroz Remus, T
he prosecutor of the Hincesti
district, Remus.moroz@mail.ru

CZU 347.2:61

ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ТРУДА МЕДИЦИНСКИХ РАБОТНИКОВ

Александру СОСНА,

доктор права, преподаватель Молдавского государственного университета

Николай ЗАХАРИЯ,

выпускник Национального института юстиции Молдовы

АННОТАЦИЯ

Представленный материал посвящен труду медицинских работников.

Статья 36 Конституции Республики Молдова гарантирует право на охрану здоровья.

Реализация этого важнейшего права во многом зависит от медицинских работников. В средствах массовой информации сообщается о том, что многие медицинские работники, недовольные условиями своего труда, уезжают в другие страны.

Актуальность темы обусловлена значением и ролью медицинских работников в реализации конституционного права на охрану здоровья и недостаточной освещенностью этой темы в юридической литературе молдавских учёных.

Ключевые слова: медицинский работник, медико-санитарное учреждение, сокращенный рабочий день, дополнительный оплачиваемый отпуск.

REGLEMENTAREA LEGALA A MUNCII LUCRATORILOR MEDICALI

ABSTRACT

Materialul prezentat este dedicat muncii lucrătorilor medicali.

Articolul 36 din Constituția Republicii Moldova garantează drepturile la protecția sănătății.

Realizarea acestui drept cel mai important depinde în mare măsură de lucrătorii medicali. Mass-media a raportat că mulți lucrători medicali, nemulțumiți de condițiile muncii lor, pleacă în alte țări.

Relevanța subiectului este determinată de importanța și rolul lucrătorilor medicali în implementarea dreptului constituțional la îngrijiri medicale și de iluminarea insuficientă a acestui subiect în literatura de specialitate a oamenilor de știință moldoveni.

Cuvinte-cheie: lucrător medical, instituție medico-sanitară, zi de lucru redusă, vacanță plătită suplimentară.

LEGAL REGULATION OF LABOR OF MEDICAL WORKERS

ANNOTATION

The presented material is devoted to the work of medical workers.

Article 36 of the Constitution of the Republic of Moldova guarantees the rights to health protection.

The realization of this most important right largely depends on medical workers. The media reported that many medical workers, dissatisfied with the conditions of their work, leave for other countries.

The relevance of the topic is determined by the importance and role of medical workers in the implementation of the constitutional right to health care and insufficient illumination of this topic in the legal literature of Moldovan scientists.

Keywords: medical worker, medical-sanitary institution, reduced working day, additional paid vacation.

Изложение основного материала. Основным нормативным актом, регулирующим труд медицинских работников, является Трудовой кодекс Республики Молдова (далее – ТК РМ) № 154-XV от 28.03.2003 года.[1]

Согласно части (1) ст. 43 Конституции РМ, принятой 29.07.1994 года, каждый человек имеет право на труд, свободный выбор работы, справедливые и удовлетворительные условия труда, а также право на защиту от безработицы.[2]

На медицинских работников распространяются нормы ТК РМ

и другие нормативные акты, регулирующие трудовые отношения.

Согласно ст. 4 ТК РМ трудовые отношения и иные непосредственно связанные с ними отношения регулируются Конституцией Республики Молдова, настоящим кодексом, другими законами, иными нормативными актами, содержащими нормы трудового права:

а) постановлениями Парламента;

б) указами Президента Республики Молдова;

в) постановлениями и распоряжениями Правительства;

д) актами о труде, изданными Министерством труда, социальной защиты и семьи, другими центральными отраслевыми органами публичного управления в пределах делегированных им Правительством полномочий;

е) актами органов местного публичного управления;

ф) нормативными актами на уровне предприятия;

г) коллективными трудовыми договорами и коллективными соглашениями; а также

h) международными договорами, соглашениями, конвенциями и иными международными актами,

одной из сторон которых является Республика Молдова.

Приём на работу оформляется путём заключения индивидуально-трудового договора, легальное определение которого содержится в ст. 45 ТК РМ, согласно которой индивидуальный трудовой договор – соглашение между работником и работодателем, на основании которого работник обязуется выполнять работу, соответствующую определенной специальности, квалификации или должности, на которую он назначен, с соблюдением правил внутреннего распорядка предприятия, а работодатель обязуется обеспечить работнику условия труда, предусмотренные настоящим кодексом, иными нормативными актами, содержащими нормы трудового права, коллективным трудовым договором, а также своевременно и в полном размере выплачивать ему заработную плату.

Содержание индивидуального трудового договора должно соответствовать части (1) ст. 49 ТК РМ, согласно которой содержание индивидуального трудового договора определяется по соглашению сторон с учетом положений действующего законодательства и включает следующее:

- a) фамилию и имя работника;
- b) идентификационные реквизиты работодателя;
- c) срок договора;
- d) дату вступления в силу договора;
- d¹) специальность, профессию, квалификацию, должность;
- e) должностные функции;
- f) риски, сопутствующие должности;
- f¹) наименование подлежащей выполнению работы (в случае индивидуального трудового договора на период выполнения определенной работы – ст. 312 – 316);
- g) права и обязанности работника;
- h) права и обязанности работодателя;
- i) условия оплаты труда, в том числе размер должностного оклада или тарифной ставки, надбавки, премии и материальную помощь (в случае, когда они являются ча-

стью системы оплаты труда предприятия), а также периодичность платежей;

j) компенсации и выплаты, в том числе за тяжелую работу и работу с вредными и/или опасными условиями труда;

k) рабочее место. Если рабочее место не является фиксированным, отмечается, что у работника могут быть разные рабочие места, и указывается юридический адрес предприятия или, по обстоятельствам, место жительства работодателя;

l) режим труда и отдыха, в том числе продолжительность рабочего дня и рабочей недели работника;

m) испытательный срок (в случае необходимости);

n) продолжительность ежегодного оплачиваемого отпуска и условия его предоставления;

p) условия социального страхования;

r) условия медицинского страхования;

s) особые условия (ст. 51), по обстоятельствам.

Работодатель имеет право отказать в заключении индивидуального трудового договора лицам, указанным в части (4) ст. 46 ТК РМ, в соответствии с которой запрещается прием на работу лиц, не достигших возраста 15 лет, а также лиц, лишенных судебной инстанцией права занимать определенные должности или заниматься определенной деятельностью, – на соответствующие должности или для занятия соответствующей деятельностью.

Согласно части (1) ст. 324 ТК РМ для медицинских работников устанавливается сокращенная продолжительность рабочего времени, не превышающая 35 часов в неделю.

Согласно части (2) ст. 324 ТК РМ конкретная продолжительность рабочего времени медицинских работников в зависимости от должности и/или специальности с учетом специфики выполняемой работы устанавливается Правительством (часть (3) ст. 96 ТК РМ).

Согласно части (3) ст. 96 ТК

РМ для отдельных категорий работников, труд которых требует повышенных интеллектуальных и психо-эмоциональных усилий, продолжительность рабочего времени устанавливается Правительством и не может превышать 35 часов в неделю.

Конкретная продолжительность сокращенного рабочего времени медицинским работникам установлена постановлением Правительства РМ № 1223 от 09.11.2004 года «Об утверждении Перечня профессий и должностей с вредными условиями труда, работа в которых даёт право на ежегодный дополнительный оплачиваемый отпуск и сокращенный рабочий день для медико-санитарного персонала».[3]

Данный Перечень содержит 215 наименований профессий и должностей медицинских работников медико-санитарных учреждений, которые имеют право на сокращенный рабочий день и дополнительный оплачиваемый отпуск.

В частности, пунктом 7 вышеуказанного Перечня предусмотрено, что фармацевт (включая заведующего аптекой), лаборант - фармацевт, санитарка имеют право на сокращенный рабочий день продолжительностью 7 часов при пятидневной рабочей неделе и право на дополнительный ежегодный оплачиваемый отпуск продолжительностью 11 календарных дней.

Пунктами 104, 105 и 106 вышеуказанного Перечня предусмотрено, что инженер и техник дезинфекционных установок, врач (включая врача - руководителя), помощник врача, инженер и техник, запятые непосредственно измерением электромагнитных излучений всех типов, инженер и техник по обслуживанию и ремонту медицинской техники и охлаждаемых установок имеют право на сокращенный рабочий день продолжительностью 7 часов при 5-дневной рабочей неделе и право на дополнительный оплачиваемый отпуск продолжительностью 7 календарных дней.

Согласно пункту 165 вышеупо-

мянутого Перечня работники, непосредственно занятые электро-рентгенографией и электронными микроскопами напряжением свыше 30 киловольт имеют право на сокращенный рабочий день продолжительностью 6,5 часов и право на дополнительный оплачиваемый отпуск продолжительностью 7 календарных дней.

Труд медицинских работников оплачивается в соответствии со ст. 128-165 ТК РМ, законом РМ «Об оплате труда» № 847-XV от 14.02.2002 года.[4]

Согласно части (1) ст. 128 ТК РМ заработная плата является вознаграждением или заработком в денежном выражении, выплачиваемым работодателем на основании индивидуального трудового договора за выполненную или подлежащую выполнению работу.

Установленные ст. 128-165 ТК РМ и законом РМ «Об оплате труда» положения применяются с учетом особенностей, установленных постановлением Правительства РМ № 837 от 06.07.2016 года «Об утверждении Положения об оплате труда работников публичных медико-санитарных учреждений, включенных в систему обязательного медицинского страхования».[5]

Согласно пункту 1 Положения об оплате труда работников публичных медико-санитарных учреждений, включенных в систему обязательного медицинского страхования, утвержденного постановлением Правительства РМ № 837 от 06.07.2016 года, Положение об оплате труда работников публичных медико-санитарных учреждений, включенных в систему обязательного медицинского страхования (в дальнейшем – Положение), разработано на основании закона № 411-XIII от 28 марта 1995 года «Об охране здоровья», закона № 847-XV от 14 февраля 2002 года «Об оплате труда», ТК РМ, закона № 264-XVI от 27 октября 2005 года «О врачебной деятельности».

Согласно пункту 2 вышеуказанного Положения настоящее Положение определяет метод, размер и условия оплаты труда работников

медико-санитарных учреждений, сотрудников клинических кафедр Государственного университета медицины и фармации им. Николае Тестемицану в зависимости от ответственности и сложности задач, объема и качества работы, профессиональных навыков, профессионального риска и уровня достижения показателей эффективности.

Согласно пункту 7 вышеуказанного Положения доход от заработной платы или заработную плату работников публичных медико-санитарных учреждений, включенных в систему обязательного медицинского страхования, составляют:

1) фиксированная часть заработной платы – представляет месячный должностной оклад и составляет минимальную гарантию оплаты труда работников учреждения согласно занимаемой должности;

2) переменная часть заработной платы – состоит из надбавки к месячной заработной плате, установленной за профессиональные навыки и уровень достижения показателей эффективности;

3) другие нормы и гарантии по заработной плате, материальная помощь:

другие нормы и гарантии по заработной плате – представляют особые нормы оплаты труда, компенсирующие надбавки за работу в неблагоприятных условиях, а также другие минимальные гарантии, установленные государством; материальная помощь – денежная поддержка, предоставляемая работнику, как правило, один раз в год к отпуску или на основании заявления.

Надбавки за работу в неблагоприятных условиях (сверхурочная работа, работа в выходные и праздничные дни, в ночное время) установлены ст. 157, 158, 159 ТК РМ.

Согласно части (1) ст. 157 ТК РМ при повременной оплате труда сверхурочная работа (ст.104) оплачивается за первые два часа не менее чем в полуторном размере установленной работнику часовой основной заработной платы, а за

последующие часы – не менее чем в двойном размере.

Согласно части (2) ст. 157 ТК РМ при сдельной оплате труда с применением тарифной системы оплаты за сверхурочную работу производится доплата в размере не менее 50 % тарифной ставки работника соответствующего разряда с повременной оплатой труда за первые два часа и в размере 100 % этой тарифной ставки за последующие часы, а с применением бестарифных систем оплаты – в размере не менее 50 % часового гарантированного минимального размера заработной платы в реальном секторе за первые два часа и соответственно 100 % за последующие часы.

Согласно части (1) ст. 158 ТК РМ работа в выходные и нерабочие праздничные дни оплачивается (при выплате средней заработной платы, предусмотренной частью (1) ст. 111):

а) работникам со сдельной оплатой труда – не менее чем по двойным сдельным расценкам;

б) работникам, труд которых оплачивается по часовым или дневным ставкам, – в размере не менее двойной часовой или дневной ставки;

с) работникам, получающим месячный оклад, – в размере не менее одинарной часовой или дневной ставки сверх оклада, если работа в выходной или нерабочий праздничный день производилась в пределах месячной нормы рабочего времени, и в размере не менее двойной часовой или дневной ставки сверх оклада, если работа производилась сверх месячной нормы.

Согласно ст. 159 ТК РМ за работу в ночное время устанавливается доплата не менее чем в половинном размере установленной работнику часовой основной заработной платы.

Согласно пункту 19 Положения об оплате труда работников публичных медико-санитарных учреждений, включенных в систему обязательного медицинского страхования, персонал, который, согласно установленному графику работы, осуществляет свою дея-

тельность в ночное время – с 22 часов вечера до 6 часов утра – имеет право за отработанные часы на доплату к заработной плате в размере 50 или 100 % должностного оклада за каждый час, отработанный ночью, согласно приложению № 2 к настоящему Положению.

Вывод. Полагаем, что пункт 19 вышеуказанного Положения следует изменить, установив, конкретный размер доплаты медицинским работникам за работу в ночное время.

Предложение. Учитывая специфику труда медицинских работников, доплата должна составлять 100% должностного оклада за каждый час работы в ночное время.

Материальная помощь медицинским работникам выплачивается в соответствии со ст. 165¹ ТК РМ, согласно которой работодатель вправе оказывать ежегодно работникам материальную помощь в порядке и на условиях, предусмотренных коллективным трудовым договором, иным нормативным актом на уровне предприятия и/или действующими нормативными актами. Материальная помощь может быть оказана работнику на основании его письменного заявления в любое время года либо присоединена к отпускному пособию (ст. 117).

Согласно пункту 25 Положения об оплате труда работников публичных медико-санитарных учреждений, включенных в систему обязательного медицинского страхования, работодатель вправе предоставлять работникам ежегодно материальную помощь в порядке и на условиях, предусмотренных коллективным договором и/или действующими нормативными актами.

Размер материальной помощи, предоставленной работнику, не может превышать сумму среднемесячного дохода с учетом надбавок и доплат, установленных в соответствии с действующим законодательством.

Условия оплаты труда руководящего персонала публичных медико-санитарных учреждений установлены пунктами 26-32 Положения об оплате труда

работников публичных медико-санитарных учреждений, включенных в систему обязательного медицинского страхования.

Должностной оклад, а также надбавки и доплаты к месячному должностному окладу, премии и материальная помощь руководящему персоналу публичных медико-санитарных учреждений, указанному в приложении № 3 к настоящему Положению, в зависимости от его управленческих и профессиональных качеств, показателей достижений в работе учреждения, устанавливаются учредителем публичных медико-санитарных учреждений в соответствии с положениями действующего законодательства.

Должностной оклад руководящего персонала устанавливается индивидуально, для каждой категории руководящего персонала в отдельности, в зависимости от объема финансовых средств, накапливаемых ежегодно учреждением, указанных в приложении № 3 к настоящему Постановлению.

В объем финансовых средств, накапливаемых ежегодно учреждением, включаются: суммы, утвержденные учреждениям в договорах о предоставлении медицинской помощи в рамках обязательного медицинского страхования, объем доходов, накапливаемых учреждением за год, представляющий отчетному году.

Руководящему персоналу, предусмотренному в приложении № 3 к настоящему Положению, с разрешения учредителя, могут устанавливаться надбавки к заработной плате за индивидуальные профессиональные достижения в размере до 50 % месячного должностного оклада, с учетом выполнения показателей достижений, а также профессиональных/управленческих качеств.

Надбавка устанавливается в начале бюджетного года, принимая за основу выполнение показателей достижений по результатам деятельности учреждения в предыдущем году, не более чем на один год и может быть снижена или аннулирована при ухудшении качества труда.

Руководителям учреждений и их заместителям (врачам) в специализированных центрах за проведение организационно-методической работы на республиканском уровне, с разрешения Министерства здравоохранения, труда и социальной защиты, могут устанавливаться надбавки к заработной плате в размере 10-30 %.

Выплата премий руководящему персоналу по итогам деятельности учреждения, по случаю профессиональных и праздничных дней, а также выдача материальной помощи осуществляются согласно условиям, установленным в Положении об условиях премирования и предоставления материальной помощи руководящему персоналу публичных медико-санитарных учреждений, утвержденном Министерством здравоохранения, труда и социальной защиты и согласованном с отраслевым профсоюзом.

При этом, выплата премий и материальной помощи руководящему персоналу учреждения осуществляется только в случаях, когда сотрудники коллектива премированы и/или им выдана материальная помощь.

Согласно пункту 31 Положения об оплате труда работников публичных медико-санитарных учреждений, включенных в систему обязательного медицинского страхования, в случае выполнения работником обязанностей руководителя в его временное отсутствие, с освобождением от основной должности ему выплачивается разница между основной заработной платой руководителя и основной заработной платой работника. Не выплачивается разница в заработной плате в случае выполнения обязанностей временно отсутствующих руководителей их штатными заместителями.

Согласно пункту 32 вышеуказанного Положения совокупный месячный размер заработной платы руководителя учреждения не может превышать пятикратный размер среднемесячной заработной платы по руководимому учреждению в целом за период с начала года до отчетного месяца.

В случае, если месячный должностной оклад руководителя учреждения превышает пятикратный размер среднемесячной заработной платы, установленной в целом по руководимому учреждению, учредитель публичного медико-санитарного учреждения устанавливает конкретный должностной оклад в размере, не превышающем пять среднемесячных заработных плат по учреждению за период с начала года до даты установления, или пересматривает должностной оклад.

При исчислении размера суммы среднемесячной заработной платы руководителя учреждения за основу берутся только выплаты по заработной плате, исчисленные по основной/руководящей должности. В данный расчет не включаются: заработная плата за работу по совместительству; премии, выданные к юбилею, профессиональным праздникам; материальная помощь на восстановление здоровья (лечение); компенсация за неиспользованный отпуск; командировочные и другие выплаты, связанные с командировками.

Медицинские работники, как и все работники, имеют право на ежегодные оплачиваемые отпуска.

Согласно части (2) ст. 43 Конституции РМ работники имеют право на защиту труда. Меры по защите касаются безопасности и гигиены труда, режима труда женщин и молодежи, установления минимальной заработной платы в сфере экономики, еженедельного отдыха, оплачиваемого отпуска, труда в тяжелых условиях, а также других специфических ситуаций.

Согласно части (1) ст. 113 ТК РМ всем работникам ежегодно предоставляется оплачиваемый отпуск продолжительностью не менее 28 календарных дней без учета нерабочих праздничных дней.

Согласно части (2) ст. 113 ТК РМ работникам отдельных от-

раслей национальной экономики (образование, здравоохранение, государственная служба и др.) органическим законом может быть установлена иная продолжительность ежегодного оплачиваемого отпуска (исчисляемая в календарных днях).

Определенные категории работников, к которым относятся и медицинские работники, имеют право на дополнительные ежегодные оплачиваемые отпуска.

Согласно части (1) ст. 121 ТК РМ работники, занятые на работах с вредными условиями труда, лица с тяжелым ограничением возможностей по зрению и лица в возрасте до 18 лет пользуются правом на ежегодный дополнительный оплачиваемый отпуск продолжительностью не менее четырех календарных дней.

Медицинские работники имеют право на дополнительные ежегодные оплачиваемые отпуска, продолжительность которых установлена постановлением Правительства РМ № 1223 от 09.11.2004 года.

Ежегодные оплачиваемые отпуска и дополнительные ежегодные оплачиваемые отпуска предоставляются в порядке, установленном ст. 112-122 ТК РМ.

Согласно части (1) ст. 114 ТК РМ в стаж работы, дающий право на ежегодный оплачиваемый отпуск, включаются:

- a) время фактической работы;
- b) время, когда работник фактически не работал, но за ним сохранялось место работы (должность) и полностью или частично средняя заработная плата;
- c) время вынужденного отсутствия на работе в случае незаконного освобождения или незаконного перевода на другую работу и последующего восстановления на работе;
- d) время, когда работник фактически не работал, но за ним сохранялось место работы (должность) и он получал различные выплаты

из средств бюджета государственного социального страхования, за исключением времени частично оплачиваемого отпуска по уходу за ребенком до достижения им возраста трех лет;

e) другие периоды времени, предусмотренные коллективными соглашениями, коллективным или индивидуальным трудовым договором, правилами внутреннего распорядка предприятия.

Библиография

1. Официальный монитор РМ № 159-162 от 29.07.2003 г.
2. Официальный монитор РМ № 78 от 29.03.2016 г.
3. Официальный монитор РМ № 212-217 от 26.11.2004 г.
4. Официальный монитор РМ № 50-52 от 11.04.2002 г.
5. Официальный монитор РМ № 204-205 от 12.07.2016 г.

Информация об авторах
Александру Сосна,
доктор права, преподаватель
Молдавского государственного
университета,
alexandru_sosna@mail.ru

Николай Захария,
выпускник Национального
института юстиции Молдовы,